

Istanbulský dohovor: Ako ďalej alebo príklady dobrých praxí

Možnosť voľby 2017

Istanbulský dohovor: Ako ďalej alebo príklady dobrých praxí

Zostavila a editovala (2017): Adriana Mesochoritisová

Autor a autorky:

Peter Guráň, Zuzana Magurová, Adriana Mesochoritisová

Štúdiu realizovalo: Možnosť voľby o.z., Medená 5, 811 02 Bratislava
www.moznostvolby.sk
<https://www.facebook.com/MoznostVolby>
<https://www.facebook.com/istanbulsky.dohovor>

Táto publikácia bola vytvorené v rámci projektu občianskeho združenia Možnosť voľby „Ľudskoprávne dohovory do praxe“ realizovaného s finančnou podporou Ministerstva spravodlivosti SR v rámci dotačného programu na presadzovanie, podporu a ochranu ľudských práv a slobôd a na predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie a s podporou Slovensko-česko ženského fondu a Philip Morris Slovakia s.r.o. Za obsah tohto dokumentu je výlučne zodpovedná Adriana Mesochoritisová.

Text neprešiel jazykovou korektúrou.

Copyright ©, 2017 Možnosť voľby, editorka, autorky a autor.

Predslov

V predchádzajúcom roku (2016) sme ako autorská trojica Guráň, Mesochoritsová, Magurová vypracovali štúdiu zameranú najmä na problematiku bezpečnosti žien zažívajúcich násilie a ich detí v kontexte kontaktu s násilným otcom. Dotkli sme sa v nej aj otázok zverovania detí do starostlivosti a úpravy práv a povinností k maloletým deťom v prípadoch ak žijú v domácnostiach, kde je na ich matke (a na nich) páchané násilie. Vyslovili sme veľké obavy súvisiace s inštitútom striedavej starostlivosti, pretože podľa nás predstavuje vysoké bezpečnostné riziko pre ženy vystavené násiliu a ich deti. A to najmä v prípade, ak je zavedený v krajine akou je Slovensko, ktorá má veľké rezervy v presadzovaní rodovej rovnosti do praxe, a kde neprebehla ešte významnejšia sociálna zmena týkajúca sa zmeny postojov verejnosti smerom k rešpektu k ochrane ľudských práv a konceptu rodovej rovnosti, a kde je vysoká rodová zaťaženosť verejných inštitúcií, ktoré by mali intervenovať v prípadoch násilia a rodovú predpojatosť ľudí, ktorí priamo participujú na riešení situácie násilia páchaného na ženách a ich detí.

Poukázali sme tiež na to, že ľudskoprávny a rodovo citlivý postoj k téme detí v situáciách násilia páchaného na ženách sa opiera o kontexty orientované na ochranu práv žien a detí, na zaistenie ich čo najväčšej podpory a bezpečnosti, na efektívne uplatňovanie princípu najlepšieho záujmu dieťaťa a na vyvodenie zodpovednosti za páchanie násilia voči násilným mužom. Vo svojej argumentácii sme sa opierali o ľudskoprávne dokumenty, a to najmä o *Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu* (ďalej aj *Istanbulský dohovor*), *CEDAW dohovor* a *Dohovor o právach dieťaťa*. Tie sme chápali a chápeme ako referenčné rámce, ktoré sa musia stať základnými východiskami pri zabezpečovaní komplexnej podpor a ochrany žien a detí, ako aj celého systému prevencie.

Poukázali sme na to, že všetky profesie intervenujúce v prípadoch násilia musia zdieľať spoločné chápanie násilia páchaného na ženách a ich deťoch (ako rodovo podmienený fenomén a porušenie ľudských práv žien a detí) a poskytovať intervencie založené na koordinovanom, ľudskoprávnom a rodovo citlivom prístupe. Aby sa tak stalo, musia všetci ľudia, ktorí sa podieľajú na podpore a ochrane musia absolvovať špecializované vzdelávanie v tejto téme a plne rozumieť vyššie spomenutým ľudskoprávnym dohovorom. .

Naša predkladaná štúdia nadväzuje svojim dôrazom na ľudskoprávne východiská a v mnohých častiach aj obsahovým zameraním, na tú predchádzajúcu. Zameriavame sa tiež na aktualizáciu spoločensko-politického kontextu súvisiacim s Istanbulským dohovorom a zmenami, ktoré prebehli v SR v súvislosti s prijatím novej legislatívnej normy akou bolo tzv. Zákon o obetiach. Poukazujeme na fakt, že v SR sa protidiskurz, ktorý prebieha v súvislosti s Istanbulským dohovorom značne radikalizuje. V súvislosti s tým, sa snažíme predostrieť argumentáciu založenú na ľudskoprávnych východiskách. A prinášame podporné pohľady a stanoviská Rady Európy, Európskej únie, OSN a ich inštitúcií, ako príklady pozitívneho chápania dôležitosti a jedinečnosti Istanbulského dohovoru. Dohovoru, ktorý OSN nazýva „zlatým štandardom, dohovorom, a ktorý by v prípade ratifikácie a dôslednej implementácie mohol výrazne napomôcť k pozitívnemu riešeniu porušovania práv žien a detí zažívajúcich násilie.

Rok 2017 nebol charakterizovaný len negatívnymi trendmi akým je radikalizácia diskurzu, ale aj pozitívnymi informáciami o ratifikácii dohovoru ďalšími členskými krajinami RE a najmä pristúpením EÚ k dohovoru. Práve tento krok vnímame ako pozitívny príklad politického rámca založeného na ľudskoprávnych východiskách k téme násilia páchaného na ženách.

Štúdiu sme nazvali symbolicky *Istanbulský dohovor: Ako ďalej alebo príklady dobrých praxí*. Otázku *ako ďalej?* sme si totiž až pričasto kládli práve kvôli nepriaznivej situácii na Slovensku v súvislosti s Istanbulským dohovorom a šíriacich sa dezinformáciách a až nenávistných vyjadreniach o ňom. A našou odpoveďou je prinášať v tejto situácii čo najviac pozitívnych príkladov toho, ako opatrenia Istanbulského dohovoru môžu prispieť k zlepšeniu ochrany a podpory žien zažívajúcich násilie a ich detí.

Vzhľadom na to, že sme chceli nadviazať na minuloročnú štúdiu, zamerali sme sa v prvej časti na príklady dobrých praxí z oblasti primárnej prevencie (vzdelávanie, zvyšovanie povedomia), ktorá je kľúčovým predpokladom eliminácie násilia. Efektívne implementované opatrenia z oblasti prevencie majú okrem toho aj výrazne pozitívny dopad na reakcie ľudí poskytujúcich pomoc a podporu ženám zažívajúcim násilie a ich deťom. A teda aj profesiám zapojeným do riešenia postseparačnej starostlivosti. Prinášame tiež overené praxe zo zosúladovania legislatívneho prostredia viacerých krajín s opatreniami uvedenými v Istanbulskom dohovore a príklady dobrých praxí dotýkajúcich sa prípadov zverenia/úpravy styku dieťaťa s násilným rodičom. Poukazujeme tiež na to, že pred prijatím Istanbulského

dohovoru dochádzalo v mnohých krajinách k rodovo a ľudskoprávne nekorektnému stereotypnému riešeniu situácií, keď bolo dieťa obeťou alebo svedkom domáceho násillia. A ukazujeme aké riešenia v tomto smere prináša Istanburský dohovor.

Táto štúdie je tiež jedným z mnohých príspevkov našej organizácie k šíreniu pravdivých a pozitívnych informácií o dohovore. Je primárne určená odbornej verejnosti, ale je zostavená tak, aby bola prístupná aj laickej verejnosti. Predkladáme ju tiež v dobrej viere, že prispejeme k prehĺbeniu korektnej odbornej diskusii o násilí páchanom na ženách a deťoch, založenej na ľudskoprávných východiskách.

Na záver (tak ako už posledných 5 rokov) vyjadrujem presvedčenie nielen autorského tímu, ale aj mnohých ďalších ochrancov a ochrankýň ľudských práv, že Istanburský dohovor bude v dohľadnom čase ratifikovaný a následne aj implementovaný a že naša spoločnosť tak dá jasnú odpoveď na násilie páchané na ženách.

Za autorský tím,

Adriana Mesochoritsová

Istanbulský dohovor ako kľúč k riešeniu násilia páchaného na ženách a príklady dobrých praxí ako spôsob efektívnej implementácie dohovoru

Mesochoritisová Adriana

Úvod

Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu známy ako *Istanbulský dohovor* sa stal v poslednom období frekventovanou a diskutovanou témou. A to tak v rámci našej krajiny, ako aj v rámci celej Európy. Ak by sme mali dohovor stručne charakterizovať, môžeme povedať že je to medzinárodná ľudsko-právna zmluva, ktorej cieľom je odstrániť násilie páchané na ženách a zabezpečiť jednotný systém ochrany žien a ďalších obetí v rámci celej Európy. Istanbulský dohovor sa tiež považuje za najkomplexnejšiu európsku stratégiu na odstraňovanie násilia páchaného na ženách a domáceho násilia, ktorá môže priniesť zásadnú pozitívnu zmenu v oblasti riešenia tohto závažného spoločenského problému.

Jeho vypracovaniu predchádzalo množstvo odborných diskusií, analýz a výskumov. Tie odhalili nielen vysokú mieru a závažnosť násilia páchaného na ženách v celej Európe, ale poukázali na nedostatky pri poskytovaní podpory ženám zažívajúcim násilie a ich deťom, ako aj ďalším obetiam násilia a nejednotne nastavené legislatívne a iné opatrenia. Ukázalo sa tiež, že krajiny nevenujú dostatočnú pozornosť jeho predchádzaniu a mnohé z nich nemajú vytvorené systémy na zber porovnateľných a rozčlenených údajov čo sťažuje nastavovanie potrebných opatrení. Ďalším dôležitým argumentom pre jeho vypracovanie bola skutočnosť, že násilie páchané na ženách a domáce násilie je natoľko rozšírený jav, s tak závažnými dôsledkami, že si vyžaduje osobitnú pozornosť a reakciu ľudskoprávneho spoločenstva.

Faktom je, že Rada Európy prijala v tejto oblasti množstvo odporúčaní, deklarácií, akčných plánov, avšak po zmonitorovaní ich implementácie sa ukázalo, že nedošlo k takému pokroku ako sa očakávalo a milióny žien v celej Európe naďalej čelilo pretrvávajúcej diskriminácii a porušovaniu ich základných slobôd a práv v dôsledku zažívajúceho násilia. Časť argumentácie poukazovala na to, že sa tak deje preto, lebo tieto predchádzajúce nástroje neboli dostatočne právne záväzné a patrili len k tzv. soft politikám, čo mohlo spôsobiť, že im

mnohé štáty neprípisovali dostatočnú vážnosť. Taktiež sa upozorňovalo na to, že v rámci Európy absentuje právne záväzný nástroj, ktorý by sa zaoberal prevenciou a elimináciou násilia páchaného na ženách. Právne záväzné dohovory zamerané špeciálne na násilie páchané na ženách mali vypracované len Organizácia amerických štátov a Africká únia¹. Na pôde Rady Európy preto silneli hlasy na podporu nového dohovoru, ktorý by sa stal záväznými pre všetky zmluvné štáty a týkal by sa výlučne násilia. Medzi krajinami rástlo presvedčenie, že je nevyhnutné navrhnuť a zrealizovať účinnejšie politiky a že nový dohovor by na to poskytol potrebný impulz. Významným argumentom bolo aj zjednotenie prístupov európskych krajín, lepšia koordinácia pri tvorbe legislatívnych noriem a politík, rozvinutejšia spolupráca krajín pri riešení násilia páchaného na ženách. Vzhľadom na rozsah násilia a naliehavosť tohto problému je spolupráca a koordinovaný prístup nevyhnutný. A v neposlednom rade by prijatie dohovoru opätovne potvrdilo jednoznačné uznanie ľudských práv žien, ktoré zažili alebo zažívajú násilie v intímnych vzťahoch. Takýto signál by bol významným posilnením žien a ďalších obetí, ktoré zažívajú násilie v rámci blízkych vzťahov.

Táto argumentácia bola členskými krajinami Rady Európy významne podporovaná a vyústila do jeho vypracovania a následne prijatia 7. apríla 2011 Výborom ministrov Rady Európy. O niekoľko dní neskôr, 11. mája 2011 pri príležitosti 121. zasadnutia Výboru ministrov bol dohovor v Istanbule otvorený na podpis a v nadväznosti na desiatu ratifikáciu dohovoru Andorrou (22. apríla 2014) nadobudol platnosť 1. augusta 2014. Dohovor doposiaľ (december 2017) podpísali všetky členské krajiny Rady Európy s výnimkou Ruskej federácie, Azerbajdžanu a Arménska (t.j. 44 zo 47 krajín), pričom sa v najbližších dňoch očakáva podpísanie dohovoru aj zo strany Arménska. Podpisom krajiny vyjadrujú súhlas s obsahom a zameraním dohovoru a prejavujú vôľu ho ratifikovať. Pokiaľ ide o ratifikáciu (akt, ktorým sa štát zaväzuje realizovať ho v praxi), dohovor doteraz ratifikovalo 28 členských krajín Rady

---

¹ Ide o *Medziamerický dohovor o predchádzaní, postihovaní a odstránení násilia na ženách (Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women - Convention of Belem do Para)* prijatý v roku 1994 Organizáciou amerických štátov a *Protokol o právach žien k Africkej charte práv človeka a ľudí (Protocol to the African Charter on Human and People's Rights on the Rights of Women in Africa)* prijatý v roku 2003 Africkou úniou. Medziamerický dohovor je najratifikovanejší dohovor v rámci medziamerického systému ochrany ľudských práv, čo vyjadruje a demonštruje silnú politickú vôľu vysporiadať sa s násilím na ženách. Africká únia v Protokole o právach žien výslovne vyzýva na ochranu žien pred násilím, a to ako v súkromnom tak aj verejnom živote, ako formu zaručujúceho práva na život, integritu a bezpečnosť.

Európy. Naposledy tak urobili Nemecko, Estónsko, Cyprus, Švajčiarsko² a mnohé ďalšie krajiny sa na jeho ratifikáciu intenzívne pripravujú.

Na rozdiel od týchto štátov je situácia v našej krajine menej optimistická. Na základe postupne silnejúceho a radikalizujúceho sa tlaku konzervatívnych a iných skupín sa ratifikácia dohovoru zameraného na odstraňovanie a prevenciu násilia viackrát odložila. Na túto situáciu reagoval už v roku 2015 *Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien (CEDAW Výbor)*, ktorý vo svojich Záverečných zisteniach adresovaných SR so znepokojením zaznamenal značné omeškania v ratifikácii Istanbulskeho dohovoru a naliehavo žiadal SR, aby urýchlila ratifikáciu dohovoru. Rovnako Nils Muižnieks, *Komisár pre ľudské práva Rady Európy* v roku 2015 po svojej návšteve SR uviedol vo svojej správe, že „nabáda Slovenskú republiku, aby urýchlila proces ratifikácie Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu“³. Nestalo sa tak.

V roku 2017 podpredsedníčka vlády a ministerka spravodlivosti Slovenskej republiky predložila na vládu materiál „Návrh na zmenu uznesenia vlády SR č. 297 zo 4. mája 2011 k návrhu na podpis Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu Slovenskou republikou s výhradou ratifikácie“. V rámci neho navrhla doplniť uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 297 zo 4. mája 2011 o bod C.3., ktorý znie: „C.3. sledovať vývoj verejnej diskusie a priebežne moderovať odbornú diskusiu na tému dohovoru.“ A tiež zmeniť bod C.2. nasledovne: „C.2.predložiť na rokovanie vlády návrh na ratifikáciu dohovoru po vyhodnotení verejnej a odbornej diskusie (bez uvedenia termínu splnenia úlohy)“. Návrh bol vládou schválený Uznesením vlády SR č. 379 zo 16. augusta 2017.⁴

Ako to potvrdzuje spoločensko-politický kontext SR a často aj odborná literatúra (napr. Jonathan Haidt, 2012), konzervatívne skupiny dokážu vo všeobecnosti získať záujem

---

² Pre aktualizáciu údajov pozri: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures?p_auth=Bu0Pjb8c

³

<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2818273&SecMode=1&DocId=2314024&Usage=2>

⁴ UZNESENIE VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY č. 379 zo 16. augusta 2017 k Návrhu na doplnenie a zmenu uznesenia vlády Slovenskej republiky č. 297 zo 4. mája 2011 k návrhu na podpis Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu Slovenskou republikou s výhradou ratifikácie; dostupné na : http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Uznesenie-16353?listName=Uznesenia&prefixFile=m_ň

a sympatie verejnosti skôr ako zástankyne a zástancovia liberálnych demokratických hodnôt. Konzervatívne rámcovanie spoločenských tém je pre širšiu verejnosť často prijateľnejšie, odkazovanie na tradičné hodnoty a nejasne formulované stanoviská si vedia stále získať veľké publikum. Aj na Slovensku sa v uplynulých rokoch rozšírili takéto iniciatívy, pričom krajné a často extrémne názory boli formulované neutrálne, v rámci lásky, porozumenia, jednoty a ochrany rodiny (Maďarová, 2015).

V uplynulých rokoch však sledujeme vyhrocovanie tohto diskurzu, a to tak v kontexte radikalizujúceho sa jazyka používaného v spojitosti s dohovorom (príkladom je kampaň zastavme Zlo z Istanbulu), ako aj v súvislosti s tým, že k dohovoru sa negatívne vyjadrujú nacionalistické a extrémistické skupiny a tieto negatívne názory vo veľkej širokej miere šíria aj rôzne konšpiračné médiá⁵. Odkazovanie na tradičné hodnoty, nejasne formulované a faktami nepodložené stanoviská, zavádzajúce informácie o mnohých častiach dohovoru spôsobili, že ho časť verejnosti začala považovať za problémový. Tieto informácie, ktoré vo veľkej miere šíрили najskôr konšpiračné médiá sa neskôr dostali aj do mainstreamových médií. Spoločnou črtou protidiskurzu je ID odmietanie hodnôt ako je rovnosť žien a mužov (rodová rovnosť) a ochrana ľudských práv žien. Keďže ide o hodnoty, ktoré zdieľajú aj medzinárodné spoločenstvá, zároveň priamo vystupujú proti nim, najmä proti EÚ (v zmysle: *vystačíme si sami, Európa nám nebude diktovať čo máme robiť, musíme si zachovať dobré slovenské/slovanské tradície, ktoré nám chcú zničiť*). Tieto protidemokratické, protieurópske a nacionalistické postoje vychádzajú z nostalgie za imaginárnym poriadkom minulosti, ktorého súčasťou je aj patriarchálny poriadok a stereotypné usporiadanie rodových vzťahov. Protidemokratické a protirodové diskurzy sú úzko prepojené, prispievajú k celkovej radikalizácii spoločnosti a zabraňujú nielen produktívnej a reflektívnej diskusii o spoločensky závažných témach, ale aj konkrétnym opatreniam, ktoré majú potenciál riešiť každodenné problémy žien a mužov (Maďarová, 2017).

V uvedenom kontexte sa tak z Istanbulského dohovoru, nástroja na ochranu a podporu ľudských práv žien zažívajúcich násilie a práv ďalších obetí, stal nástroj ideologického boja vedeného konzervatívnymi, nacionalistickými a extrémistickými skupinami. Nachádzame sa teda v situácii, kedy spoločnosť, ktorá je založená na pilieroch demokracie (kultúry

---

⁵ Podľa rozpracovanej analýzy Slobodného vysielača z obdobia predreferendovej kampane autorky Z.Maďarovej je zrejmé, že v uvedenom období sa v tomto konšpiračnom médiu striedal Kotleba s Chromikom a viedli diskusie o ženách a mužoch a Istanbulskom dohovore. Ich vyjadrenia mali črty spoločnej nostalgie za minulosťou („predtým, než „zhnitý“ Západ, najmä USA a EÚ priniesol feminizmus, LGBT, korporácie a začal ruiniť všetko slovenské/slovanské“), nostalgie za podľa nich neexistujúcim poriadkom, autonómiou a „tradičnou rodinou.“

demokracie, ľudských práv, mieru, nenásilia, plurality, slobody, rovnosti a spravodlivosti), naďalej (a veľká časť aj hrubo zavádzajúcim spôsobom) diskutuje o tom, či je potrebné zabezpečiť a zvýšiť ochranu práv žien alebo nie. Istanbulský dohovor sa tak stal „vazalom“ nedostatočne rozšíreného ľudskoprávneho povedomia našej spoločnosti a nepochopenia záväzkov, ktoré nám priamo vyplývajú z Ústavy SR podľa ktorej je SR demokratický štát, ktorý plne chráni a rešpektuje práva svojich občanok a občanov.

Pre podporu obnovenia ratifikačného procesu Istanbulského dohovoru v SR a v snahe priniesť čo najviac podporných argumentov v prospech Istanbulského dohovoru sa na nasledujúcich stranách zameriavame na poukázanie toho, aké pozitívne kroky a praxe priniesla už len samotná existencia dohovoru (ako jasnej stratégie na vysporiadanie sa s násilím páchanom na ženách) a aké pozitíva priniesla ratifikácia či príprava na ratifikáciu v mnohých krajinách Európy. Táto prax jasne poukazuje na to, že dohovor svojou prepracovanosťou a komplexnosťou priniesol nový impulz na to, aby krajiny začali efektívnejšie pracovať na odstraňovaní násilia páchaného na ženách a ochrane ich základných ľudských práv.

1. Prístup Európskej únie k Istanbulskému dohovor: príklad politického rámca založeného na ľudskoprávných východiskách

Istanbulský dohovor v sebe inkorporuje všetky hodnoty ku ktorým sa naša krajina už dávno prihlásila, a to nielen prostredníctvom Ústavy, mnohých zákonov, ratifikáciou iných dohovorov, ale aj tým, že sme sa dobrovoľne stali členskými krajinami OSN, RE a EÚ. Tieto medzinárodné a regionálne organizácie dlhodobo zastávajú jasné politické stanovisko nulovej tolerancie voči násiliu páchanému na ženách, ktoré chápu ako závažné porušovanie ľudských práv žien, najzávažnejšiu formu diskriminácie žien a ako príčinu i dôsledok rodových nerovností. Rodovú rovnosť považujú za neoddeliteľnú súčasť ľudských práv a nevyhnutnú podmienku demokracie. Podľa týchto organizácií, nemôže byť žiadna krajina naozaj demokratická, pokiaľ viac ako polovica jeho obyvateľstva je systematicky vystavovaná diskriminácii a porušovaniu ich práv. A ako dokladá Index rodovej rovnosti, v EÚ neexistuje krajina v ktorej by sa rovnako zaobchádzalo so ženami tak ako s mužmi. Práve z týchto dôvodov, vyzývajú tieto regionálne a medzinárodné ľudskoprávne inštitúcie krajiny, aby urýchlene podpísali, ratifikovali a implementovali dohovor.

Globálna podpora pre Istanbulský dohovor sa významne zvýšila vďaka pristúpeniu k dohovoru zo strany Európskej únie. Dňa 4. marca 2016 Európska Komisia prijala Rozhodnutie Rady o uzavretí Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu v mene Európskej únie a 12. Septembra 2017 ho Európsky parlament schválil bez pozmeňujúcich a doplňujúcich návrhov. Návrh musí teraz prijať Rada EÚ. Po prijatí bude tento dohovor záväzný pre EÚ a členské štáty a EÚ bude vykonávať dohovor v rámci svojich právomocí a kompetencií (článok 216 ZFEÚ stanovuje, že dohody uzavreté EÚ sú záväzné tak pre EÚ ako aj jej členské štáty. Súdny dvor Európskej únie potvrdil, že po uzatvorení medzinárodných dohôd, ktoré vstúpili do platnosti, sú neoddeliteľnou súčasťou práva EÚ⁶).

Európska únia tak vyslala silný politický signál o svojom záväzku bojovať proti násiliu na ženách, diskriminácii žien a rodovej nerovnosti. Svoj politický cieľ súvisiaci s uzavretím dohovoru odôvodnila EÚ nasledovne (ods. 1.3): „**Prístup uplatnený v dohovore je v plnej miere v súlade s mnohostranným prístupom Únie k fenoménu rodovo motivovaného násilia a so zameraním opatrení zavedených prostredníctvom vnútorných a vonkajších politík EÚ** (zvýraznila autorka). Uzavretím dohovoru by sa vyslal silný politický signál o záväzku EÚ bojovať proti násiliu na ženách, zosúladiť by sa jej vnútorná a vonkajšia činnosť, vytvorila komplementarita vnútroštátnej úrovne a úrovne EÚ a posilnila dôveryhodnosť a zodpovednosť EÚ voči jej medzinárodným partnerom. Zjednotila by sa tým aj činnosť EÚ zameraná na boj proti násiliu na ženách dosiahnutím interne koordinovanejšieho prístupu a EÚ by tak zaujala efektívnejšiu úlohu na medzinárodných fórach⁷“. Pred samotnou ratifikáciou dohovoru Európskou úniou však ešte čaká komisiu a parlament vypracovanie a prijatie zásad, na základe ktorých bude presne stanovené, čo bude v oblasti boja proti násiliu páchanému na ženách právomocou únie a čo právomocou národných štátov

---

⁶ CJEU, Case 181/73, *Haegeman v Belgian State*, [1974], ECR 1974 -00449

⁷ Dôvodová správa k Návrhu ROZHODNUTIE RADY EURÓPY o uzavretí Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu v mene Európskej únie, 2016/0062 (NLE). Podrobné informácie o pristúpení a stanovisku Výboru pre občianske slobody, spravodlivosť a vnútorné veci a Výbor pre práva žien a rodovú rovnosť dostupné TU:

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2017-0266+0+DOC+XML+V0//SK#title2>

Európsky parlament vo svojom uznesení⁸ o uzavretí Istanbulskeho dohovoru v mene Európskej únie (ďalej aj Uznesenie) poukazuje na to, že členské štáty musia uznať, že vždy keď bolo spáchané násilie, spoločnosť zlyhala v plnení svojej základnej povinnosti, ktorou je ochrana. Taktiež deklaruje, že problematiku rodovo podmieneného násillia nemožno zľahčovať či jednoducho odkladať na neskôr vzhľadom na to, že iba v samotnej EÚ sa týka až 250 miliónov žien a dievčat a má výrazný vplyv na ich životy ako aj na celú spoločnosť, keďže v dôsledku násillia pribúda strach, psychické ochorenia a polarizácia (Uznesenie, písm.E).

Európska únia pri zdôrazňovaní nevyhnutnosti riešiť násillie páchané na ženách sa opiera o výsledky výskumu *Agentúry Európskej únie pre základné práva (FRA)*⁹ zverejnenom v marci 2014. Z jeho výsledkov vyplýva:

- tretina všetkých žien v Európe sa minimálne raz v dospelom živote stala obeťou fyzického alebo sexuálneho násillia;
- 20 % má skúsenosť s obťažovaním na internete, každá dvadsiata žena bola znásilnená a viac než jedna desatina všetkých žien bola vystavená sexuálnemu násilliu;
- každá desiatka žena je vystavená sexuálnemu obťažovaniu alebo prenasledovaniu (tzv. stalking) prostredníctvom nových technológií
- 75 % žien v rozhodovacích pozíciách čelí sexuálnemu obťažovaniu;

Podľa EÚ je teda zrejmé, že pred sexuálnym násillím si nemôže byť istá žiadna žena a žiadne dievča bez ohľadu na svoj vek a spoločenské postavenie. EÚ preto „svojím záväzkom vykonávať dohovor potvrdzuje, že je odhodlaná bojovať proti násilliu na ženách tak na svojom území, ako aj v celosvetovom meradle, a posilňuje svoj terajší politický rámec a existujúci zásadný právny rámec v oblasti trestného práva procesného, ktorý sa osobitne vzťahuje na ženy a dievčatá (Rozhodnutie Rady EÚ, ods. 4)“.

Vo svojom Uznesení EP pripomína, že „občianky a občania, obyvateľky a obyvatelia EÚ nie sú v dôsledku absencie európskej stratégie vrátane právneho aktu, ako aj v dôsledku existencie rozdielnych koncepcií a právnych predpisov v jednotlivých členských štátoch, najmä pokiaľ ide o vymedzenie trestných činov a rozsahu pôsobnosti právnych predpisov,

---

⁸ Uznesenie Európskeho parlamentu z 12. Septembra 2017 o návrhu rozhodnutia Rady o uzavretí Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a domácomu násilliu a o boji proti nemu v mene Európskej únie (COM(2016)0109 – 2016/0062(NLE))

⁹ Agentúra Európskej únie pre základné práva (2014). Násillie páchané na ženách: celoeurópsky prieskum, stručný prehľad výsledkov, Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, Luxemburg.

rovnako chránení pred rodovo motivovaným násilím, a teda celkovo pred násilím“. (Uznesenie, písm. J). A práve preto je tak dôležité prijať a implementovať Istanbulský dohovor, ktorý je zosobnením komplexne prepracovanej stratégie.

Dohovor sa tiež usiluje podnecovať spoluprácu rôznych krajín, pretože vychádza z presvedčenia, že štáty nemôžu problém násilia vyriešiť samostatne. V dôraze na jednotný prístup a spoluprácu je dohovor priekopnícky. Vytvára platformu pre to, aby sa krajiny mohli navzájom radiť, vymieňať si príklady overených praxí, harmonizovať výskumné dáta a monitorovať aktuálnu situáciu aj dlhodobé trendy a spoločne napredovať. EP aj v tomto prípade zdôrazňuje, že „(...) pristúpením EÚ sa vytvára jednotný európsky právny rámec na zamedzenie násiliu páchaného na ženách a rodovo motivovanému násiliu a na boj proti nemu, ako aj na ochranu a podporu obetí v rámci vnútornej a vonkajšej politiky EÚ a že povedie k lepšiemu monitorovaniu, výkladu a vykonávaniu právnych predpisov, programov a prostriedkov EÚ, ktoré súvisia s dohovorom, ako aj k lepšiemu zberu porovnateľných, rozčlenených údajov na úrovni EÚ; domnieva sa, že pristúpením k dohovoru sa EÚ stane efektívnejším globálnym aktérom v oblasti práv žien.“ (Uznesenie, ods. 8)

Ďalším dôležitým argumentom, ktorý prináša EP vo svojom uznesení je fakt, že rodovo podmienené násilie má negatívny vplyv aj na ekonomiku krajín. Podľa odhadov Európskeho inštitútu pre rodovú rovnosť (EIGE) náklady vzniknuté v súvislosti s rodovo podmieneným násilím dosahujú približne 226 miliárd eur ročne (109 miliárd v prípade násilia zo strany intímnych partnerov).¹⁰ Na jeho riešenie však štáty vynakladajú oveľa menej – ich výška sa ráta iba v miliónoch eur.

Pokiaľ ide o tému rodovej rovnosti, EP zdôrazňuje, že rodová rovnosť je základnou hodnotou a kľúčovým cieľom EÚ vo všetkých jej činnostiach, a právo na rovnaké zaobchádzanie a nediskrimináciu je základné právo zakotvené v zmluvách¹¹ a v Charte základných práv (čl. 23) a malo by sa plne rešpektovať, podporovať a uplatňovať v právnych predpisoch, praxi, judikatúre, ako aj v každodennom živote. A práve uzavretie Istanbulskeho dohovoru Európskou úniou prispieva podľa EP k dosahovaniu rovnosti medzi mužmi a ženami vo všetkých oblastiach únie.

---

¹⁰ Odhadovanie nákladov vzniknutých v spojení s rodovo motivovaným násilím v Európskej únii: správa, 5. 12. 2014, <http://eige.europa.eu/node/393>.

¹¹ Články 2 a 3 Zmluvy o Európskej únii (ZEÚ), článok 8 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ)].

EÚ v súlade s inými ľudskoprávnymi dokumentmi poukazuje tiež na to, že rodovo motivované násilie je zároveň príčinou i dôsledkom nerovností medzi ženami a mužmi a preto je nevyhnutné v rámci eliminácie násillia sa zamerať na podporu rodovej rovnosti a odstraňovanie rodových stereotypov.

Toto stanovisko ďalej rozpracováva vo svojom Uznesení prostredníctvom nasledovných argumentov¹²:

- (keďže) **násilie páchané na ženách bezprostredne súvisí s rozdielnymi mocenskými vzťahmi medzi ženami a mužmi, ako aj so sexizmom a s rodovými stereotypmi**, čo spôsobilo dominanciu mužov nad ženami, diskrimináciu žien mužmi a zamedzovanie úplnému napredovaniu žien (Uznesenie, písm. K; zvýraznila autorka);
- (keďže) násilie páchané na ženách prispieva k pretrvávaniu rodovej nerovnosti, ktorá bráni obetiam v prístupe k zamestnaniu, čo má zase negatívny vplyv na ich finančnú nezávislosť a celkovo na hospodárstvo (Uznesenie, písm. L);
- (keďže) **rodové stereotypy a sexizmus** vrátane nenávistných sexistických vyjadrení, na ktoré možno naraziť na celom svete na internete, ako aj vo verejnej a v súkromnej sfére, **sú hlavnými príčinami akejkoľvek formy násillia páchaného na ženách** (Uznesenie, písm. W);
- (keďže) v Istanbulskej dohovore sa zdôrazňuje dôležitosť zmeny myslenia a postojov s cieľom preťať začarovaný kruh rodovo motivovaného násillia; keďže v tejto súvislosti sú preto nevyhnutné opatrenia v oblasti vzdelávania na všetkých úrovniach a pre všetky vekové kategórie s cieľom zrovnoprávniť ženy a mužov, zrušiť určovanie rolí podľa rodovej príslušnosti a rešpektovať osobnú integritu (Uznesenie, písm. AD);

Z týchto dôvodov Európsky parlament vo svojom uznesení žiada Radu, Komisiu a členské štáty, aby aktívne presadzovali zmenu postojov a správania a bojovali proti sexizmu a rodovým stereotypom aj podporou rodovo neutrálneho jazyka, pričom je potrebné spoločne sa zaoberať hlavnou úlohou médií a reklamy v tejto oblasti s cieľom povzbudiť všetkých, mužov i chlapcov, k tomu, aby sa aktívne podieľali na zamedzovaní všetkým formám násillia. Vyzýva tiež členské štáty, aby zaviedli a vykonávali aktívne opatrenia na účely sociálneho

---

¹² Podľa: Uznesenie Európskeho parlamentu z 12. Septembra 2017 o návrhu rozhodnutia Rady o uzavretí Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a domácejmu násilliu a o boji proti nemu v mene Európskej únie (COM(2016)0109 – 2016/0062(NLE))

začlenenia, medzikultúrneho dialógu, vzdelávania v oblasti sexuality a vzťahov, výchovy v oblasti ľudských práv a boja proti diskriminácii, ako aj vzdelávania v oblasti rodovej rovnosti v prípade osôb, ktoré pôsobia v oblasti trestného stíhania a súdnictva a aby do svojich vzdelávacích systémov zahrnuli vzdelávanie zamerané na odstránenie všetkých prekážok skutočnej rovnosti medzi ženami a mužmi a aby tento cieľ v plnej miere podporovali“ (Uznesenie, bod 9, písm. m.).

Je teda zrejmé, že násiliu na ženách možno predchádzať iba v spoločnosti, ktorá nebude systematicky diskriminovať ženy a v ktorej si ženy a muži budú rovni, a ktorá začne systémovo pracovať na odstraňovaní rodových stereotypov a predsudkov. Aj preto Istanburský dohovor v článku 12, ods. 1 zaväzuje členské krajiny k realizácii nasledovných opatrení: *„Zmluvné strany prijímú potrebné opatrenia na účel podpory zmien v spoločenských a kultúrnych modeloch správania sa žien a mužov s cieľom odstrániť predsudky, zvyky, tradície a všetky ostatné zvyklosti, ktoré sú založené na myšlienke podradenosti žien alebo na stereotypných rolách žien a mužov.“*

Tento záväzok však nie je pre SR ničím novým, keďže sa k plneniu takéhoto cieľa dobrovoľne zaviazala už v minulosti. SR je zmluvnou stranou Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien¹³ a rodovú rovnosť sa snaží dosahovať prostredníctvom zákonov, akčných plánov i inštitucionálnych orgánov vytvorených na ich podporu. CEDAW dohovor nás čl. 5, ods. a) zaväzuje: *Štáty, zmluvné strany, prijímú všetky príslušné opatrenia: na zmenu spoločenských a kultúrnych zvyklostí, pokiaľ ide o správanie sa mužov a žien, s cieľom dosiahnuť odstránenie predsudkov a zvykov a všetkých iných praktík založených na myšlienke podradenosti a nadradenosti niektorého z pohlaví alebo na stereotypných úlohách mužov a žien.*

Všetky vyššie uvedené argumenty, ktoré rámci podpory Istanburského dohovoru priniesla EÚ sú dôležitým zdrojom informácií pre podporu ľudskoprávných východísk riešenia násilia páchaného na ženách a ich deťoch. Tieto informácie by mali byť čo najviac šírené v rámci SR s cieľom prispieť k šíreniu objektívnych informácií o dohovore a vysvetliť pozitíva dohovoru širokej verejnosti. Jedným z kľúčových argumentov je aj to, že dohovor je potrebné vnímať aj ako platformu pre medzinárodnú spoluprácu, prostredníctvom ktorej si

---

¹³ Pre SR nadobudol platnosť sukcesiou dňa 27. 6. 1993. Dohovor je uverejnený v Zbierke zákonov č. 62/1987 Zb. (VYHLÁŠKA ministra zahraničných vecí z 13. mája 1987 o Dohovore o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien).

môžu krajiny vymieňať informácie, osvedčené praxe a postupy, nastavovať legislatívu, spoločné výskumné a štatistické dáta, prinášať a upozorňovať na nové poznatky, čím sa podporuje jednotný postup s cieľom predchádzať násiliu páchanému na ženách a domácemu násiliu a efektívne ho riešiť. A ako konštatuje EP „pristúpenie všetkých členských štátov k Istanbulskému dohovoru by podstatnou mierou prispelo k rozvoju integrovanej politiky a podpore medzinárodnej spolupráce v oblasti boja proti všetkým formám násilia voči ženám“ (Uznesenie, písm. AE)

Pristúpenie EÚ k Istanbulskému dohovoru nezabavuje členské štáty povinnosti jeho ratifikácie na vnútroštátnej úrovni. Európsky parlament vo svojom Uznesení v bode č.9, písm. a) žiada Radu, Komisiu a členské štáty, aby zohľadnili nasledovné odporúčanie: *„naliehavo vyzvať členské štáty, aby urýchlili rokovania o ratifikácii a vykonávaní Istanbulského dohovoru; dôrazne odsúdiť pokusy o zrušenie opatrení, ktoré už boli prijaté pri vykonávaní Istanbulského dohovoru a v rámci boja proti násiliu páchanému na ženách.“*

1.1. Reakcia Komiséra pre ľudské práva Rady Európy na protidiskurvoči Istanbulskému dohovoru

Do októbra 2017 ratifikovalo Istanbulský dohovor viac ako polovicu členských štátov EÚ, a vo väčšine ostatných proces ratifikácie prebieha a prijímajú sa opatrenia na zosúladenie ich právneho a politického rámca s dohovorom, keďže pre mnohé krajiny sú legislatívne zmeny nevyhnutným predpokladom ratifikácie. Štúdia EÚ¹⁴ ukazuje, že iba v štyroch členských štátoch (Grécko, Maďarsko, Litva a Slovensko) sa ukazujú väčšie politické problémy v súvislosti s ratifikáciou.

Najväčšou prekážkou toho, že SR doposiaľ neratifikovalo Istanbulský dohovor je už vyššie spomínaný protidiskurz zo strany radikálne konzervatívnych, nacionalistických či extrémistických skupín. V SR navyše túto rétoriku podporuje aj Konferencia biskupov Slovenska a z politických zoskupení Slovenská národná strana, Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti a strana Kotleba- Naše Slovensko. Tento protidiskurz je charakterizovaný odkazovaním na tradičné hodnoty, nejasne formulovanými a faktami nepodloženými

---

¹⁴ [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU\(2017\)596815](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU(2017)596815)

stanoviskami, odmietaním vedecky podložených faktov a šírením zavádzajúcich informácií o mnohých častiach dohovoru.

Európsky parlament vo svojom Uznesení reagoval aj na protidiskurz voči Istanbulskému dohovoru, ktorý je možné sledovať v niektorých krajinách a v bode č.9, písm. b) žiada Radu, Komisiu a členské štáty, aby zohľadnili nasledovné odporúčanie: „vzvať Komisiu, aby v spolupráci s Radou Európy **bezodkladne začala konštruktívny dialóg s Radou a členskými štátmi s cieľom reagovať na výhrady, námietky a pochybnosti členských štátov a najmä objasniť zavádzajúce výklady Istanbulského dohovoru, pokiaľ ide o vymedzenia pojmov rodovo motivovaného násilia a rodu v článku 3 písm. c) a d) v súlade so všeobecnými pripomienkami európskeho komisára pre ľudské práva.**“ (zvýraznila autorka)

Z týchto dôvodov je dôležité ozrejmiť stanovisko komisára pre ľudské práva a čerpať z neho pri prekonávaní rôznych zavádzajúcich a nejasne interpretovaných ustanovení Istanbulského dohovoru šírených najmä zo strany konzervatívnych/traditionalistických kruhov.

Komisár pre ľudské práva Rady Európy Nils Muižnieks vo svojej tretej kvartálnej správe o činnosti z roku 2016¹⁵ upozorňuje že náboženský a iní kritici tzv. "rodovej ideológie" a "rodovej teórie" v čoraz väčšej miere vyzývajú k odmietaniu všeobecne akceptovanej terminológii a zásadám v oblasti ľudských práv, a to najmä v súvislosti s podporou ratifikácie Istanbulského dohovoru. Vo svojej správe poukazuje na to, že pojem „rod“ je už dlhodobo legitímnou súčasťou medzinárodných dokumentov o ľudských právach a politického diskurzu. A kladie otázky: „Čo by mohlo byť také nebezpečné pri plnom dosahovaní rodovej rovnosti? Čo môže byť tak nepríjemné pri skúmaní širšieho spoločenského kontextu, v ktorom sa muži a ženy vzájomne ovplyvňujú?“

Komisár vyslovuje presvedčenie založené na preskúmaní situácie vo viacerých krajinách, že námietky voči rodovej rovnosti súvisia so strachom o osud tradičnej spoločnosti založenej na presvedčení, že pohlavie je vždy binárne, a že muži a ženy hrajú (a mali by hrať) veľmi odlišné úlohy vo verejnom živote a v rámci rodiny. Upozorňuje, že mnohí ľudia, ktorí podporujú takto víziu ospravedlňujú obmedzovanie žien poukazovaním na ich na stereotypnú

---

¹⁵ 3RD QUARTERLY ACTIVITY REPORT 2016 by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights , Strasbourg, 16 November 2016, CommDH(2016)37 Council of Europe. Dostupná TU: <https://rm.coe.int/3rd-quarterly-activity-report-2017-by-nils-muiznieks-council-of-europe/1680767b5d>

úlohu matiek. Podľa komisára sa však „**táto vízia sa nedá zosúladiť s prístupom založeným na ľudských právach, ktorý vidí ženy (a mužov) ako autonómne členky a členov spoločnosti, ktorí by mali mať možnosť rovnocenne si vybrať svoju vlastnú úlohu v spoločnosti a v rodine**“ a pripomína, že jedným z piatich cieľov stratégie Rady Európy v oblasti rodovej rovnosti na roky 2014 - 2017 je boj proti rodovým stereotypom, ktoré predstavuje "vážnu prekážku pri dosahovaní skutočnej rodovej rovnosti a prispieva k rodovej diskriminácii".

Dôležitým argumentom je tiež upozornenie Komisarára na to, že takéto tradicionalistické prístupy sa často používajú na ospravedlnenie sexizmu (presvedčenie alebo tvrdenie, že jedno pohlavie je nadradené druhému), a že v tom zmysle, i keď implicitne, **títo kritici a kritičky v zásade ospravedlňujú myšlienku nadradenosti mužov nad ženami**. Takéto sexistické postoje vedú k diskriminácii voči príslušníckam a príslušníkom tzv. „slabšieho“ pohlavia, rovnako ako vedú rasistické postoje k diskriminácii príslušníčok a príslušníkov údajne „menejcennej rasy“. Preto majú všetky štáty naplňať svoje medzinárodné záväzky v oblasti ľudských práv a prijať vhodné opatrenia na zmenu spoločenských a kultúrnych vzorov správania sa mužov a žien s cieľom dosiahnuť odstránenie predsudkov a obvyklých a iných praktík, ktoré sú založené na myšlienke menejcennosti alebo nadradenosti ktoréhokoľvek z pohlaví alebo stereotypnou postavení mužov a žien.

Komisár ďalej poukazuje na to, že ďalšie námietky súvisia s odlišným chápaním kategórie „rodina“ a odkazuje na judikatúru Európskeho súdneho dvora, ktorá uznáva právnu ochranu partnerstiev ľudí rovnakého pohlavia, a že tieto skutočnosti budú musieť obhajcovia tradičných názorov rešpektovať, pokiaľ chceme žiť v spoločnosti založenej na ochrane ľudských práv. Problémom kritikov dohovoru je tiež rastúce uznanie práv transsexuálnych a transrodových ľudí, pričom ako zdôrazňuje Komisarár, prístup založený na ľudských právach trvá na tom, že týchto ľudí nemožno diskriminovať.

Podľa Komisarára sa Istanburský dohovor stal špecifickým terčom útokov zástancov a zástankýň tradičných hodnôt, keďže podľa nich v sebe spája všetky uvedené zlá. Poukazuje aj na to, že podľa názoru časti ďalších kritikov a kritičiek je zameranie dohovoru najmä na odstránenie násillia na ženách diskriminačné, lebo násillie postihuje rovnako aj mužov. Komisarár upozorňuje, že je to v rozpore s údajmi zo všetkých európskych krajín, ktoré jasne dokladajú, že ženy sú násillím zasiahnuté nepomerne viac ako muži.

V jeho správe sa tiež uvádza, že časť kritičiek a kritikov pripúšťa, že násilie páchané na ženách je problémom, ale odmietajú realizáciu opatrení zameraných na odstraňovanie rodových stereotypov a rodových rolí prostredníctvom zvyšovania povedomia a vzdelávania. Na tieto názory reaguje komisár odôvodnením, že je iba logické, že sa všeobecný ľudskoprávny záväzok akým je eliminácia rodových stereotypov stal súčasťou opatrení implementácie Istanbulského dohovoru: „Východiskom dohovoru predsa je, že násilie páchané na ženách je prejavom širšieho vzorcu nerovnosti v mocenských vzťahoch, ktoré je potrebné riešiť, ak sa má otázka násilia riešiť skutočne efektívne. **Tento názor je založený na mnohých vedeckých výskumoch, ktoré kritici jednoducho ignorujú.**“ (Správa, 2016, s. 22, zvýraznila autorka).

Pokiaľ ide o dopady tradicionalistického/konzervatívneho protidiskurzu, komisár Nils Muižnieks vyjadril v tomto smere svoje znepokojenie: „**Obávam sa, že táto kritika "rodu" má čoraz škodlivejší účinok na ochranu ľudských práv, najmä na práva žien a LGBTI ľudí v Európe. Ľudskoprávny svet sa musí aktívnejšie zaoberať touto kritikou a využívať dôkazy a vedecké výskumy na odhalenie mýtov, dezinformácií a na prekonanie obáv. Sekulárni a náboženský kritici tzv. "rodovej ideológie" alebo "rodovej teórie" majú právo na vlastné názory a môžu ich vyjadrovať, ale nemali by mať dovolené okliešťovať individuálne práva v mene ich viery. Nemalo by im ani byť umožnené zastaviť pozitívny vývoj v uznávaní a riešení rodovej nerovnosti a ignorovať realitu rodovej rozmanitosti alebo vývoj európskeho práva v oblasti ľudských práv**“ (Správa, 2016, s. 22, zvýraznila autorka).

Napriek tomu, že Komisár uvádza vo svojej správe ešte viacero faktov týkajúcich sa kritiky Istanbulského dohovoru, pre potreby tejto štúdie postačí tie ktoré som uvidela vyššie, pričom túto ich uzavriem parafrázovaním jednej dôležitej myšlienky komisára: **Nie sú to opatrenia prijaté na prevenciu a elimináciu násilia na ženách a domáceho násilia, ktoré ničia manželstvá a rodiny. Naopak, rodiny a manželstvá ničia domáce násilie.**

Slovenská republika ako štát založený na pilieroch demokracie, úcte a rešpekte ľudských práv a ako členská krajina EÚ, RE a OSN, by svoju argumentáciu čerpať z ľudskoprávných dokumentov a výkladov. Vyššie uvedená argumentácia by sa preto mala pretaviť aj do prístupu SR k ratifikačnému procesu Istanbulského dohovoru a mali by si ju osvojiť všetci aktéri a aktérky, ktoré vstupujú do tvorby a realizácie verejných politík na ochranu žien vystavených násiliu a podporu rodovej rovnosti.

2. Istanbulský dohovor: ľudskoprávny nástroj, ktorý priniesol pozitívne praxe

Od roku 2011, kedy bol dohovor otvorený v Istanbule na podpis sa tento dôležitý dokument stal doslova hnacím motorom pozitívnych zmien v oblasti násilia páchaného na ženách v celej Európe. Násilie páchané na ženách sa stalo predmetom veľkého záujmu, a jednou z prioritných politických agend Rady Európy a cieľov Európskej únie a jej inštitúcií (príkladom sú iniciatívy EIGE v oblasti násilia páchaného na ženách. Tieto inštitúcie začali s realizáciou mnohých výskumov, štúdií a monitoringov zameraných na rôzne oblasti (výskum, prevencia, oblasť služieb), zrealizovali sa mnohé konferencie, odborné fóra, diskusie, ktorých cieľom bolo začať naplňať víziu Istanbulského dohovoru. Taktiež sa už rozbehla činnosť GREVIO a ich vysvetľovacie publikácie či štúdie a prvé zverejnené hodnotiace správy slúžia ako dôležitý zdroj informácií o tom, akým spôsobom je potrebné implementovať opatrenia Istanbulského dohovoru v praxi¹⁶.

EÚ tiež podnikla mnohé iniciatívy na zlepšenie situácie obetí trestných činov a harmonizovanie minimálnych štandardov týkajúce sa práv, podpory a ochrany obetí trestných činov prostredníctvom smernice o právach obetí (2012/29/EÚ).¹⁷ Smernica uvádza konkrétny odkaz na obeť rodovo podmieneného násilia, považuje ho za formu diskriminácie a porušenie základných slobôd a zdôrazňuje, že ženské obeť rodovo podmieneného násilia a ich deti si vyžadujú osobitnú podporu a ochranu (podrobnejšie vid' ďalšiu časť štúdie autorky Z. Magurovej).

Členské štáty Rady Európy taktiež uznali naliehavú potrebu riešiť tento štrukturálny jav a spustili celý rad podporných aktivít na elimináciu násilia páchaného na ženách. Niektoré krajiny sa ním inšpirovali pri tvorbe akčných plánov, iné jeho ustanovenia priamo zahrnuli do plánov a politík zameraných na elimináciu násilia páchaného na ženách, ďalšie vyčlenili finančné prostriedky na riešenie násilia (napríklad Španielsko vyčlenilo na realizáciu najnovšieho akčného plánu 1 mld. EUR), či navrhli a prijali nové zákony alebo legislatívne zmeny. Mnohé krajiny tiež zriadili linky pomoci pre ženy, či už všeobecné alebo

---

¹⁶ GREVIO začal proces monitorovania implementácie dohovoru v roku 2016, pre ktorý vypracoval a schválil dotazník monitorovacieho procesu a predbežný harmonogram monitorovania krajín podľa skupín. Niektoré členské štáty už predložili svoje správy, ako napríklad Albánsko, Dánsko, Portugalsko, Rakúsko, Monako, Čierna Hora, Švédsko, Turecko.

¹⁷ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV.

špecializované: napríklad špeciálne zamerané na domáce násilie páchané na ženách alebo na sexuálne násilie, inde boli zriadené aj linky pre imigrantky, vrátane celoštátnej linky, chatovej skupiny či online podpornej peer skupiny (napr. Fínsko). Iné, s cieľom dôsledne naplniť opatrenia Istanbulskeho dohovoru poskytujú pomoc v rôznych jazykoch (napríklad v Nemecku je k dispozícii štátna linka na ktorej sa poskytuje pomoc v nemčine, angličtine, francúzštine, španielčine, ruštine, turečtine a v ďalších 11 jazykoch). Rakúsko vytvorilo aplikáciu pre smartphone, vďaka ktorej sa ľudia môžu nakontaktovať na pomoc veľmi rýchlo a jednoducho. Vo Francúzsku majú k dispozícii tzv. „Great Danger Phones“, špecifické telefóny, ktoré umožňujú obetiam domáceho násilia okamžite sa nakontaktovať na špecializovanú platformu, ktorá priamo upozorní policajnú stanicu a lokalizuje obeť.

Krajiny Rady Európy zvolili tiež rôzne prístupy k ratifikačnému procesu a implementácii Istanbulskeho dohovoru. Kým časť krajín najskôr dohovor ratifikovala a až následne začala s implementáciou, iné sa najskôr na ratifikáciu dôsledne pripravovali (a pripravujú), v podobe nastavovania vhodného legislatívneho prostredia, či zosúladenie svojho politického rámca a politik s dohovorom. Tieto procesy samozrejme ovplyvňuje aj spôsob, akým krajiny prijímajú a ratifikujú ľudskoprávne zmluvy medzinárodnej povahy, čiže vzťah medzinárodného práva k vnútroštátnemu právu. Kým v niektorých krajinách platí, že po ratifikácii je tento medzinárodný nástroj priamo uplatniteľný v štátnom právnom systéme a možno ho uplatniť pred vnútroštátnymi súdmi (ide o tzv. monistického systém medzinárodného práva), iné musia prijať potrebné vnútroštátne právne predpisy, ktorými zabezpečia realizáciu medzinárodnej zmluvy (dualistický systém).

2.1. Vybrané články Istanbulskeho dohovoru zamerané na oblasť prevencie a príklady dobrej praxe ich implementácie

Parlamentné zhromaždenie Rady Európy prijalo v roku 2015 Rezolúciu 2084 (2015): *Podpora osvedčených postupov pri riešení násilia páchaného na ženách*¹⁸, ktorý je výsledkom mapovania opatrení, ktoré už členské štáty prijali na boj proti násiliu páchanému na ženách a Rada Európy ich prináša s cieľom „objasniť osvedčené postupy ako možný zdroj

---

¹⁸ Resolution 2084 (2015), Parliamentary Assembly: *Promoting best practices in tackling violence against women*, Origin - Text adopted by the Standing Committee, acting on behalf of the Assembly, on 27 November 2015 (see Doc. 13914, report of the Committee on Equality and Non-Discrimination, rapporteur: Ms Sahiba Gafarova).

inšpirácie“. Parlamentné zhromaždenie konštatuje, že nadobudnutím platnosti Istanbulského dohovoru sa dosiahol významný medzník a násilie páchané na ženách sa stalo predmetom vysokého politického záujmu. Členské štáty Rady Európy by mali zachovať tento dynamický rozvoj. Parlamentné zhromaždenie vo svojej rezolúcii vyzýva členské štáty Rady Európy, aby:

5.1. podpísali a / alebo ratifikovali, ak ešte tak neurobili, Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácemu násiliu a o boji proti nemu;

5.2. účinne implementovali ustanovenia dohovoru vzhľadom na budúce zistenia Skupiny expertiek a expertov na boj proti násiliu voči ženám a domácemu násiliu (GREVIO) a všetky odporúčania Výboru zmluvných strán;

5.3. čerpali zo skúseností iných štátov s cieľom vypracovať zákony a stratégie na účinné boj proti všetkým formám násilia voči ženám;

Vo Výkladovej správy Rezolúcie, ktorú vypracovala Sahiba Gafarova (Committee on Equality and Non-Discrimination) sú uvedené príklady dobrých praxí/ osvedčených postupov, zo všetkých štyroch oblastí dohovoru (prevencia, ochrana obetí, trestné stíhanie páchatel'ov a integrované politiky), ktoré boli implementované v členských štátoch Rady Európy. Na identifikáciu príkladov osvedčených postupov využila Gafarová podporu siete ženských mimovládnych organizácií z Európy, Women Against Violence Europe (WAVE), ktorá každoročne vydáva správy o jednotlivých krajinách v oblastiach súvisiacich s násilím páchaným na ženách.

Informácie, ktoré predkladáme v tejto štúdii sa plne zhodujú s cieľom Rezolúcie Parlamentného zhromaždenia, pretože práve príklady dobrých praxí môžu napomôcť rozvoju kvalitných a na ľudskoprávných východiskách založených verejných politík v tejto oblasti. Zároveň môžu slúžiť ako argument pre podporu ratifikačného procesu Istanbulského dohovoru a to poukázaním na efektívnosť opatrení stanovených dohovorom a poukázaním na to, ako sa môžu tieto ustanovenia uplatňovať v praxi. V nasledujúcej časti prinášame prehľad dobrých praktík spracovaných na základe Výkladovej správy k Rezolúcii PZ RE, predložených správ GREVIO vybraných členských štátov v rámci monitorovacieho procesu Istanbulského dohovoru a zo správy Európskej Únie: *Violence against women and the EU*

*accession to the Istanbul Convention*¹⁹. Sústreďujeme sa na príklady dobrej praxe, ktoré krajiny realizovali v súvislosti s ratifikáciou Istanbulského dohovoru, ale aj príklady, ktoré boli realizované pred prijatím dohovoru, ale ktoré svojim zameraním priamo napĺňajú jeho ustanovenia. A to najmä preto, lebo Istanbulský dohovor zjednotil už existujúce politické rámce a dokumenty, ktoré boli v tejto oblasti prijaté, najmä inkorporoval a rozšíril *Odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy Rec(2002)5 členským štátom o ochrane žien proti násiliu*, ktoré slúžilo od roku 2002 do vzniku Istanbulského dohovoru ako „najdôležitejší referenčný text pre členské štáty na boj proti násiliu na ženách“²⁰.

2.1.1. Príklady dobrých praxí z implementácie článkov 12 až 16

Mnohé členské štáty Rady Európy, ktoré podpísali, ratifikovali, alebo sú v procese prijatie Istanbulského dohovoru prijali množstvo opatrení zameraných na oblasť prevencie, čiže najmä na implementáciu článkov 12 až 17. Tieto opatrenia majú rôzne formy a pozostávajú najmä z kampaní na zvyšovanie povedomia, realizácie a zavedenia rôznych vzdelávacích programov a politiky zamerané na intervenčnú prácu s páchatel'mi. V tejto štúdii sa zameriame najmä na články 12 až 16, keďže práve tie súvisia nielen s problematikou ochrany práv žien, ale zasahujú aj do oblasti práv detí. Najmä oblasť vzdelávania a zavedenia študijných programov na školách, taktiež oblasť zvyšovania povedomia.

2.1.1.1. Príklady dobrých praxí z implementácie článku 12 Všeobecné záväzky

Istanbulský dohovor vo svojom článku 12 požaduje, aby štáty prijali širokú škálu opatrení na s cieľom predchádzať všetkým formám násilia voči ženám. Článok 12 ukladá zmluvným stranám Dohovoru povinnosť podporiť zmeny týkajúce sa prevládajúcich rodovo stereotypných postojov v spoločnosti, ktoré sa podieľajú na tvorbe rodových nerovností žien, diskriminácii žien a umožňujú vznik, pretrvávajú a ospravedlňovanie násilia páchaného na ženách. Ide najmä o zmenu všetkých predsudkov a zvykov, ktoré sú založené na myšlienke podradenosti žien a rodovo stereotypných predstavách o ženách a mužoch.

---

¹⁹ *Violence against women and the EU accession to the Istanbul Convention, Study for the FEMM Committee*. DIRECTORATE GENERAL FOR INTERNAL POLICIES POLICY DEPARTMENT C: CITIZENS' RIGHTS AND CONSTITUTIONAL AFFAIRS, WOMEN'S RIGHTS & GENDER EQUALITY, European Union, 2017.

²⁰ Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilia na ženách a domácejmu násiliu a boji proti nemu, Výkladová správa, ods. 9.

Cieľom týchto opatrení je zmeniť postoje, rodové roly a stereotypy, ktoré zvyšujú toleranciu voči násiliu voči ženám. Mali by napríklad, **povzbudzovať mužov a chlapcov, aby aktívne prispievali k prevencii všetkých foriem násilia.**

Ako príklad dobrej praxe v tejto oblasti uvádza RE príklad Turecka z roku 2002, kedy sa turecké ministerstvo zdravotníctva a turecké ozbrojené sily v spolupráci s Populačným fondom OSN (UNFPA) rozhodli zaviesť *špecifický modul o rodovej rovnosti a prevencii rodovo podmieneného násilia voči ženám pre tureckých vojakov*. Do roku 2009 prešlo tri milióny mužov školeniami a projekt sa stal trvalým nariadením ozbrojených síl. Hoci mnohí vojaci povedali, že tréning má na nich hlboký vplyv, program sa stretol s odporom niektorých vojakov a čelili problémom s dosiahnutím účasti vojenských vodcov na všetkých úrovniach.

Podľa správy pre GREVIO, v Albánsku²¹ prebehla kampaň „*He for She* (On pre ňu)“ s cieľom zapojiť mladých ľudí, ale najmä chlapcov a mužov do práce na odstraňovaní rodových stereotypov a eliminácii násilia páchaného na ženách. násilia. Na internetovej stránke „Jeden príbeh (One story)“ bolo zverejnených približne 65 správ od albánskych mužov/chlapcov zameraných na posilnenie postavenia žien a dievčat. Taktiež v rámci *16 dní aktivizmu proti rodovo motivovanému násiliu a domácejmu násiliu* prebehla kampaň so sloganom „*Men and boys, part of the solution. Show you are against Violence! – Muži a chlapci, súčasť riešenia. Ukážte, že ste proti násiliu!*“

V Taliansku boli uskutočnené vzdelávacie programy zamerané najmä na násilných mužov, vrátane kampane "Uznajte mužov - oslobod'te sa od násilia", v roku 2015 cyklus seminárov 'From man to man' a festival "Transformujte muža".

V roku 2015 bola podpísaná dohoda medzi vládou Švédska a Švédskou asociáciou miestnych a regionálnych orgánov, zameraná na posilnenie integrácie mužov a chlapcov v oblasti prevencie násilia a podpore rodovej rovnosti v obciach.

2.1.1.2. Príklady dobrých praxí z implementácie článku 13 Zvyšovanie povedomia

Zvyšovanie povedomia je jedným z kľúčových prvkov prevencie násilia páchaného na ženách, pretože výraznou mierou dokáže prispieť k zvýšeniu vedomostí verejnosti a tak aj k pozitívnym zmenám týkajúcich sa postojov a správania. Článok 13 preto ukladá zmluvným stranám povinnosť zvýšiť povedomie celej spoločnosti o problematike násilie páchaného na ženách, pričom v ods. 1 zdôrazňuje najmä povinnosť realizácie kampaní a iných programov

---

²¹ Zdroj: <https://rm.coe.int/16806dd216>

zvyšujúcich povedomie. Cieľom je nielen zvyšovanie informovanosti odbornej i laickej verejnosti o rôznych formách násilia, ale aj eliminácia rôznych mýtov, ktoré v spoločnosti pretrvávajú v súvislosti s touto problematikou, a ktoré prispievajú k zníženiu podpory a pomoci ženám vystavených násiliu. Zmluvné štáty by sa preto mali sústrediť na realizáciu rôznych druhov verejných kampaní, a to najmä: a.) kampaní, ktoré by sa explicitne venovali násiliu páchanému na ženách a informovali o možnostiach pomoci, legislatívnych opatreniach, dopadoch násilia na ženy a deti, príčinách násilia, nenásilných riešeniach konfliktov a podobne; b.) takých, ktoré by sa sústredili na propagáciu ľudských práv, rodovej rovnosti a pomohli by meniť zaužívané rodovo stereotypné postoje v spoločnosti.

Kampane zamerané na zvyšovanie povedomia sa realizovali vo väčšine členských štátov RE a EÚ. Typ kampaní, nástroje na zvyšovanie povedomia (napríklad letáky, konferencie, semináre, vzdelávací a vzdelávací materiál, televízne kampane), ako aj cieľové skupiny (ženy, muži, mladí ľudia alebo etnické a iné menšiny) však boli v jednotlivých krajinách odlišné. Rakúsko realizovalo niekoľko kampaní v rokoch 2014 – 2015 na celoštátnej i regionálnej úrovni. Okrem toho realizovali opatrenia na zvyšovanie povedomia prostredníctvom web stránok, letákov a konferencie.

V Belgicku je jedným z hlavných cieľov NAP na roky 2015-2019 uskutočňovať kampane na zvyšovanie povedomia pre širokú verejnosť, ako aj pre špecifické cieľové skupiny (napríklad mladých ľudí). Inštitút pre rovnosť žien a mužov uskutočnila v roku 2015 niekoľko kampaní na zvýšenie povedomia vrátane kampane na vzdelávanie mladých ľudí o signáloch, ktoré môžu viesť k násiliu a na predchádzanie násiliu.

V Dánsku boli spustené niekoľko verejných kampaní zameraných napríklad na násilie v dôverných vzťahoch (zamerané najmä na mladých ľudí), na domáce násilie (zamerané sa na ženy z etnických menšín) a informačnú kampaň o prevencii sexuálneho násilia.

V Turecku prebehla kampaň "*Say Here I Am to End Violence against Women/ Povedz som tu aby som ukončil násilie páchané na ženách*". Banery s týmto mottom boli distribuované na basketbalových a futbalových štadiónoch, kampaň bola medializovaná aj v televízii v športových programoch, ministersvá zverejnili logo a heslo kampane na ich webstránkach.

Švédsku agentúra pre mládež a občiansku spoločnosť bola poverená aktívnou podporou prevencie násilia v spolupráce s obcami a organizáciami občianskej spoločnosti. Vláda, prostredníctvom svojich rozpočtových prostriedkov na preventívnu prácu taktiež financovala

samostatné informačné kampane a vzdelávacie programy. V rokoch 2009 až 2015, policajný úrad spustil kampaň „Príďte k nám - "Kom do oss“ zameranú na podporu oznamovania domáceho násillia (napriek tomu, že už skončila, všetky relevantné materiály ostali k dispozícii online).

V Albánsku bola zerealizovaná kampaň UNiTE (United to end violence against women = Spoločne ukončiť násillie na ženách), realizovaná najmä počas 16 dní aktivizmu, ktorej cieľom bolo zapojiť komunity, jednotlivkyne a jednotlivcov na lokálnej úrovni („od dverí k dverám“) do prevencie násillia na ženách. Mottom kampane bolo: „Každý má svoju úlohu/ rolu v komunite! Muži, chlapci, ženy, dievčatá, náboženský lídri, lokálni lídri, všetci.“

Centrum krízovej kriminality v Saarbrückene (Nemecko) spolu s Asociáciou pre plánovanie rodičovstva priniesli zaujímavý spôsob, ako rozšíriť číslo linky pomoci jednoduchým spôsobom. Informácie boli vytlačené na pekárenských vreciach, ktoré sa bežne používajú na predaj chleba a pečiva v nemeckých pekárňach.

2.1.1.3. Príklady dobrých praxí z implementácie článku 14 Vzdelávanie

Článok 14 sa zameriava na potrebu začlenenia do oficiálnych študijných plánov na všetkých stupňoch vzdelávania študijné materiály týkajúce sa problematiky rodovo podmieneného násillia a s ňou súvisiace témy rovnosti žien a mužov, nestereotypných rodových rolí a vzájomného rešpektu. Vzhľadom na vzájomnú komplementaritu jednotlivých článkov Dohovoru a uplatňovanie rámcových článkov 1 až 6 na všetky ostatné články Dohovoru, by mali zmluvné štáty zabezpečiť aby študijné plány boli nastavené tak, aby prispievali k odstraňovaniu násillia páchaného na ženách, diskriminácie žien a nerovností medzi mužmi a ženami.

V Španielsku sa uskutočňujú verejné kampane a vzdelávacie aktivity zamerané na otázky rodovej rovnosti, ktoré pravidelne pripravuje vláda a občianska spoločnosť. Vo Francúzsku NAP na roky 2017 - 2019 zahŕňa propagáciu zameranú na posilnenie povedomia o existujúcich službiach a realizáciu vzdelávacích programov (vrátane poskytnutia tréningových príručiek) , ktoré boli poskytnuté pedagogickým pracovníčkam a pracovníkom. Tieto aktivity boli realizované aj v rámci predchádzajúcich a sú významnou súčasťou súčasného akčného plánu.

V Čiernej Hore bol *Inštitútom vzdelávania* schválený program „*Rodová rovnosť vo vzdelávaní, so špeciálnym dôrazom na rodovo podmienené násillie, nenásilné formy správania*

riešení konfliktov“, ktorý pomáha efektívne zvyšovať povedomie učiteľov a učiteliek o problematike, a ukázať dôležitosť týchto princípov na dennej báze, v práci aj v súkromí.

V Portugalsku prebehla kampaň zameraná na prevenciu mrzačenia ženských pohlavných orgánov, ako aj kampaň proti násiliu voči starším ženám "*Nikdy nie je neskoro (Nunca é tarde)*". Vzdelávacie materiály o rodovej rovnosti a spôsoboch začlenenie rodovej rovnosti do vzdelávacieho systému boli distribuované do školských a vysokoškolských knižníc.

V Albánsku Ministerstvo školstva a športu má určenú ako jednu z priorít zlepšenie situácie v oblasti vzdelávania s osobitným zameraním na práva žien a dievčat, podporu ich vzdelávania a zvýšenie ich povedomia s cieľom zabrániť intolerancii a diskriminácii. Tieto ciele sú podporené aj niekoľkými zákonmi, napríklad *The Law on Domestic Violence of 2006*, ktorý v článku 4 ukladá opatrenia zamerané na prípravu učebníc a ďalších doplnkových materiálov pre vzdelávanie žiakov a žiačok, študentiek a študentov s cieľom ukončenie násilia v rodinných vzťahoch, *The Law on Protection against Discrimination* obasahuje záväzok začleniť do učebných programov informácie o diskriminácii a zaviesť opatrenia proti modelom diskriminačného správania a *The Law of 2008 on Gender Equality* obsahuje špeciálny kapitolu (Kapitola V, články 24- 25) o rovnakom zaobchádzaní a ochrane pred diskrimináciou na základe rodu v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy. Všetky inštitúcie, ktoré poskytujú vzdelávanie a vytvárajú učebnice majú implementovať metódy, ktoré vedú k rovnosti a zakazujú rodovú diskrimináciu (napríklad eliminácia rodových stereotypov, praktík, predsudkov). Boli tiež vypracované kritéria na začlenenie rodovej, rasovej, národnostnej a náboženskej rovnosti a demokratických zásad nediskriminácie do učebníc (Standards of Textbooks 2015). Ministerstvo školstva a športu zrealizovalo tiež odborné vzdelávanie v predškolskom vzdelávacom systéme v školskom roku 2016-2017 (táto úloha sa týka Kapitoly 5 *Národnej stratégie pre rodovú rovnosť, zníženie rodového násilia a domáceho násilia/ National Strategy for Gender Equality, Reduction of Gender Based Violence and Domestic Violence*), ktoré podporili regionálne vzdelávacie riaditeľstvá, vzdelávacie inštitúcie v plánovaní a realizácii školení pre učiteľky a učiteľov a komunity rodičov o rodových stereotypoch vo vzdelávaní (učitelia pokrývajú a koordinujú činnosti v oblasti rodovej rovnosti).

Podľa správy Turecka²² pre GREVIO, bol Inštitútom ľudských práv a rovnosti Turecka“ zrealizovaný projekt „The Project on Support to Human Rights Boards and Women's Rights “.

---

²² Dostupná TU: <https://rm.coe.int/turkey-state-report/1680737201>

V rámci neho sa uskutočnili jednodňové tréningy „Ľudské práva žien“, ktoré absolvovalo 1500 členiek a členov provinčných a okresných rád ľudských práv v 20 rôznych oblastiach. Zrealizovali sa tiež 10 dvojdňových seminárov pre 565 participantov: muktar (angl. mukhtars), náboženských dôstojníkov, školských poradcov a poradkýň, ľudí pracujúcich v primárnej zdravotnej starostlivosti a sociálnych pracovníkov a pracovníčok, keďže sú považovaní za „opinion leaders“ a majú za úlohu zvýšiť povedomie žien o ľudských právach. Centrá ženských štúdií sú založené na 58 univerzitách v Turecku a sú zamerané na zvyšovanie vzdelávania, tvorbu akademických štúdií a výskumov zameraných aj na riešenie násilia páchaného na ženách.

Pokiaľ ide o formálne a neformálne vzdelávanie, v Turecku bol v roku 2012 pod záštitou Ministerstva národného vzdelávania (školstva) vytvorený elektronický systém, v ktorom vyučujúci a vyučujúce hodnotia, z ktorých učebníc sa má vyučovať s cieľom vynechať/odstrániť všetky diskriminačné obrázky a výrazy. V tom istom roku bolo prijaté nariadenie o učebniciach a iných vzdelávacích materiáloch, ktoré definovalo, že knihy budú prezentovať prístup podporujúci základné práva a slobody a odmieta akúkoľvek diskrimináciu. Jedným z hodnotiacich kritérií, ktoré stanovila *Hlavná rada pre vzdelávanie a morálku (Head Council of Education and Morality)* je zachovávať rodovú vyváženosť v uvedených príkladoch a zobrazovaných postavách. Okrem toho sa snažili zachovať vyrovnané počty študentov a študentiek zobrazovaných v používaných textoch a vizuálnych materiáloch v učebniciach a učebných materiáloch a otázky rodičovstva boli spracované s upriamením pozornosti na rovnosť medzi mužmi a ženami. Učebný plán Kariérneho plánovania tiež určuje, aby vyučujúci vysvetľovali mladým ľuďom „rodové roly“ a prinášali príklady rodových stereotypov, ktoré súvisia s výberom profesie.

Ministerstvom národného vzdelávania v Turecku implementovalo v období od septembra 2014 do septembra 2016 projekt zameraný na implementáciu rodovej rovnosti v školách a podporu rodovo citlivého prístupu v celom vzdelávacom sektore. Implementačný proces, ktorý začal s tréningom trénerov, pokračoval prostredníctvom školiacich seminároch, ktoré potom pedagógovia a pedagogičky implementovali priamo do škôl. V rámci projektu tiež boli realizované rodové analýzy legislatívnych a politických dokumenty Ministerstva národného vzdelávania. Okrem toho bolo odbornou komisiou analyzovaných 14 učebných plánov a 82 učebníc a to z hľadiska základných kritérií: rod, vek, miesto a činnosť (obsahová analýza).

Príkladom dobrej praxe uvádzaným PZ RE je iniciatíva "Hlasy proti násiliu", ktorú realizuje Svetová asociácia dievčenských sprievodcov a dievčenských skautiek (WAGGGS) a Ženy OSN. Prostredníctvom rôznych aktivít (príbehy, hry, plagátové súťaže, kampane) sa tento vzdelávací program zameriava na to, aby mladí ľudia pochopili základné príčiny násilia vo svojich komunitách, aby vzdelávali a zapojili svojich rovesníkov a rovesníčky s cieľom zabrániť takémuto násiliu. Kampaň sa zaoberá špecifickými formami násilia voči ženám a dievčatám.

2.1.1.4. Príklady dobrých praxí z implementácie článku 15 Výcvik odborníkov

Cieľom článku 15 je zabezpečiť, aby všetky profesie, ktoré sa podieľajú na zabezpečovaní eliminácie a prevencie násilia páchaného na ženách mali kvalifikované znalosti o tejto problematike a potrebnú mieru rodovej kompetencie a citlivosti, a na základe nich boli schopné poskytovať odbornú pomoc a eliminovať sekundárnu viktimizáciu žien. Tieto vzdelávacie programy by podľa Výkladovej správy mali byť zamerané „na témy predchádzania a odhaľovania takéhoto násilia, rovnosti medzi ženami a mužmi, potrebách a právach obetí, ako aj o spôsoboch predchádzania sekundárnej viktimizácii“. Medzi ďalšie témy by mali nevyhnutne patriť témy ako je vyvracanie mýtov o téme násilia páchaného na ženách, príčiny rodovo podmieneného násilia páchaného na ženách, otázky zaistenia bezpečia žien vystavených násiliu a ich detí, odhad nebezpečenstva, vypracovávanie bezpečnostných plánov, práca s páchatelmi a podobne. Tieto vzdelávacie programy by tiež nemali byť jednorazové – naopak dôležitá je ich kontinuita, aby sa zabezpečilo, že získané vedomosti a zručnosti sú aj adekvátne uplatňované. Odsek 2 čl. 15 rozširuje obsah vzdelávania aj na vzdelávanie zamerané na koordinovanú a multidisciplinárnu spoluprácu. Cieľom týchto vzdelávacích programov by malo byť, aby všetky odborníčka a odborníci rozvinuli a zlepšili vlastné ako aj koordinované intervenčné postupy na zabezpečenie účinnej prevencie a eliminácie násilia páchaného na ženách.

Podľa Výkladovej správy Rezolúcie PZ RE, ktorú vypracovala Sahiba Gafarova (pozri vyššie) až 45 zo 46 členských štátov Rady Európy uviedlo, že realizuje pravidelné odborné vzdelávanie/tréningy. Podrobné informácie o kvalite a výsledkoch vzdelávania však nie sú k dispozícii a nimi uvádzaná odborná príprava tak zahŕňa rôzne formy vzdelávania – od krátkych kurzov a seminárov zameraných na právne predpisy a základné informácie až po dlhodobejšie formy. V tejto oblasti by bolo preto potrebné získať podrobnejšie údaje

a zrealizovať komparatívny hodnotiaci výskum o obsahu, kvalite a účinkoch vzdelávacích aktivít.

Príklady vzdelávacích aktivít pre odborníkov a odborníčky:

Turecká policajná akadémia nedávno vypracovala sériu interných vzdelávacích programov týkajúcich sa rodovej rovnosti a prevencie násilia páchaného na ženách. Na svojom prvom zasadnutí, ktoré sa konalo v máji 2015, boli policajné zložky, ktoré v prvom rade riešia prípady násilia voči ženám, vzdelávané o platných ustanoveniach a povinnostiach štátu vyplývajúcich z Istanbulskeho dohovoru.

V Albánsku zrealizovala štátna polícia v spolupráci s projektom financovaným SIDA²³ 13 školení pre políciu na tému "**Ako reagovať na domáce násilie**", počas ktorého bolo vyškolených 224 policajtov (163 mužov a 62 žien). Problematika domáceho násilia je tiež súčasťou ich základných osnov odbornej prípravy. Od roku 2010 vyškolilo Ministerstvo zdravotníctva 4400 zdravotníckych pracovníkov a pracovníčok (personál zdravotníckych stredísk ako sú lekári/lekárky, zdravotné asistentky a asistenti, pôrodné asistentky, poradenský personál ženských a detských poradenských centier v mestách, nemocničná pohotovostná starostlivosť). Vzdelávanie bolo zamerané na identifikáciu, prevenciu a riešenie násilia.

Vzdelávanie v Taliansku zahŕňa najmä policajných a justičných pracovníkov a pracovníčky, ako aj zamestnancov a zamestnankyne sociálnych a zdravotných služieb. Ukazuje sa, že vzdelávanie prispieva k zlepšeniu identifikácia a riešenia prípadov už v ranom štádiu a k lepšiemu zhromažďovaniu údajov a výrazne zlepšuje povahu a kvalitu podpory poskytovanej obetiam. Väčšina zmluvných strán dohovoru prijala niektoré opatrenia na zavedenie systematického vzdelávania pomáhajúcich profesií.

Španielsko išlo v prípade súdnych riešení o krok ďalej a vytvorilo špecializované sudy pre prípady násilia páchaného na ženách (*Juzgados de Violencia contr la Mujer*), ktorým predsedajú špecializovaní sudcovia a sudkyne. Od roku 2016 bolo založených 106 špecializovaných súdov, pričom sudcovia sudkyne musia najskôr podstúpiť vzdelávanie o rodovo podmienenom násilí, ktoré poskytuje Generálna súdna rada. Vláda tiež pripravuje rôzne školenia, materiály a štúdie vhodné pre rôzne pomáhajúce profesie (pedagogické

---

²³ Švédská agentúra medzinárodnej rozvojovej spolupráce (Swedish International Development Cooperation Agency).

profesie, zdravotníctvo, médiá, sociálna pomoc, zamestnanosť, bezpečnosť, väznice, súdy, regionálne a miestne správy).

V Rakúsku je problematika násilia páchaného na ženách systematicky zahrnutá do rôznych učebných osnov pre počiatočnú odbornú prípravu, najmä orgánov činných v trestnom konaní a v sektore zdravotníctva.

V Belgicku sú policajné pracovníčky a pracovníci pravidelne vzdelávaní v oblasti riešenie prípadov domáceho násilia. Zároveň tam platí, že v každom súdnom obvode by mal vykonávať prax aspoň jeden sudca alebo sudkyňa, ktorá absolvovala odbornú prípravu v téme. Podobne, v každej policajnej zóne musí byť najmenej jeden dôstojník/dôstojníčka, ktorá absolvovala špecializovaný výcvik.

Na Malte je problematika domáceho začlenená do učebných osnov policajných pracovníkov a pracovníčok už od roku 1999. Školenie je povinné a pozostáva z prehľadu legislatívnych opatrení a postupov pri riešení prípadov násilia páchaného na ženách.

V Poľsku NAP na roky 2014 – 2020 zahŕňa aj opatrenia zamerané na zvýšenie kompetencií orgánov činných v trestnom konaní a ďalších subjektov pri prevencii domáceho násilia, a to aj prostredníctvom odbornej prípravy. V roku 2013 Ministerstvo spravodlivosti vypracovalo a zverejnila príručku pre sudcov a sudkyne o prevencii domáceho násilia, ktorá obsahuje informácie o dokumentoch medzinárodného práva a judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva.

Turecko zrealizovalo v roku 2015 tréningové programy pre pracovníčky, ktoré poskytujú služby pre ženy zažívajúce násilie. Tréningový program v trvaní 5 dní a v rámci neho bolo vyškolených 429 odborníčov pôsobiacich v tejto oblasti. V rámci *Projektu boja proti domácejmu násiliu* boli vypracované vzdelávacie moduly pre políciu, zdravotnícky personál a právnické profesie (sudcov a sudkyne, prokurátorky a prokurátorov, hlavných úradníkov a úradníčky, špecialistov a špecialistky rodinného súdu) a zrealizované **školenia trénerov** a tréneriek (Trainings of trainers). Tie boli ukončené s účasťou 506 policajných dôstojníkov, 22 sudcov a prokurátorov, 125 hlavných úradníkov, 147 expertov/tiek v rodinného práva/súduv (Family Court Experts) a 221 zdravotníckeho personálu. Tréneri a trénerky ďalej vytrénovali v roku 2016 7.128 ľudí, pracujúcich v oblasti násilia páchaného na ženách a domáceho násilia v regiónoch a v roku 2017 vyškolili 1.009 ľudí. Taktiež vytvorili príručku pre budúcich sudcov a sudkyne, prokurátorov a prokurátorky, ktorá bude implementovaná v

Justice Academy of Turkey. Vzdelávacie materiály sú zamerané na oblasť rodovej rovnosti, násilia páchaného na ženách (definície, typy, príčiny a následky), informácie o inštitúciách a organizáciách poskytujúcich služby v oblasti násilia páchaného na ženách a o vnútroštátnych a medzinárodných predpisoch.

Zaujímavým príkladom dobrej praxe, z ktorého by si malo vziať ponaučenie zvlášť Slovensko je zapojenie náboženských predstaviteľov do riešenia témy násilia páchaného na ženách. Ministerstvom rodiny a sociálnej politiky podpísalo v roku 2013 "*Protokol o prispení náboženských predstaviteľov k ochrane rodiny a prevencii násilia páchaného na ženách*" (*The Protocol on Seeking the Contributions of Religious Officials in Protection of Family and Prevention of Violence against Women*). Protokol bol zameraný na to, aby náboženský personál správne informoval ľudí v mešitách o témach ako je domáce násilie, násilie na ženách a deťoch aby náboženstvo zohrávalo pozitívnu pri predchádzaní násiliu. V súvislosti s týmto cieľom bolo vyškolených 537 školiteľov pozostávajúcich cirkevných predstaviteľov (imáma, muezzin-správcu, kazateľa, inštruktorov kurzu Koránu).

Použitá literatúra a zdroje:

3RD QUARTERLY ACTIVITY REPORT 2016 by Nils Muižnieks Commissioner for Human Rights , Strasbourg, 16 November 2016, CommDH(2016)37 Cuncil of Europe.

Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a boji proti nemu, Rada Európy, 2011.

Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a boji proti nemu, Výkladová správa, Ministerstvo spravodlivosti SR, 2011.

Dôvodová správa k Návrhu ROZHODNUTIE RADY EURÓPY o uzavretí Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu v mene Európskej únie, 2016/0062 (NLE). Podrobné informácie o prístupí a stanovisku Výboru pre občianske slobody, spravodlivosť a vnútorné veci a Výbor pre práva žien a rodovú rovnosť dostupné TU:

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2017-0266+0+DOC+XML+V0//SK#title2>

Maďarová, Z.: Rozpracovaná analýza Slobodného vysielateľa z obdobia predreferendovej kampane, 2016.

Maďarová, Z.: Podklady pre koncepciu sociálnej kampane o.z. Možnosť voľby, interný materiál, Bratislava, 2017.

Mesochoritsová, A. (ed.) a kol. autoriek: *Istanbulský dohovor vo svetle verejných politík SR*, Možnosť voľby, Bratislava, 2014.

Mesochoritsová, A.: *Problém násilia páchané na ženách: teoretické východiská* IN: Kiczková, Szapuová (eds.): *Rodové štúdiá: Súčasné diskusie, problémy a perspektívy*, Univerzita Komenského, Bratislava, 2011.

Mesochoritsová, A.: *Násilie páchané na ženách v intímnych vzťahoch* IN: Kiczková, Szapuová (eds.): *Rodové štúdiá: Súčasné diskusie, problémy a perspektívy*, Univerzita Komenského, Bratislava, 2011, s. 449 - 470.

Resolution 2084 (2015), Parliamentary Assembly: Promoting best practices in tackling violence against women, Origin - Text adopted by *the Standing Committee*, acting on behalf of the Assembly, on 27 November 2015 (see Doc. 13914, report of the Committee on Equality and Non-Discrimination, rapporteur: Ms Sahiba Gafarova).

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012 , ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV.

Violence against women and the EU accession to the Istanbul Convention, Study for the FEMM Committee. DIRECTORATE GENERAL FOR INTERNAL POLICIES POLICY DEPARTMENT C: CITIZENS' RIGHTS AND CONSTITUTIONAL AFFAIRS, WOMEN'S RIGHTS & GENDER EQUALITY, European Union, 2017.

Uznesenie Európskeho parlamentu z 12. Septembra 2017 o návrhu rozhodnutia Rady o uzavretí Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu v mene Európskej únie (COM(2016)0109 – 2016/0062(NLE))

Vyhláška MZV ČSSR č.62/1987 Zb. o prijatí Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien;

Ochrana žien vystavených rodovo podmienenému násiliu a ich detí

Magurová Zuzana

1. Úvod

Rodovo podmienené násilie páchané na ženách patrí medzi najzávažnejšie formy porušovania ľudských práv žien. Enormný výskyt a rozsah rodovo podmieneného násilia páchaného na ženách v Európe potvrdil aj doteraz najkomplexnejší výskum: Násilie páchané na ženách: celoeurópsky výskum Agentúry Európskej únie pre základné práva (FRA)²⁴. Podľa výskumu počas svojho života zažije 34% slovenských žien fyzické a/alebo sexuálne násilie.²⁵

Napriek vysokému výskytu rodovo podmieneného násilia páchaného na ženách a ich deťoch doteraz nebol v Slovenskej republike (ďalej aj SR) prijatý osobitný zákon, ktorý by upravoval problematiku rodovo podmieneného násilia páchaného na ženách. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR v spolupráci s Ministerstvom spravodlivosti SR v roku 2015 síce začalo legislatívne prípravy jeho návrhu, ale ho nedokončilo. V tom období sa pripravoval aj legislatívny návrh zákona o obetiach trestných činov na Ministerstve spravodlivosti SR, ktorý bol Národnou radou SR v roku 2017 už schválený.²⁶

Programové vyhlásenie vlády SR na roky 2016-2020 na jednej strane obsahuje aj záväzok v oblasti sociálnej politiky: „osobitne sa zamerať na **potieranie násilia na ženách**, napríklad rozvojom služieb a opatrení **na predchádzanie a postihovanie násilia na ženách a domáceho násilia**“, na druhej strane sa však koalíční partneri dohodli, že v roku 2016 nedôjde k ratifikácii Istanbulskeho dohovoru, ani k prijatiu zákona o odstránení rodovo podmieneného násilia páchaného na ženách.

---

²⁴ Výskum reagoval na požiadavky Európskeho parlamentu (2009) a Rady Európy (2010) získať celoeurópske porovnateľné údaje o násilí páchanom na ženách pre účely prípravy politik a praktických opatrení v tejto oblasti. Informácie o výskume sú dostupné na: <http://fra.europa.eu/en/data-and-maps/violence-against-women-survey/survey-information> Podrobnejšie pozri in Holubová, B.: *Správa o násilí páchanom na ženách na Slovensku za roky 2012 a 2013*, Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava 2014, s. 26-44, dostupné na: <http://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2014/Holubova/2287.pdf>

²⁵ Celkový výskyt partnerského a nepartnerského násilia by sa zvýšil zohľadnením psychického násilia, akým je excesívna kontrola, udržiavanie ženy v ekonomickej závislosti, ponižovanie a zastrašovanie, obmedzovanie slobody, vyhrožovanie zabitím a ublížením deťom a iné psychické násilie, ktoré zažíva 47% žien. Stalking – prenasledovanie partnerom zažíva 31% žien. Sexuálne obťažovanie, jeho ťažšie formy, zažíva počas svojho života 40% žien. In Malíková, D., Holubová, B.: *Národná linka pre ženy zažívajúce násilie ako zdroj informácií o obetiach kriminality*. In Obete kriminality, Paneurópska vysoká škola 2015, s. 72-87.

²⁶ Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Kritici prijatia osobitného zákona o rodovo podmienenom násilí páchanom na ženách a odporcovia ratifikácie Istanbulskeho dohovoru argumentujú, že novo prijatý Zákon o obetiach trestných činov, ktorým sa ukončila transpozícia Smernice o obetiach, v dostatočnej miere zabezpečí ochranu aj ženám vystaveným rodovo podmienenému násiliu a ich deťom.

Vo svojom príspevku sa budem snažiť poukázať na to, **že takéto riešenie je nedostatočné a vysvetliť prečo ratifikácia Istanbulskeho dohovoru a jeho implementácia podporená aj prijatím osobitného komplexného zákona na ochranu žien pred rodovo podmieneným násilím násilím** je nevyhnutným krokom k zníženiu vysokého výskytu násilia páchaného na ženách a ich deťoch na Slovensku.

2. Rodovo podmienené násilie páchané na ženách ako prejav diskriminácie

Násilie páchané na ženách považujú za diskrimináciu žien dokumenty zaoberajúce sa násilím páchaným na ženách a domácim násilím na pôde Organizácie spojených národov (OSN), Rady Európy (RE) a Európskych spoločenstiev (ES)/Európskej únie (EÚ). Nazeranie na násilie páchané na ženách sa postupne vyvíjalo, čo sa napokon odrazilo aj v meniacej sa terminológii. Od „neutrálneho“ pojmu násilie v rodine, v ktorom je dominantná rodinná dynamika, cez domáce násilie sa postupne dospelo k pojmu násilie páchané na ženách a rodovo podmienené násilie páchané na ženách, pri ktorom sa zdôrazňuje nerovnosť mocenských vzťahov medzi ženami a mužmi.

V rámci OSN sa otázky násilia páchaného na ženách týka Dohovor OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW)²⁷, Deklarácia OSN o odstránení násilia páchaného na ženách (DEVAW)²⁸ a Rezolúcia OSN o odstránení domáceho násilia na

---

²⁷ Schválený roku 1979, platný od 3.9.1981, pre ČSFR platný od 1987, zákon č. 62/1987 Zb. K CEDAW-u boli prijaté aj dve všeobecné odporúčania zamerané na násilie páchané na ženách - č.12/1987 a č.19/1992. Odporúčanie 19/1992 definuje rodovo podmienené násilie ako diskrimináciu a upravuje zodpovednosť štátu za správanie sa súkromných osôb ak zanedbajú povinnú starostlivosť predchádzať porušovaniu práv, alebo nie sú schopné vyšetriť alebo potrestať porušenie práv a páchanie násilia. **dostupné na:** <http://www.gender.gov.sk/zastavmenasilie/informacie/osn/vseobecne-odporucanie-c-19/>

²⁸ V čl.1 za „násilie na ženách“ považuje „akýkoľvek čin rodovo podmieneného násilia, ktorého dôsledkom je, alebo môže byť fyzická, sexuálna alebo duševná ujma alebo utrpenie žien, vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, nátlaku alebo akéhokoľvek obmedzovania slobody, či už vo verejnom alebo súkromnom živote“. Dostupné na: <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>

ženách z roku 2004, podľa ktorej je domáce násilie na ženách rodovo podmienené - dôsledkom nerovnosti moci medzi ženami a mužmi.

Medzi najdôležitejšie dokumenty RE zamerané na násilie páchané na ženách patrí Odporúčanie Rec(2002)5 Výboru ministrov členským štátom o ochrane žien pred násilím, v ktorom sa zosúladiť terminológia²⁹ a zjednotili východiská s dokumentmi OSN a najmä Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu (**Istanbulský dohovor**).³⁰

EÚ sa na násilie páchané na ženách sústredila najmä pri presadzovaní rodovej rovnosti ako aj v rámci ochrany obetí trestných činov. Rada EÚ v decembri 2008 prijala usmernenie EÚ o násilí voči ženám a boji proti všetkým formám ich diskriminácie,³¹ Európsky parlament prijal uznesenie 26. novembra 2009 o odstránení násilia páchaného na ženách³² a 5. apríla 2011 uznesenie o prioritách a náčrte nového politického rámca EÚ zameraného na boj proti násiliu páchanému na ženách,³³ avšak samostatná smernica týkajúca sa násilia páchaného na ženách doteraz prijatá nebola.

---

²⁹ Podľa Odporúčania násilie na ženách, vrátane domáceho násilia, je výsledkom nerovnováhy moci v spoločnosti, predstavuje porušovanie ľudských práv a je hlavnou prekážkou na ceste prekonávania nerovností medzi ženami a mužmi. Pojem „násilie na ženách“ treba chápať ako akýkoľvek čin rodovo podmieneného násilia, ktorý má, alebo pravdepodobne bude mať za následok fyzickú, sexuálnu alebo psychickú ujmu či utrpenie ženy, vrátane vyhrážok uskutočniť takéto činy, prinútenie alebo svojvoľné zbavenie slobody, bez ohľadu na to, či sa tak stane vo verejnom alebo súkromnom živote. Toto zahŕňa „domáce násilie,“ vrátane, okrem iného fyzickej a duševnej agresie, citového a psychického zneužívania, znásilnenia a sexuálneho zneužívania, krvismilstva (incestu), znásilnenia medzi manželmi, riadnymi alebo príležitostnými partnermi a spolubývajúcimi, trestných činov spáchaných v mene cti, mrzačenia ženských pohlavných orgánov a sexuálneho mrzačenia a iných tradičných praktík, ktoré škodia ženám, ako sú napr. nútené manželstvá.

³⁰ Istanbulský dohovor bol prijatý 7. 4. 2011 na zasadnutí RE v Štrasburgu a dňa 11. mája 2011 pri príležitosti 121. zasadnutia Výboru ministrov v Istanbuli bol otvorený na podpis. Vstúpil do platnosti 01.08.2014 po ratifikácii 10 krajín vrátane 8 členských krajín. Istanbulský dohovor je mnohostrannou medzinárodnou zmluvou prezidentskej povahy v zmysle článku 7 ods. 4 Ústavy SR o ľudských právach a základných slobodách a medzinárodnou zmluvou, ktorá priamo zakladá práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb, a preto sa vyžaduje pred jej ratifikáciou súhlas Národnej rady Slovenskej republiky. Dohovor je zároveň mnohostrannou medzinárodnou zmluvou v zmysle článku 7 ods. 5 Ústavy SR o ľudských právach a základných slobodách a medzinárodnou zmluvou, ktorá priamo zakladá práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a má prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky.

³¹ Jej cieľom bolo vytvoriť prostriedky na účinný boj proti porušovaniu ľudských práv v tejto oblasti.

³² Vyzval v ňom členské štáty, aby zlepšili vnútroštátne právne predpisy a politiky na boj proti všetkým formám násilia páchaného na ženách a konali s cieľom odstrániť príčiny tohto násilia, a to v neposlednom rade uplatňovaním preventívnych opatrení a vyzval Úniu, aby zabezpečila právo na pomoc a podporu všetkým obetiam násilia.

³³ EP navrhol stratégiu boja proti násiliu páchanému na ženách, domácejmu násiliu a mrzačeniu ženských pohlavných orgánov ako základ budúcich legislatívnych nástrojov v oblasti trestného práva zameraných proti rodovo motivovanému násiliu vrátane rámca boja proti násiliu páchanému na ženách (politika, prevencia, ochrana, stíhanie, poskytovanie a partnerstvo), na ktoré by mal nadväzovať akčný plán EÚ.

V kontexte ochrany obetí trestných činov EÚ zavŕšila svoje aktivity prijatím Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV (**Smernica o obetiach**).

3. Istanbulský dohovor a Smernica o obetiach

V rámci európskeho (regionálneho) systému ochrany ľudských práv sú na ochranu žien pred rodovo podmieneným násilím a ich deti zamerané dva významné inštrumenty – Istanbulský dohovor a Smernica o obetiach.

3.1. Ciele

Istanbulský dohovor je regionálny právne záväzný ľudsko-právny nástroj, ktorý ustanovuje komplexné³⁴ právne záväzné normy na:

- **prevenciu a elimináciu násilia** páchaného na ženách a domáceho násiliu,
- **ochranu** jeho obetí a
- **potrestanie** páchatel'ov, pričom navrhuje
- **politiky a opatrenia** smerujúce k naplneniu cieľa Istanbulského dohovoru.

Odstránenie násilia páchaného na ženách dáva do širšieho kontextu dosiahnutia skutočnej rovnosti (rovnosti de facto) medzi ženami a mužmi, čo výrazne prispieva k prehlbovaniu uznania násilia na ženách ako formy **diskriminácie**. Podľa čl. 4 – Základné práva, rovnoprávnosť a nediskriminácia ods.3 *“Vykonávanie ustanovení tohto dohovoru zmluvnými stranami, najmä opatrenia na ochranu práv obetí sa zabezpečia bez diskriminácie založenej na akomkoľvek dôvode, ako je **pohlavie** (sex), **rod** (gender), rasa, farba pleti, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rodová príslušnosť, sexuálna orientácia, rodová identita³⁵, vek, zdravotný stav, zdravotné postihnutie, manželský stav, postavenie migranta alebo utečenca alebo iné postavenie.*“

Cieľom **Smernice o obetiach** je zaistiť, aby sa **obetiach trestných činov**:

---

³⁴ Komplexnosť je vybudovaná na systéme, resp. štruktúre tzv. štyroch „P“, ktoré sa prelínajú naprieč celým Istanbulským dohovorom a sú navzájom kompatibilné a podmieňujúce: **p**revention, **p**rotection, **p**rosecution, integrated **p**olicies.

³⁵ Ako prvý dokument upravuje rodovú identitu. ako diskriminačný dôvod.

- **poskytli náležité informácie,**
- **podpora a ochrana a**
- aby sa im umožnilo **zúčastniť sa na trestnom konaní.**

Takisto Smernica o obetiach kladie dôraz na nediskrimináciu. Princíp zaobchádzania s obeťami bez **diskriminácie** „*pri každom kontakte so službami na podporu obetí alebo službami restoratívnej spravodlivosti, alebo s príslušným orgánom činným v rámci trestného konania, a to aj vo vzťahu k povahe ich pobytu*“ je zakotvený hneď v článku 1. ods. 1. a zároveň v článku 22 ods. 3 podľa ktorého, v „*kontexte individuálneho posúdenia sa zvláštna pozornosť venuje obetiam, ktorým bola spôsobená značná ujma z dôvodu závažnosti trestného činu, obetiam, voči ktorým bol spáchaný trestný čin, ktorého motívom bola nenávisť alebo **diskriminácia**, ktorá by mohla byť založená najmä na ich osobných vlastnostiach, obetiam, ktoré sú v dôsledku vzťahu k páchatel'ovi a závislosti od neho zvlášť zraniteľné*“. V tejto súvislosti sa berie náležitý ohľad na obeť terorizmu, organizovanej trestnej činnosti, obchodovania s ľuďmi, **rodovo podmieneného násilia, násilia páchaného blízkou osobou** (zvýraznila autorka), násilných sexuálnych deliktov, sexuálneho vykorisťovania alebo trestných činov z nenávisti a obeť so zdravotným postihnutím. V čl 25, ktorý je venovaný odbornej príprave odborníkov z praxe v ods. 5 stanovuje, že „*v súlade s príslušnými povinnosťami a povahou a úrovňou kontaktu, ktorý má odborník z praxe s obeťami, je cieľom odbornej prípravy umožniť odborníkovi z praxe, aby uznal obeť a zaobchádzal s nimi s rešpektom, profesionálne a **bez diskriminácie***.“³⁶

3.2. Osobný a vecný rozsah

Čo sa týka **vecného** rozsahu, **Istanbulský dohovor** sa vzťahuje na všetky formy **násilia na ženách**, vrátane **rodovo podmieneného násilia a domáceho násilia**. Čo je veľmi dôležité, podpora obetí pritom nie je podmieňovaná podaním trestného oznámenia a začatím

---

³⁶ Vo výkladových odsekoch preambuly k uvedeným článkom sa v ods. 9) zdôrazňuje, že s obeťami by sa malo zaobchádzať bez akejkoľvek diskriminácie založenej okrem iného na **rode, rodovom vyjadrení, rodovej identite**, sexuálnej orientácii, povahe ich pobytu alebo zdravotnom stave. V ods. 17 sa násilie, ktoré je namierené voči určitej osobe z dôvodu jej, rodu, **rodovej identity alebo rodového vyjadrenia** alebo ktoré neprimerane postihuje osoby určitého rodu, chápe ako rodovo motivované násilie. V ods. 56 preambuly sa pri individuálnom posúdení zdôrazňuje zohľadniť osobné vlastnosti obeť, vrátane **rodu, rodovej identity alebo vyjadrenia**, sexuálnej orientácie a okolností spáchania trestného činu, ktorého motívom je nenávisť alebo diskriminácia.

trestného stíhania. V porovnaní so Smernicou o obetiach nemusia mať tak status „obete trestného činu“.

Z hľadiska **osobného** rozsahu, je Istanbulský dohovor zameraný na odstránenie:

- násilia páchaného na ženách a dievčatách,
- domáceho násilia páchaného na ženách (najmä domáceho násilia, ktorému sú vystavené najmä ženy, alebo ktoré zasahuje ženy nepomerne viac). Zdôrazňuje tak osobitosť problému násilia páchaného na ženách, ktorý si vyžaduje špecifický prístup v porovnaní s inými obeťami domáceho násilia (napr. primárna prevencia spočívajúca v presadzovaní rodovej rovnosti, špecifické služby ako napr. bezpečné ženské domy a pod.).
- domáceho násilia páchaného na ďalších osobách.³⁷

Istanbulský dohovor sa prierezovo venuje všetkým oblastiam, ktoré môžu mať dopad na odstránenie násilia na ženách a pomoci jeho obetiam – od **trestného** práva hmotného aj procesného cez **občianske** hmotné právo, občianskoprávne prostriedky ochrany, odškodnenie až po medzinárodnú spoluprácu, zabezpečenie dostatočných finančných prostriedkov na implementáciu Istanbulského dohovoru a prevenciu rodovo podmieneného násilia. Veľkým prínosom Istanbulského dohovoru je zriadenie medzinárodnej skupiny nezávislých expertov a expertiek (GREVIO) na účely monitorovania jeho implementácie na národných úrovniach.

Smernica o obetiach sa vzťahuje na všetky obeť trestných činov, pričom niektorým venuje osobitnú pozornosť. V odsekoch 14 a 66 preambuly sa uvádza, že by sa smernica mala uplatňovať s osobitným zreteľom na **najlepšiu záujem dieťaťa** v súlade s Chartou základných práv EÚ a Dohovorom OSN o právach dieťaťa. **Detské obeť** by sa mali považovať za nositeľov plných práv ustanovených v tejto smernici a malo by sa s nimi tak zaobchádzať, pričom by mali mať nárok na uplatňovanie týchto práv spôsobom, ktorý zohľadňuje ich schopnosť vytvoriť si vlastný názor. Zvýšenú pozornosť venuje **detským obetiam**, ktoré majú osobitnú potrebu ochrany v čl. 10 ods. 1., čl. 21 ods. 4, a čl. 24, ktoré upravujú práva **detských obetí** na ochranu počas trestného konania.

Na **deti**, ktorých **matky** sú vystavené rodovo podmienenému násiliu a násiliu páchanému blízkou osobou sa vzťahujú aj ustanovenia o ochrane obetí rodovo podmieneného násilia a násilia páchaného blízkou osobou. Podľa Dohovoru o právach dieťaťa, je totiž **dieťa** „**obeťou**“ aj keď je „len“ svedkom násilia páchaného na jeho matke.

---

³⁷ Istanbulský dohovor zároveň nabáda štáty, aby rozšírili ochranu na všetky obeť domáceho násilia (napr. na mužov, deti a staršie osoby), keďže ide o jav, ktorý nemôže byť ignorovaný ani podceňovaný.

Pri uplatňovaní smernice by členské štáty mali zabezpečiť, aby si **obete so zdravotným postihnutím** mohli uplatniť práva ustanovené v smernici na rovnakom základe ako ostatní, a to aj uľahčením dostupnosti priestorov, v ktorých prebieha trestné konanie, a prístupu k informáciám.

V kontexte individuálneho posúdenia sa zvláštna pozornosť venuje obetiam, ktorým bola spôsobená značná ujma z dôvodu závažnosti trestného činu, obetiam, voči ktorým bol spáchaný trestný čin, ktorého motívom bola **nenávisť** alebo **diskriminácia**, ktorá by mohla byť založená najmä na ich osobných vlastnostiach, obetiam, ktoré sú v dôsledku vzťahu k páchatelovi a závislosti od neho zvlášť zraniteľné. V tejto súvislosti sa berie náležitý ohľad na obeť terorizmu, organizovanej trestnej činnosti, obchodovania s ľuďmi, **rodovo podmieneného násilia, násilia páchaného blízkou osobou**, násilných sexuálnych deliktov, sexuálneho vykorisťovania alebo trestných činov z nenávisti a obeť so zdravotným postihnutím.

3.3. Definície

Istanbulský dohovor obsahuje v čl. 3 nasledovné vymedzenie pojmov:

a) násilie na ženách (violence against women) - chápané ako porušenie ľudských práv a forma diskriminácie žien, pričom sa ním rozumejú všetky činy rodovo podmieneného násilia, ktoré majú alebo môžu mať za následok telesnú, sexuálnu, duševnú, ale aj ekonomickú ujmu alebo utrpenie žien vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, nátlaku alebo svojvoľného zbavenia slobody, či už vo verejnom alebo v súkromnom živote;

b) domáce násilie (domestic violence), ktorým sa rozumejú všetky činy telesného, sexuálneho, duševného a ekonomického násilia, ktoré sa vyskytujú v rámci rodiny alebo domácej jednotky alebo medzi bývalými alebo súčasnými manželmi alebo partnermi, či už páchatel má, alebo v minulosti mal s obeťou spoločný pobyt;

c) rod (gender), ktorým sa rozumie súbor spoločnosťou vytvorených rolí, vzorov správania, činností a atribútov, ktoré daná spoločnosť považuje za primerané pre ženy a mužov;

d) rodovo podmienené násilie na ženách (gender-based violence against women), ktorým sa rozumie násilie, ktoré je nasmerované proti žene, pretože je žena alebo ktoré postihuje ženy disproporcionálne;

e) **obet' (victim)**, ktorým sa rozumie každá fyzická osoba, ktorá je predmetom konania špecifikovaného v odsekoch a) a b) tohto článku;

f) **žena (women)**, ktorý zahŕňa aj dievčatá vo veku menej ako 18 rokov.³⁸

Smernica o obetiach obsahuje vymedzenie pojmov jednak v článku 2 ako aj v jednotlivých odsekoch preambuly³⁹.

Článok 2 **Smernice o obetiach** upravuje pojmy:

a) **obet' (victim)** je:

i) fyzická osoba, ktorej bola v priamom dôsledku trestného činu spôsobená ujma vrátane fyzickej, mentálnej alebo emocionálnej ujmy alebo majetkovej škody;

ii) rodinní príslušníci osoby, ktorá v priamom dôsledku trestného činu zomrela, ktorým bola v dôsledku smrti danej osoby spôsobená ujma;

b) **rodinní príslušníci (family members)** sú manžel(-ka), osoba, ktorá žije s obeťou trvalo a stabilne v pevnom intímnom zväzku v spoločnej domácnosti, príbuzní v priamom rade, súrodenci a osoby závislé od obeť;

c) **diet'a (child)** je každá osoba mladšia ako 18 rokov;

d) **restoratívna spravodlivosť** je akýkoľvek proces, v rámci ktorého sa obeť a páchateľovi umožní – v prípade ich dobrovoľného súhlasu – aktívne sa zúčastniť na vyriešení záležitostí vyplývajúcich z trestného činu prostredníctvom pomoci nestrannej tretej strany.

Z hľadiska ochrany obetí rodovo podmieneného násillia majú však veľký význam aj ustanovenia **preambuly** Smernice o obetiach, ktoré definujú nasledovné pojmy:

9) **Trestný čin** je protiprávnym činom proti spoločnosti, ako aj porušením individuálnych práv obetí. Obete ako také by sa mali uznať a malo by sa s nimi zaobchádzať s rešpektom, citlivo a profesionálne bez akejkoľvek **diskriminácie** založenej na rase, farbe

---

³⁸ Uvedené definície prevzal z Istanbulskeho dohovoru aj NAP pre elimináciu a prevenciu násillia na ženách na roky 2014-2019. Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násillia na ženách na roky 2014 – 2019, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR Odbor rodovej rovnosti a rovnosti príležitostí Špitálska 4-6-8, 816 43 Bratislava, s. 10, ISBN: 978-80-89125-17-3, dostupné na: http://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2012/06/NAP_nasilie_print.pdf

³⁹ V preambulách smerníc EÚ sa často stanovujú všeobecné zásady a podrobné definície, ktoré sú veľmi užitočné pre interpretáciu príslušných ustanovení smerníc a ktoré Súdny dvor EÚ veľmi často zohľadňuje. V prípade Smernice o obetiach je preambula pomerne rozsiahla, nakoľko má 72 odsekov.

pleti, etnickom alebo spoločenskom pôvode, genetických vlastnostiach, jazyku, náboženstve alebo viere, politickom alebo akomkoľvek inom názore, príslušnosti k národnostnej menšine, majetku, narodení, zdravotnom postihnutí, veku, **rode** (gender),⁴⁰ rodovom vyjadrení, rodovej identite, sexuálnej orientácii, povahe ich pobytu alebo zdravotnom stave. Pri každom kontakte s príslušným orgánom činným v rámci trestného konania, so službami prichádzajúcimi do styku s obeťami, ako napríklad so službami na podporu obetí, službami restoratívnej spravodlivosti, by sa mala zohľadniť osobná situácia a okamžité potreby, vek, **rod** (gender), prípadné zdravotné postihnutie a vospelosť obetí trestného činu a zároveň plne rešpektovať ich fyzickú, mentálnu a morálnu integrita. Obete trestných činov by mali byť chránené pred **sekundárnou a opakovanou viktimizáciou**, pred zastrašovaním a pred pomstou, mala by sa im poskytnúť patričná podpora na uľahčenie zotavenia a dostatočný prístup k spravodlivosti.

17) **Rodovo podmienené**⁴¹ **násilie** (gender-based violence), ktorým sa chápe násilie, ktoré je namierené voči určitej osobe z dôvodu jej rodu (gender), rodovej identity alebo rodového vyjadrenia alebo ktoré neprimerane postihuje osoby určitého rodu. Môže obeti spôsobiť telesnú, sexuálnu, emocionálnu alebo psychickú ujmu alebo majetkovú škodu. Rodovo podmienené násilie sa chápe ako forma **diskriminácie** a porušenie základných slobôd obete a zahŕňa **násilie páchané blízkou osobou**, násilné sexuálne delikty (vrátane znásilnenia, sexuálneho násillia alebo obťažovania), obchodovanie s ľuďmi, otroctvo a rôzne formy škodlivých praktík, ako napríklad nútené manželstvá, mrzačenie ženských pohlavných orgánov a takzvané trestné činy spáchané v mene cti. **Ženské obeť rodovo podmieneného násillia a ich deti** si často vyžadujú osobitnú podporu a ochranu z dôvodu vysokého rizika druhotnej a opakovanej viktimizácie, zastrašovania a pomsty súvisiacich s takýmto násillím.

18) **Násilie páchané blízkou osobou**, ktoré pácha osoba, ktorá s obeťou je alebo bola v manželskom alebo partnerskom zväzku alebo je iným rodinným príslušníkom obete bez ohľadu na to, či páchatel' s obeťou žije alebo žil v spoločnej domácnosti. Takéto násilie by mohlo zahŕňať fyzické, sexuálne, psychické alebo majetkové násilie a mohlo by viesť k ujme na fyzickom, mentálnom alebo emocionálnom zdraví alebo majetkovej škode. Násilie páchané blízkou osobou je závažný a často skrytý spoločenský problém, ktorý by mohol

---

⁴⁰ Anglický pojem „gender“ sa v odbornej literatúre prekladá ako „rod“ a nie ako „pohlavie“. V celom texte autorka používa korektný preklad a v zátvorke uvádza pôvodný výraz v anglickom jazyku.

⁴¹ Anglický pojem „gender based violence“ sa v odbornej literatúre prekladá ako rodovo podmienené (nie motivované) násilie. V celom texte autorka používa korektný preklad a v zátvorke uvádza pôvodný výraz v anglickom jazyku.

spôsobiť systematické psychické a fyzické traumy s vážnymi následkami, pretože páchatel' je osoba, ktorej by obeť mala byť schopná dôverovať. Obete násilia páchaného blízkou osobou preto môžu potrebovať osobitné ochranné opatrenia. **Ženy** sú týmto druhom násilia neprimerane postihnuté, pričom situácia môže byť ešte vážnejšia, ak je žena od páchatel'a závislá ekonomicky, spoločensky alebo v súvislosti so svojím právom na pobyt.

Istanbulský dohovor aj Smernica o obetiach defínujú pojem **obeť, rodovo podmienené násilie, domáce násilie a násilie páchané blízkou osobou**.

V zmysle **Smernice o obetiach** sa pojem **obeť** chápe v širšom ponímaní ako v **Istanbulskom dohovore**, keď sa za obeť považuje aj rodinný príslušník, ktorého definíciu Smernica o obetiach takisto obsahuje.

Smernica o obetiach venuje osobitnú pozornosť **detským obetiam** a to tak v prípadoch keď je **násilie páchané „priamo“ na dieťaťami**, ako aj v prípadoch, keď je **násilie páchané na matke dieťaťa**. Zdôrazňuje, že u detských obetí sa zvyčajne vyskytuje vyššia úroveň sekundárnej a opakovanej viktimizácie, zastrášovania a pomsty. Pri posudzovaní toho, či sú detské obeť ohrozené takouto viktimizáciou, zastrášaním a pomstou, by sa malo postupovať zvlášť opatrne a malo by sa vychádzať z pevnej domnienky, že osobitné ochranné opatrenia budú pre detské obeť užitočné.

V **Smernici o obetiach** sa v ods. 38 Preambuly zdôrazňuje, že obeť **opakovaného násilia páchaného blízkou osobou, obeť rodovo podmieneného násilia** si vyžadujú špecializovaná podpora a právnu ochranu. Služby špecializovanej podpory by mali vychádzať z integrovaného a cieleného prístupu, v rámci ktorého by sa mali predovšetkým zohľadniť osobitné potreby obeť, závažnosť ujmy, ktorá jej bola spôsobená trestným činom, ako aj vzťah medzi obeťami, páchatel'mi, deťmi a širším sociálnym prostredím. Hlavnou úlohou týchto služieb a ich personálu, ktorý zohráva dôležitú rolu pri podpore obeť pri zotavovaní sa z potenciálnej ujmy alebo traumy, ktorá jej bola spôsobená trestným činom, a pri jej prekonávaní, by malo byť informovať obeť o právach, ktoré sú ustanovené v tejto smernici, aby mohli prijať rozhodnutia v prostredí, v ktorom sa im poskytuje podpora a v ktorom sa s nimi zaobchádza s úctou, rešpektom a citlivo. Druh podpory, ktorú by takéto služby špecializovanej podpory mali poskytovať, by mohol zahŕňať poskytovanie prístrešia a **bezpečného ubytovania**, nalievajúcu zdravotnícku pomoc, sprostredkovanie lekárskeho alebo súdnolekárskeho vyšetrenia na zabezpečenie dôkazov v prípade znásilnenia alebo sexuálneho násilia, krátkodobé a dlhodobé psychologické poradenstvo, posttraumatickú starostlivosť,

právne poradenstvo, advokátske služby a osobitné služby pre deti ako priame alebo nepriame obeť.

Podľa **Istanbulského dohovoru** (čl. 23) by mali mať ženy vystavené násiliu a ich deti k dispozícii dostatočné množstvo vhodných, ľahko dostupných **bezpečných ženských domov**⁴² (shelters), ktoré by im poskytovali bezpečné ubytovanie a ponúkali im proaktívnu pomoc. obetiam, predovšetkým ženám a ich deťom.

Smernica o obetiach zaviedla uplatňovanie služieb **restoratívnej spravodlivosti** ako napríklad mediácie medzi obeťou a páchatelom, ktoré môžu obeť priniesť mimoriadny prospech, vyžadujú si však záruky, aby sa predišlo sekundárnej a opakovanej viktimizácii, zastrasovaniu a pomste. Zdôrazňuje však, že tieto služby by mali slúžiť predovšetkým záujmom a potrebám obeť a vždy by sa mali zohľadniť faktory ako povaha a závažnosť trestného činu, výsledná miera traumatizujúceho zážitku, opakované porušenie fyzickej, sexuálnej alebo psychickej integrity obeť, nepomer síl, vek a vždy by mali prebehnúť len na základe dobrovoľného súhlasu obeť.

Istanbulský dohovor v čl. 48 formuluje **zákaz povinných konaní o alternatívnom riešení sporov** a trestov v prípadoch rodovo podmieneného a domáceho násilia, ktoré je založené na nerovnom postavení obeť a násilníka. Podľa ods. 252 Výkladovej správy⁴³ obeť rodovo podmieneného a domáceho násilia „nemôžu vstúpiť do alternatívneho riešenia sporov na rovnakej úrovni ako páchatel'. Je v povahe týchto trestných činov, že tieto obeť vždy zostávajú s pocitom hanby, bezmocnosti a zraniteľnosti, zatiaľ čo z páchatel'a vyžaruje pocit moci a dominantnosti.“

Z uvedeného vyplýva, že k cieľom **Smernice o obetiach** bezpochyby patrí aj ochrana obeť násilia páchaného blízkou osobou aj obeť rodovo podmieneného násilia z dôvodu ich rodu, rodovej identity alebo rodového vyjadrenia, t.j. **žien vystavených násiliu a ich detí** ako aj LGBTI ľudí.

---

⁴² Anglický pojem „shelter“ sa v odbornej literatúre prekladá ako „bezpečný ženský dom“ a nie ako „zariadenie núdzového bývania“. V celom texte autorka používa korektný preklad a v zátvorke uvádza pôvodný výraz v anglickom jazyku.

⁴³ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on prevention and combating violence against women and domestic violence, s. 42, dostupné na <https://rm.coe.int/16800d383a>

4. Implementácia Smernice o obetiach

Úplná transpozícia⁴⁴ **Smernice o obetiach** bola ukončená prijatím Zákona o ochrane a podpore obetí trestných činov⁴⁵ (**Zákon o obetiach**).

Článok I. obsahuje kľúčovú právnu úpravu **Zákona o obetiach**, nakoľko je v ňom obsiahnutý samotný zákon o ochrane a podpore obetí trestných činov. Právna úprava je zákona je rozdelená do štyroch častí.

Prvá časť obsahuje predmet úpravy, všeobecné ustanovenia a vymedzenia základných pojmov (§ 2) a zásady uplatňovania ochrany a podpory obetí násilných trestných činov (§ 3), ktoré sa vzťahujú na celý zákon. Do právneho poriadku Slovenskej republiky zavádza pojem „**obet'**“⁴⁶ a „**obzvlášť zraniteľná obet'**“, na ktoré sa vzťahuje ochrana a podpora obetí trestných činov nielen v súvislosti s trestným konaním, ale aj s potrebami obeť, ktoré súvisia s trestným konaním. Trestný poriadok⁴⁷ upravuje procesné postavenie obeť ako „poškodeného“, ktorým môže byť aj právnická osoba na rozdiel od obeť, ktorou môže byť len fyzická osoba alebo za určitých okolností príbuzný. V trestnom konaní môže mať obeť okrem procesného postavenia poškodeného aj postavenie oznamovateľa trestného činu alebo svedka.

Druhá časť je zameraná na úpravu práv obetí trestných činov. Práva obetí trestných činov sú čiastočne upravené aj v Trestnom poriadku. Zákon o obetiach sa v tejto časti sústreďuje najmä na rozsah informácií, ktoré sú jednotlivé subjekty povinné poskytnúť obeť pri prvom kontakte a zdôrazňuje ich poskytovanie pre obeť zrozumiteľným spôsobom. Zavádza právo na poskytnutie odbornej pomoci, pričom rozlišuje medzi všeobecnou odbornou pomocou a špecializovanou odbornou pomocou. Medzi práva obetí trestných činov patrí aj právo na právnu pomoc, právo na ochranu pred druhotnou a opakovanou viktimizáciou a právo na finančné odškodnenie.

---

⁴⁴ K čiastočnej transpozícii Smernice o obetiach došlo zákonom č. 397/2015 Z. z., ktorým sa na účely Trestného zákona ustanovuje zoznam látok s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, a to vo vzťahu k úprave procesných práv poškodených v trestnom konaní.

⁴⁵ Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

⁴⁶ Definícia pojmu obeť doteraz v právnom poriadku chýbala. Vid': Guráň, P., Magurová Z., Mesochoritsová, A *Ludskoprávne aspekty problematiky násilia páchaného na ženách a ich deti: Pokračujúca výzva na zaistenie bezpečnosti žien a detí v kontexte kontaktu s násilným otcom*. 2016 Možnosť voľby. s. 33 dostupné na <http://moznostvolby.sk/wp-content/uploads/2016/12/prava-zien-a-deti-vo-svetle-istanbulskeho-dohovoru.pdf?1487601156>

⁴⁷ Zákon č. zákon č. 301/2005 Z.z.

Tretia časť Zákona o obetiach sa týka odškodňovania obetí násilných trestných činov. Štruktúra tejto časti zákona zodpovedá štruktúre zákona č. 215/2006 Z. z., ktorého právnu úpravu v podstate preberá a ktorý sa týmto zákonom zároveň ruší. Takisto boli do tejto časti zákona zapracované požiadavky praxe pri jeho aplikácii v súvislosti s odškodňovaním obetí násilných trestných činov.

Štvrtá časť Zákona o obetiach upravuje podporu subjektov poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov. Táto podpora sa bude realizovať prostredníctvom akreditácie programu podpory obetí trestných činov (ďalej len "akreditácia") a finančnej podpory. V tejto časti sú upravené podmienky udelenia akreditácie, obsah a spôsob podania žiadosti o udelenie akreditácie, konanie o akreditácii, zánik a zrušenie akreditácie, kontrola plnenia podmienok akreditácie a povinností akreditovaných subjektov, finančná podpora poskytovaná zo štátneho rozpočtu, pričom podmienky dodržiavania jej poskytnutia podliehajú kontrole. Zákon ustanovuje zverejňovanie informácií o poskytnutej finančnej podpore zo štátneho rozpočtu a zavádza register akreditovaných subjektov.

Článok II Zákona o obetiach obsahuje novelu Trestného zákona, článok III. novelu Trestného poriadku, článok IV. novelizuje zákon č. 330/2007 Z. z. o registri trestov a článok V. novelizuje zákon č. 301/2016 Z.z. o poskytovaní dotácií z Ministerstva spravodlivosti SR a zákon č. 545/2010 Z., poskytovaní dotácií v pôsobnosti Ministerstva zahraničných vecí SR.

5. Nové pojmy a definície v Zákone o obetiach

Zákon o obetiach používa nasledovné pojmy: trestný čin, obeť, obzvlášť zraniteľná obeť, obeť násilného trestného činu, trestný čin domáceho násillia, druhotná viktimizácia, opakovaná viktimizácia, akreditovaný subjekt, ujma na zdraví, subjekt poskytujúci pomoc obetiam, asistenčný orgán a rozhodovací orgán.

Definícia trestného činu je už obsiahnutá Trestnom zákone,⁴⁸ avšak na účely Zákona o obetiach sa z dôvodu jednoznačnosti výslovne ustanovuje, že za **trestný čin** sa považuje aj čin, inak trestný. Dôvodom takéhoto vymedzenia trestného činu je záujem zákonodarcu na ochrane a podpore každej obeť trestného činu, aj keď páchatel' nie je z dôvodu nedostatku veku alebo nepričetnosti trestne zodpovedný a nie je ho možné spravodlivo potrestať.

---

⁴⁸ Zákon č. zákon č. 300/2005 Z.z.

Na účely Zákona o obetiach sa **obet'ou** rozumie len fyzická osoba, ktorej bolo ublížené na zdraví, spôsobená majetková škoda, morálna alebo iná ujma alebo boli porušené či ohrozené jej zákonom chránené práva alebo slobody. Za určitých podmienok sa za obeť považuje aj taxatívne vymedzený okruh osôb, ktoré v dôsledku smrti obete utrpeli ujmu (tzv. rodinní príslušníci).⁴⁹

Taxatívnym spôsobom⁵⁰ sa vymedzuje okruh „**obzvlášť zraniteľných obetí**“, ktorým Zákonákon o obetiach priznáva väčší rozsah podpory a pomoci, resp. služieb, na ktoré majú tieto obzvlášť zraniteľné obeť právo a nárok, ako aj na špecifický prístup zo strany orgánov činných v trestnom konaní a subjektov poskytujúcich pomoc obetiam, ktorými sú:

1. **dieťa**; dieťaťom sa rozumie osoba mladšia ako osemnásť rokov, a ak nie je vek osoby známy a existuje dôvod domnievať sa, že je dieťaťom, považuje sa za dieťa, až kým sa nepreukáže opak,

2. osoba staršia ako 75 rokov,

3. osoba so zdravotným postihnutím,

4. obeť trestného činu obchodovania s ľuďmi, trestného činu **týrania blízkej osoby a zverenej osoby**, trestného činu spáchaného organizovanou skupinou, niektorého z trestných činov proti ľudskej dôstojnosti, niektorého z trestných činov terorizmu alebo **trestného činu domáceho násilia**,

5. obeť trestného činu spáchaného **násilím alebo hrozbou násilia** z dôvodu jej **pohlavia, sexuálnej orientácie**, národnosti, rasovej alebo etnickej príslušnosti, náboženského vyznania alebo viery,

6. obeť iného trestného činu, ktorá je vystavená vyššiemu riziku opakovanej viktimizácie zistenému na základe individuálneho posúdenia obete a jej osobných vlastností, vzťahu k páchatel'ovi alebo závislosti od páchatel'a, druhu alebo povahy a okolností spáchania trestného činu.

---

⁴⁹ Príbuzný v priamom rade, osvojiteľ, osvojenec, súrodenec, manžel a osoba, ktorá žila v čase smrti v spoločnej domácnosti s osobou, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ako aj osoba závislá od osoby, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ak utrpeli v dôsledku smrti tejto osoby.

⁵⁰ Podľa dôvodovej správy taxatívny výpočet obzvlášť zraniteľných obetí vychádza z článku 22 Smernice o obetiach. Pre tieto osoby je príznačné vyššie riziko spôsobenia druhotnej a opakovanej viktimizácie, náročnejšie a citlivejšie prežívanie jednotlivých štádií trestného konania ako aj výsluchov vedených policajtmí alebo súdom. Tieto osoby sú výrazne negatívne ovplyvnené spáchaným trestným činom, často nie sú schopné zvládať ani predtým bežne vykonávané činnosti, pociťujú úzkosť, strach a bolesť. Vo výpočte okruhu obzvlášť zraniteľných obetí v bodoch 1 až 4 sú uvedené obeť, ktoré sú typicky obzvlášť zraniteľné, pričom túto skutočnosť potvrdzuje doterajšia prax aj judikatúra. V bode 5 nie je uvedená obeť konkrétneho trestného činu a je ponechaná možnosť subsumovať pod pojem obzvlášť zraniteľná obeť, obeť akéhokoľvek trestného činu, ak je na podklade individuálneho posúdenia uskutočneného orgánmi činných v trestnom konaní alebo subjektmi poskytujúcimi pomoc obetiam zistené vyššie riziko spôsobenia opakovanej viktimizácie.

Obet'ou násilného trestného činu sa rozumie fyzická osoba, ktorej bola úmyselným násilným trestným činom spôsobená ujma na zdraví a spôsobená morálna škoda trestným činom obchodovania s ľuďmi, znásilnenia, sexuálneho násillia alebo sexuálneho zneužívania.

Ujmou na zdraví sa rozumie ublíženie na zdraví, ťažká ujma na zdraví alebo smrť spôsobené trestným činom spáchaným inou osobou alebo morálna škoda spôsobená trestným činom obchodovania s ľuďmi, znásilnenia, sexuálneho násillia alebo sexuálneho zneužívania.

Trestným činom **domáceho násillia** je trestný čin spáchaný násillím alebo hrozbou násillia na príbuznom v priamom rade, osvojiteľovi, osvojencovi, súrodencovi, manželovi, bývalom manželovi, druhovi, bývalom druhovi, rodičovi spoločného dieťaťa alebo inej osobe, ktorá s páchatel'om žije alebo žila v spoločnej domácnosti.

Druhotnou viktimizáciou je ujma, ktorá obeti vznikla v dôsledku konania alebo nekonania orgánu verejnej moci, subjektu poskytujúceho pomoc obetiam, poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, znalca, tlmočníka, obhajcu alebo oznamovacích prostriedkov.

Opakovanou viktimizáciou je ujma, ktorá obeti vznikla v dôsledku pokračujúceho konania páchatel'a, ktoré spočíva v pôsobení na obeť vyhrážaním, zastrášaním, nátlakom, zneužívaním moci nad obeť'ou, pomstnením sa alebo inou formou s cieľom pôsobiť na fyzickú integritu obeť' alebo psychickú integritu obeť'.

Akreditovaným subjektom je osoba, ktorej bola rozhodnutím Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky udelená akreditácia programu podpory obeť'.

Mediáciou je proces, v ktorom sa obeť' a páchatel' na základe ich dobrovoľného súhlasu aktívne zúčastňujú na riešení negatívnych následkov vyplývajúcich zo spáchaného trestného činu prostredníctvom probačného a mediačného úradníka.

Zákon o obeť'ach v § 3 upravuje základné zásady ochrany a podpory obeť', v rámci ktorých je v ods. 2 je zakotvený princíp nediskriminácie: *„Práva priznané obeť' týmto zákonom sa uplatňujú bez akejkoľvek diskriminácie založenej na **pohlaví**, náboženskom vyznaní alebo viere, rase, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotnom stave, veku, sexuálnej orientácii, rodinnom stave, farbe pleti, jazyku, politickom alebo inom zmýšľaní, národnom alebo sociálnom pôvode, majetku alebo inom postavení.“*

Obzvlášť zraniteľnou obeť'ou je okrem iného podľa § 2 ods. 1 písm. c) 5 *„obeť' trestného činu spáchaného násillím alebo hrozbou násillia z dôvodu jej, **pohlavia**, sexuálnej orientácie, národnosti, rasovej alebo etnickej príslušnosti, náboženského vyznania.“*

V článku III, ktorým sa novelizuje § 140 Trestného zákona v písm. e) sa osobitným motívom rozumie spáchanie trestného činu z nenávisti voči skupine osôb alebo jednotlivcovi

pre ich skutočnú, alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný, alebo domnelý pôvod farbu pleti, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie, alebo náboženské vyznanie, doplnil pojem „**pohlavie**“.

Vo všetkých uvedených ustanoveniach bol v pôvodnom texte návrhu zákona okrem pojmu „**pohlavie**“ aj pojem „**rod**“, ktorý bol v procese pripomienkovania z návrhu zákona vypustený. **Zákonodarca sa uspokojil len so zavedením pojmu domáce násilie, hoci Smernica o obetiach obsahuje aj definíciu rodovo podmieneného násilia.**

Pritom pojem „**rod**“ už máme popri pojme „**pohlavie**“ v našom právnom poriadku upravený v Antidiskriminačnom zákone⁵¹ a obsahuje ho aj Národný akčný plán pre elimináciu a prevenciu násilia na ženách na roky 2014-2019,⁵² Celoštátna stratégia rodovej rovnosti na roky 2015-2019⁵³ a Akčný plán rodovej rovnosti na roky 2015-2019⁵⁴, ktoré boli schválené uznesením vlády SR č.574/2014 zo dňa 20.11.2014.⁵⁵

Vypustenie pojmu rod v uvedených ustanoveniach vôbec neprispieje k zvýšenej ochrane žien, ktoré sú vystavené **rodovo podmienenému násiliu páchanému na ženách** a nepomerne viac ako muži a ich deťom.

Zároveň boli zo skupiny obzvlášť zraniteľných obetí vyňaté obeť trestných činov z dôvodu rodovej identity a rodového prejavu.⁵⁶ Pritom práve transrodoví ľudia sú navyše podľa výskumov realizovaných v Európe⁵⁷ aj na Slovensku⁵⁸ obeťami násilných trestných činov spomedzi LGBTI ľudí v najväčšej miere.

---

⁵¹ Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon).

⁵² Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násilia na ženách na roky 2014 – 2019, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR Odbor rodovej rovnosti a rovnosti príležitostí Špitálska 4-6-8, 816 43 Bratislava, s. 10, ISBN: 978-80-89125-17-3, dostupné na:

http://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2012/06/NAP_nasilie_print.pdf

⁵³ Celoštátna stratégia rodovej rovnosti, s.7, dostupné na:

http://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2014/11/Strategia-RR_final.pdf

⁵⁴ Akčný plán rodovej rovnosti, ktorý formuluje operačný cieľ 4.3 Posilniť účinnú elimináciu násilia na ženách ako rodovo podmieneného násilia a zabezpečiť účinnú ochranu, pomoc a podporu ženám zažívajúcim násilie a ich deťom, vrátane vytvorenia osobitnej legislatívnej úpravy v súlade s Istanbulským dohovorom; s. 9, dostupné na: http://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2014/11/Akcny-plan-RR_final.pdf

⁵⁵ Bližšie k terminológii viď : Magurová, Z., Magurová, H.: *Nové pojmy v oblasti násilia páchaného na ženách*. In *Metamorfózy práva ve střední Evropě V. : Překrásný nový svět nebo ostrov? : sborník příspěvků ze stejnojmenné mezinárodní konference pořádané Fakultou právnickou ZČU v Plzni ve dnech 8.-10. června 2016 ve Znojme. - Plzeň : Aleš Čeněk, 2016, s. 366-378. ISBN 978-80-7380-636-1* Magurová, Z., Magurová, H.: *Ochrana obětí rodovo podmieneného násilia páchaného na ženách*. Právny obzor, 100, 2017, č. 6, s. 622 – 635.

⁵⁶ Tým podľa názoru autorky Zákon o obetiach trestných činov nespĺňa podmienku nediskriminácie a nedostatočne transponuje Smernicu o obetiach

⁵⁷ EU LGBT survey, dostupné na: <http://fra.europa.eu/en/survey/2012/eu-lgbt-survey>

6. Ratifikácia Istanbulskeho dohovoru a prijatie Zákona o rodovo podmienenom násilí páchanom na ženách

Aj keď podľa niektorých názorov súčasné civilnoprávne a trestnoprávne mechanizmy spolu so Zákonom o obetiach v dostatočnej miere ochraňujú ženy, ktoré sú vystavené násiliu páchanému na ženách, vyjadrujem s takýmito tvrdeniami nesúhlas, .

Stále nám chýba komplexný zákon, ktorý by definoval rodovo podmienené násilie páchané na ženách vo všetkých jeho formách a prejavoch a v súlade s medzinárodnými dohovormi a napokon aj so Smernicou o obetiach.

Pred samotným spracovaním návrhu zákona o prevencii a odstránení rodovo podmieneného násilia páchaného na ženách sa zainteresované ministerstvá spolu s odborníkmi/odborníčkami budú musieť dohodnúť na **troch najzákladnejších otázkach** – vecnom a osobnom rozsahu zákona a o terminológii.

a) Komplexný zákon

Všetky medzinárodné dokumenty zamerané na problematiku násilia páchaného na ženách zdôrazňujú nevyhnutnosť komplexnej právnej úpravy, zameranej okrem účinného trestného stíhania všetkých foriem násilia na ženách, aj na prevenciu a odstránenie násilia a posilnenie, podporu a ochranu žien, ktoré boli vystavené násiliu. Východiskom právnej úpravy by mali byť najmä: **Istanburský dohovor a Smernica o obetiach**.

b) Samostatný zákon

Preventívne aj ochranné opatrenia pred násilím páchaným na ženách sa odlišujú od opatrení pred násilím na deťoch, senioroch, zdravotne postihnutých a pod. Z toho dôvodu je vhodné, **aby tieto jednotlivé problematiky boli upravované samostatne** a zákon o násilí na ženách by sa vzťahoval len na ženy zažívajúce násilie a ich deti, pričom by sa uprednostňoval princíp **najlepšieho záujmu dieťaťa**. Poskytoval by ochranu aj ženám, ktoré by nepodali

---

⁵⁸ Transgender subgroups, Slovakia, dostupné na: http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-lgbt-survey-2012?locale=EN&dataSource=LGBT&media=png&width=740&plot=inCountry&topic=3.+Violence+and+harassment&question=f1_a&superSubset=1&subset=a3_1&country=SK

trestné oznámenie, čiže by nemali „postavenie obete trestného činu“ v súlade so Zákonom o obetiach.

V súčasnosti sa ochrane detí venuje napr. zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a napokon aj Zákon o obetiach

c) Terminológia

Pre účely zákona nevyhnutné zadefinovať pojmy, ktoré nie sú v legislatíve doteraz zadefinované. Patria k nim napr. pojmy ako násilie páchané na ženách, rodovo podmienené násilie, formy násilia ako fyzické, psychické, ekonomické, sociálne a sexuálne, bezpečný ženský dom a pod.

Pri terminológii v našej legislatíve treba vychádzať z pojmov a definícií už zaužívaných a dbať, aby nedošlo k nevhodnému posunu významu jednotlivých pojmov. To si bude vyžadovať okrem iného aj kvalitné preklady oficiálnych dokumentov do slovenčiny resp. pristúpiť aj k oprave niektorých nepresných prekladov.⁵⁹

Napokon aj skutočnosť, že v Smernici o obetiach sa nesprávne prekladal pojem „gender“ ako pohlavie a nie „rod“, vyústilo do skutočnosti, že Zákon o obetiach neobsahuje ako diskriminačný dôvod „rod“, „rodová identita“, „rodové vyjadrenie“ hoci sú v Smernici o obetiach vyšpecifikované ako dôvody diskriminácie.⁶⁰

---

⁵⁹ Podrobnejšie k terminológii pozri

Magurová, Z., Magurová, H.: *Nové pojmy v oblasti násilia páchaného na ženách*. In *Metamorfózy práva ve střední Evropě V. : Překrásný nový svět nebo ostrov? : sborník příspěvků ze stejnojmenné mezinárodní konference pořádané Fakultou právnickou ZČU v Plzni ve dnech 8.-10. června 2016 ve Znojmě*. - Plzeň : Aleš Čeněk, 2016, s. 366-378. ISBN 978-80-7380-636-1

Magurová, Z., Magurová, H.: *Ochrana obětí rodovo podmieneného násilia páchaného na ženách*. *Právny obzor*, 100, 2017, č. 6, s. 622 – 635.

Magurová, Z., Magurová, H.: *Istanbulský dohovor ako nástroj eliminácie násilia páchaného na ženách* In *Paneurópske právnické fórum : zborník príspevkov z vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov : 1. ročník*. - Bratislava : Paneurópska vysoká škola, 2016, s. 115-122. ISBN 978-80-89453-18-4.

Bagerová, Z., Holubová, B., Hrnčárová, N.J., Karlovská, D., Králová, S., Magurová, Z., Mesochoritsová, A.: *Analýza Istanbulského dohovoru vo svetle verejných politík SR*, Možnosť voľby o.z., 2016, dostupné na:

<https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://moznostvolby.sk/wp-content/uploads/2017/03/analiza-istanbulskeho-dohovoru-vo-svetle-verejnych-politik-sr.pdf&hl=sk>

⁶⁰ Vo výkladových odsekoch preambuly sa v ods. 9) zdôrazňuje, že s obeťami by sa malo zaobchádzať bez akejkoľvek diskriminácie založenej okrem iného na **rode, rodovom vyjadrení, rodovej identite**, sexuálnej orientácii, povahe ich pobytu alebo zdravotnom stave. V ods. 17 sa násilie, ktoré je namierené voči určitej osobe z dôvodu jej, rodu, **rodovej identity alebo rodového vyjadrenia** alebo ktoré neprímerane postihuje osoby určitého rodu, chápe ako **rodovo motivované násilie**. V ods. 56 preambuly sa pri individuálnom posúdení zdôrazňuje zohľadniť osobné vlastnosti obete, vrátane **rodu, rodovej identity alebo vyjadrenia**, sexuálnej orientácie a okolnosti spáchania trestného činu, ktorého motívom je nenávisť alebo diskriminácia.

Ratifikácia Istanbulského dohovoru a jeho implementácia podporená aj prijatím osobitného komplexného zákona na ochranu žien pred akýmkoľvek násilím je len prvým krokom k zníženiu tak vysokého výskytu násilia na ženách, ako to vyplýva z Celoeurópskeho výskumu násilia na ženách realizovaného FRA.

7. Dobré praxe v súvislosti s ratifikáciou Istanbulského dohovoru

Niektoré krajiny sa rozhodli zosúladiť svoje právne úpravy s požiadavkami Istanbulského dohovoru ešte pred jeho ratifikáciou, resp. začali s napĺňaním požiadaviek formulovaných v dohovore.

Rakúsko ratifikovalo Istanbulský dohovor 14. 11. 2013 s účinnosťou od 1. 8 2014

Rakúsko ako prvé prijalo zákon o ochrane pred domácim násilím v roku 1997. Zákon platí pre všetky obeť bez ohľadu na ich pohlavie, vek alebo rodinný stav. Tým, že sa nešpecifikuje vzťah k páchatelovi vzťahuje sa zákon na všetky obeť a chráni ich pred akoukoľvek formou násilia na akomkoľvek mieste, verejnom alebo súkromnom (doma, na pracovisku, v škole..) Rakúsko bolo jednou z prvých krajín, ktorá zaviedla inštitút vykázania z obydla. V roku 2009 bola prijatá úprava o ochrane pred násilím, ktorá zabezpečuje psychosociálnu a právnu pomoc na súde pre obeť násilia počas trestného a občianskeho konania. Pomoc zabezpečujú organizácie na ochranu obetí, intervenčné centrá a centrá prevencie násilia. Psychosociálna pomoc na súde zahŕňa sprevádzanie obete na políciu pri podávaní trestného oznámenia, príprava na trestné konanie a sprevádzanie týchto osôb na pojednávania na súde. Právna pomoc pozostáva z právneho zastúpenia advokátom na ochranu práv obete v trestnom konaní. Počas trestného konania je právna pomoc bezplatná

Pred ratifikáciou Istanbulského dohovoru Rakúsko novelizovalo trestný zákon v časti týkajúcej sa sexuálneho násilia konkrétne čl. 205a o porušení sexuálnej integrity. Táto novela, ktorá nadobudla účinnosť 1. januára 2016, stanovuje, že osoba môže byť potrestaná aj za to, že nútila niekoho k pohlavnému styku alebo sexuálnemu aktu, ktorý sa rovná pohlavnému styku proti vôli tejto osoby alebo zneužitím jej bezbrannosti alebo v dôsledku zastrasovania. Článok 205a rozšíril sexuálne trestné činy, nakoľko sexuálne činy boli predtým trestné iba v prípade použitia fyzickej sily alebo nebezpečného ohrozenia života alebo sexuálneho násilia proti bezbrannej osobe alebo maloletej osobe.

Toto rozšírenie právnej úpravy je v súlade s Istanbulským dohovorom, ktorý požaduje aby boli akty sexuálneho charakteru s osobou bez jej súhlasu trestné. Súhlas musí byť daný dobrovoľne ako prejav slobodnej vôle.

Nemecko ratifikovalo Istanbulský dohovor 1.6. 2017, s účinnosťou od 1.2.2018

Pred ratifikáciou došlo k zmenám v trestnom kódexe, ktoré najmä časti týkajúcej sa sexuálnych trestných činov, vrátane tých, pri ktorých páchateľ nerešpektuje vôľu obeť, aj keď pritom nepoužije fyzickú silu, sa zosúladiť s Istanbulským dohovorom. Prijímanie zákona sprevádzala kampaň „Nie znamená nie“.

Okrem toho boli na žiadosť Spolkového ministerstva pre rodinu, seniorov, ženy a mládež zosumarizované dáta na určenie počtu prípadov násillia zo strany intímneho partnera na základe údajov z Federálnej štatistiky trestnej činnosti. Išlo o prvý krok na vytvorenie podrobných štatistík o vývoji násillia zo strany intímneho partnera.

Fínsko ratifikovalo Istanbulský dohovor 17.4. 2015, s účinnosťou od 1.8.2015

Fínsko nedávno vytvorilo koordinačný orgán v zmysle článku 10 Istanbulského dohovoru - *Výbor pre prevenciu násillia páchaného na ženách a domáceho násillia*. V jeho kompetencii je pravidelne zhromažďovať a triediť štatistické údaje o prípadoch všetkých foriem násillia, na ktoré sa vzťahuje Istanbulský dohovor a následne ich analyzovať a šíriť. Výbor je tiež zodpovedný za koordináciu, vykonávanie, monitorovanie a hodnotenie opatrení na vykonávanie Istanbulského dohovoru a za vypracovanie plánu implementácie, ktorý vláda schváli.

Portugalsko ratifikovalo Istanbulský dohovor 5.2. 2013 s účinnosťou 1.8. 2014

Komisia pre občianstvo a rodovú rovnosť a Národný výbor pre ľudské práva sú zodpovedné za koordináciu, monitorovanie a hodnotenie plnenia Istanbulského dohovoru, čo zahŕňa aj zhromažďovanie údajov. Pod vplyvom Istanbulského dohovoru sa do Národného plánu prevencie a boja proti domácomu a rodovo podmienenému násilliu na roky 2014 – 2017 popri domácim násillí začlenilo aj rodovo podmienené násillie.

V Portugalsku je definícia násillia zo strany intímneho partnera / domáceho násillia v súlade s Istanbulským dohovorom. V záujme zosúladenia legislatívy s Istanbulským Portugalsko zakotvilo do Trestného zákona nové skutkové podstaty trestných činov ako mrzačenie ženských pohlavných orgánov, prenasledovanie (stalking) a nútené sobáše (články

144-A, 154-A a 154-B Trestného zákona) a zmenil pôvodne znenia právnej úpravy týkajúcej sa znásilnenia a sexuálneho obťažovania.

Estónsko ratifikovalo Istanbulský dohovor 26.20. 2017 s účinnosťou 1.2. 2018

Už boli prijaté pozmeňujúce a doplňujúce návrhy na transpozíciu niektorých požiadaviek podľa Istanbulskeho dohovoru do vnútroštátnych právnych predpisov. Podobne definície aké sú v článku 3 Istanbulskeho dohovoru boli zahrnuté do národného akčného plánu a rôznych stratégií.

V rokoch 2016-2017 prebehli novelizácie trestného zákona vrátane niekoľkých nových článkov o stalkingu, mrzačení ženských pohlavných orgánov, nútených sobášoch a zákazu kupovania sexu od obetí obchodovania s ľuďmi). V súčasnosti sa prerokúva v Parlamente výkladová správa, výsledky konzultačného procesu a návrh zákona.

Bulharsko podpísalo 21. 4. 2016 Istanbulský dohovor, no dosiaľ ho neratifikovalo.

Po podpísaní Istanbulskeho dohovoru a vzhľadom na jeho pripravovanú ratifikáciu bol spracovaný návrh právnych predpisov potrebných k zosúladieniu s požiadavkami dohovoru v oblasti trestného a občianskeho práva. Odborná skupina kreovaná ministerstvom spravodlivosti vypracovala návrhy v januári 2017, aby vláda predložila na verejnú diskusiu a potom ich prijme Parlament.

Návrhy predpokladajú zmeny v týchto oblastiach:

- Zákon o ochrane pred domácim násilím sa bude vzťahovať aj na ochranu pred všetkými formami rodovo podmieneného násillia,
- Špecializované služby pre obeť všetkých foriem rodovo podmieneného násillia budú výslovne upravené v zákone,
- Vražda a ublíženie na zdraví v prípadoch domáceho násillia sa stanú obzvlášť závažnými trestnými činmi,
- Takmer všetky druhy ublíženia na zdraví sa budú stíhať, bez ohľadu na súhlas obeť s trestným stíhaním.
- Navrhuje sa trestné stíhanie nútených sobášov a núteného spoluzitia, bez možnosti zastavenia trestného stíhania páchatel'a z dôvodu uzavretia následného manželstva s obeťou.

- Navrhujú sa účinnejšia ochrana obetí násillia v priebehu trestného konania v súlade s Istanbulským dohovorom a Smernicou o obetiach

Írsko neratifikovalo Istanbulský dohovor

Táto krajina sa však pripravuje na jeho ratifikáciu a prijíma opatrenia na splnenie jeho požiadaviek. Vláda prijala akčný plán⁶¹ ako hlavným nástroj k ratifikačnému procesu. Veľkú pozornosť venuje akčný plán aj ochrane a podpore **detských svedkov**. Takisto prebiehajú legislatívne práce na zákone o domácom násillí⁶², ktorý zahŕňa mnohé aspekty Istanbulského dohovoru.

Z uvedeného vyplýva, že vďaka Istanbulskému dohovoru viaceré krajiny:

- novelizovali svoje trestné zákony najmä, v úprave sexuálnych násilných činov znásilnenia doplnili nové skutkové podstaty trestných činov mrzačenie ženských pohlavných orgánov, prenasledovanie (stalking) a nútené sobáše,
- zákony o domácom násillí rozšírili o rodovo podmienené násillie,
- na proces ratifikácie prijali akčné plány a vytvorili samostané orgány na koordináciu ratifikácie
- začali venovať zvýšenú pozornosť zberu dát

8. Príklady praxe v súvislosti s implementáciou Istanbulského dohovoru v prípadoch zverenia/úpravy styku dieťaťa s násilným rodičom

Násillie páchané na ženách výrazne zasahuje do osobnej integrity a dôstojnosti nielen samotných žien ale aj ich detí. Istanbulský dohovor hneď v preambule uznáva, že „**deti** sú tiež obeťami domáceho násillia, ako aj svedkami násillia v rodine“. Deti sa týkajú viaceré ustanovenia, no za najdôležitejšie možno považovať články 26⁶³ a 31⁶⁴.

---

⁶¹ Istanbul Convention Action Plan (Ireland), dostupné na <http://www.justice.ie/en/JELR/ActionPlanIstanbulConNovember.pdf/Files/ActionPlanIstanbulConNovember.pdf>

⁶² Domestic Violence Bill, (Ireland), dostupné na <http://www.justice.ie/en/JELR/Pages/PR15000436>

⁶³ **Článok 26: Ochrana detských svedkov a pomoc detským svedkom**

1. Zmluvné strany prijímú potrebné legislatívne alebo iné opatrenia, na zabezpečenie toho aby pri poskytovaní služieb ochrany a podpory obetiam bola venovaná náležitá pozornosť právam a potrebám **detských svedkov** všetkých foriem násillia v rámci rozsahu pôsobnosti tohto dohovoru.

Dôležitosť, aká sa venuje tejto téme je viditeľná aj v správach o legislatívnych a iných opatreniach na uplatňovanie ustanovení Istanbulského dohovoru, ktoré sa predkladajú na posúdenie Skupine expertiek a expertov pre opatrenia na boj proti násiliu na ženách a domácejmu násiliu (GREVIO).. V doterajších správach GREVIO venoval zvýšenú pozornosť najmä otázke **zverovania detí do starostlivosti násilného rodiča**. Tieto odporúčania GREVIO (ako aj pozitívne príklady krajín) môžu slúžiť všetkým členským krajinám Rady Európy ako príklady dobrých praxí v tejto téme, a príkladov toho ako sa má správne vykladať a implementovať Istanbulský dohovor.

V správe týkajúcej sa **Rakúska**⁶⁵ sa uvádza, že do rakúskeho občianskeho zákonníka bolo v roku 2013 zavedené ustanovenie (čl. článok 138), v ktorom sa uvádzajú skutočnosti, ktoré je potrebné zväžiť pri rozhodovaní o **najlepšom záujme dieťaťa**. Medzi nimi je aj pojem "zníženie rizika, že dieťa bude trpieť násilím alebo bude svedkom násilia spôsobeného blízkou osobou". Poukazuje sa však aj na dôležitosť "zabezpečenia kontaktu s oboma rodičmi s cieľom vybudovať stabilný vzťah". Obe tieto ustanovenia musia byť vyvážené avšak v skutočnosti sa môžu dostať do konfliktu, keď sú deti svedkami násilia otca voči ich matke. GREVIO uvedený článok považuje za vynikajúci právny základ, na základe ktorého sa dá **zabrániť zvereniu dieťaťa do starostlivosti neužívajúcim rodičom**. Podobne prísne by sa mal uplatňovať aj pri rozhodovaní o **úprave akéhokoľvek styku násilného rodiča s dieťaťom**. (133)

V návrhoch a odporúčaniach GREVIO :

- nabáda rakúske orgány, aby umožnili centrám na ochranu pred násilím poskytovať včasnú pomoc a podporovať detských svedkov, aby sa takýmto deťom zabránilo emocionálnemu utrpeniu (29),

---

2. Opatrenia vykonané podľa tohto článku zahrnú psychologicko-sociálne poradenstvo adekvátne veku **detských svedkov** všetkých foriem násilia v rámci rozsahu pôsobnosti tohto dohovoru a vezmú náležitý ohľad na **najlepšie záujmy dieťaťa**.

⁶⁴ **Článok 31: Zverenie do starostlivosti, práva na návštevu a bezpečnosť**

1. Zmluvné strany prijímú potrebné legislatívne alebo iné opatrenia, aby zabezpečili, že pri určovaní práv súvisiacich so zverením do starostlivosti a práv na návštevu **detí** boli vzaté do úvahy incidenty násilia v rámci rozsahu pôsobnosti tohto dohovoru.

2. Zmluvné strany prijímú potrebné legislatívne alebo iné opatrenia, aby zabezpečili, že uplatňovanie akýchkoľvek návštevných a práv a práv súvisiacich so zverením do starostlivosti neohrozí práva a bezpečnosť obete alebo **detí**.

⁶⁵ GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) Austria, dostupné na

https://www.bmgf.gv.at/cms/home/attachments/1/1/6/CH1573/CMS1506417636916/grevio_baseline_evaluation_report_austria_barrier_free.pdf

- dôrazne vyzýva rakúske orgány, aby zintenzívnili opatrenia na zabezpečenie bezpečnosti a potrieb detských svedkov domáceho násillia v rozhodnutiach o starostlivosti o dieťa (32).

V správe týkajúcej sa **Dánska**⁶⁶ sa uvádza, že Dánsku rozhoduje o starostlivosti o deti **štátna správa**, keďže rodinné súdy neexistujú, na základe Zákona o rodičovskej zodpovednosti z roku 2007. Ten stanovuje princíp spoločnej starostlivosti a výrazne podporuje kontakty s biologickými rodičmi vrátane rodiča nerezidenta. Kontakt (alebo návšteva) v zmysle zákona znamená všetky druhy kontaktov, vrátane prenocovaní až na sedem po sebe nasledujúcich dní. Zákon vyžaduje, aby sa zohľadňoval **najlepší záujem dieťaťa**. Konflikty týkajúce sa zverenia a styku nie sú riešené v kontradiktórnom konaní, ktorému predsedá nezávislý orgán, ale prostredníctvom systému spoločných stretnutí oboch rodičov, riadených alebo sprostredkovaných štátnou správou. Cieľom je dosiahnuť vzájomne prijateľné rozhodnutia prostredníctvom spolupráce na základe informácií (dôkazov) predložených oboma stranami.(148)

Ženské MVO, právnici a právničky opakovane kritizovali Zákon o rodičovskej zodpovednosti a najmä jeho interpretáciu zo strany štátnej správy a úlohu súdnych exekútorov pri presadzovaní rozhodnutí z jednoduchého dôvodu, že nezohľadňuje skutočnú situáciu žien, ktoré zažívajú násillie od otca svojho dieťaťa. (149)

GREVIO poznamenáva, že systém založený na snahe rodičov dosiahnuť dohodu v najlepšom záujme svojich detí, nemusí pre väčšinu odlúčených rodičov spôsobiť žiadne ťažkosti. Nie je však vhodné pre páry, ktorých vzťahy boli narušené násillím.(150)

Spoločné stretnutia obeť s násillným partnerom s cieľom dosiahnuť dohodu o starostlivosti sprostredkované štátnou správou sa môžu považovať za **povinné sprostredkovanie**, pretože obeť nemá na výber možnosť zúčastniť sa na dosiahnutí dohody. GREVIO sa preto domnieva, že táto prax by sa mala ukončiť (pozri článok 48 Istanbulskeho dohovoru). Namiesto toho by mala byť pravidelne ponúkaná možnosť samostatných stretnutí podľa Zákona o rodičovskej zodpovednosti a mala by byť povinná, ak o to požiada obeť

---

⁶⁶ GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) Denmark, dostupné na <https://rm.coe.int/grevio-first-baseline-report-on-denmark/16807688ae>

domáceho násilia. To by umožnilo poskytnúť informácie o násilí, ktoré by zase umožnili štátnej správe dospieť ku komplexnejšiemu pohľadu na situáciu dieťaťa. Incidenty násilia jedného rodiča voči druhému majú vážny vplyv na deti. Vystavenie dieťaťa tomuto násiliu vyvoláva strach, spôsobuje traumu a nepriaznivo ovplyvňuje jeho vývoj a je uznané **za formu psychického násilia**. (151)

Bezpečnosť rodiča a dieťaťa musí byť ústredným faktorom pri rozhodovaní o tom, či je v najlepšom záujme dieťaťa úprava styku alebo zmena starostlivosti; či už ide o dohodu medzi rodičmi alebo o rozhodnutie štátnej správy. Ak sa rodičia môžu dohodnúť na starostlivosti a návšteve za pomoci štátnej správy napriek prítomnosti násilia, musí štátna správa vyhodnotiť riziká súčasnej hrozby nebezpečenstva domáceho násilia, ktoré hrozí rodičovi i dieťaťu vzhľadom na všetky okolnosti prípadu. Tým sa zabezpečí, že dohodnuté opatrenia sú v najlepšom záujme dieťaťa, a najmä že je chránená bezpečnosť rodiča a dieťaťa. Zatiaľ čo GREVIO plne podporuje právo dieťaťa udržiavať si vzťahy s oboma rodičmi, ako je zakotvené v článku 9 ods. 3 Dohovoru OSN o právach dieťaťa, vystavenie sa domácemu násiliu - ako obeť alebo svedok - si vyžaduje výnimky v najlepšom záujme dieťaťa. (153)

Ak sa rodičia nedokážu dohodnúť o starostlivosti o deti, štátna správa sa musí rozhodnúť na základe najlepšieho záujmu dieťaťa. GREVIO však s veľkým znepokojením berie na vedomie rozšírenú prax štátnej správy, ktorá považuje ženu, ktorá predostrie otázku domáceho násilia ako dôvod, prečo nesúhlasí s starostlivosťou alebo úpravou styku, alebo ktorá z bezpečnostných dôvodov nepristupuje k spoločným stretnutiam **ako rodič, ktorý nie je ochotný spolupracovať s druhým rodičom a je teda nevhodný na rodičovstvo**. Toto je neudržateľná situácia a dokazuje význam zavedenia vhodného skríningu a hodnotenia rizík v každom štádiu procesu.(154).

Vzhľadom na obmedzený priestor, nie je možné odcitovať rozsiahle návrhy a odporúčania GREVIO dánskym orgánom. **Ako však z oboch Správ GREVIO vyplýva je predpoklad, že sa postupne stanú zdrojom prezentácie dobrých aj zlých príkladov praxe pri uplatňovaní Istanbulskeho dohovoru. Môžu sa stať aj inšpiráciou pre rozhodovanie súdov vo veciach starostlivosti rodičov o maloleté deti, keď je vo vzťahu prítomné násilie.**

Použitá literatúra

Bagerová, Z., Holubová, B., Hrnčárová, N.J., Karlovská, D., Králová, S., Magurová, Z., Mesochoritsová, A. (ed.): *Analýza Istanbulskeho dohovoru vo svetle verejných politik SR*, Možnosť voľby o.z., 2016, dostupné na: <https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://moznostvolby.sk/wp-content/uploads/2017/03/analiza-istanbulskeho-dohovoru-vo-svetle-verejnych-politik-sr.pdf&hl=sk>

Holubová, B.: *Správa o násilí páchanom na ženách na Slovensku za roky 2012 a 2013*, Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava 2014, s. 26-44, dostupné na: <http://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2014/Holubova/2287.pdf>

Malíková, D., Holubová, B.: *Národná linka pre ženy zažívajúce násilie ako zdroj informácií o obetiach kriminality*. In Obete kriminality, Paneurópska vysoká škola 2015, s. 72-87.

Guráň, P., Magurová, Z., Mesochoritsová, A. (ed.): *Ludskoprávne aspekty problematiky násilia páchaného na ženách a ich detí: Pokračujúca výzva na zaistenie bezpečnosti žien a detí v kontexte kontaktu s násilným otcom*, Možnosť voľby o.z. 2016, dostupné na <http://moznostvolby.sk/wp-content/uploads/2016/12/prava-zien-a-deti-vo-svetle-istanbulskeho-dohovoru.pdf?1487601156>

Magurová, Z., Magurová, H.: *Nové pojmy v oblasti násilia páchaného na ženách*. In *Metamorfózy práva ve střední Evropě V. : Překrásný nový svět nebo ostrov? : sborník příspěvků ze stejnojmenné mezinárodní konference pořádané Fakultou právnickou ZČU v Plzni ve dnech 8.-10. června 2016 ve Znojme. - Plzeň : Aleš Čeněk, 2016, s. 366-378. ISBN 978-80-7380-636-1.*

Magurová, Z., Magurová, H.: *Istanbulský dohovor ako nástroj eliminácie násilia páchaného na ženách* In *Paneurópske právnické fórum : zborník príspevkov z vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov : 1. ročník. - Bratislava : Paneurópska vysoká škola, 2016, s. 115-122. ISBN 978-80-89453-18-4.*

Magurová, Z., Magurová, H.: *Ochrana obetí rodovo podmieneného násilia páchaného na ženách*. *Právny obzor*, 100, 2017, č. 6, s. 622 – 635.

Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, dostupné na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210>

Explanatory Report to the Council of Europe Convention on prevention and combating violence against women and domestic violence, dostupné na <https://rm.coe.int/16800d383a>

Declaration on the Elimination of Violence against Women, dostupné na: <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>

Vyhláška ministra zahraničných vecí o Dohovore o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien č. 62/1987 Zb., dostupné na <http://www.zakonypreludi.sk/zz/1987-62>

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov, dostupné na http://www.ja-sr.sk/files/Smernica_EP_a_rady_2012_29_EU_z_25_10_2012.pdf

Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násilia na ženách na roky 2014 – 2019, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR Odbor rodovej rovnosti a rovnosti príležitostí Špitálska 4-6-8, 816 43 Bratislava, ISBN: 978-80-89125-17-3, dostupné na http://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2012/06/NAP_nasilie_print.pdf

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov, dostupné na http://www.ja-sr.sk/files/Smernica_EP_a_rady_2012_29_EU_z_25_10_2012.pdf

Violence against women: an EU-wide survey, dostupné na <http://fra.europa.eu/en/data-and-maps/violence-against-women-survey/survey-information>

Násilie páchané na ženách: celoeurópsky prieskum. Stručný prehľad výsledkov, dostupné na http://www.gender.gov.sk/zastavmenasilie/files/2016/10/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_sk.pdf

EU LGBT survey, dostupné na: <http://fra.europa.eu/en/survey/2012/eu-lgbt-survey>

GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) Austria, dostupné na https://www.bmgf.gv.at/cms/home/attachments/1/1/6/CH1573/CMS1506417636916/grevio_baseline_evaluation_report_austria_barrier_free.pdf

GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) Denmark, dostupné na <https://rm.coe.int/grevio-first-baseline-report-on-denmark/16807688ae>

Promoting best practices in tackling violence against women. dostupné na <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=22201&lang=en>

Istanbul Convention Action Plan (Ireland), dostupné na <http://www.justice.ie/en/JELR/ActionPlanIstanbulConNovember.pdf/Files/ActionPlanIstanbulConNovember.pdf>

Domestic Violence Bill, (Ireland), dostupné na <http://www.justice.ie/en/JELR/Pages/PR15000436>

ISTANBULSKÝ DOHOVOR A PRÁVA DIEŤAŤA: Príklady dobrej praxe a riešenie situácií zverenia dieťaťa do starostlivosti jednému z rodičov

Peter Guráň

Istanbulský dohovor sa stáva v posledných rokoch dôležitým medzinárodno-právnym prostriedkom ochrany práv dieťaťa. Výbor OSN pre práva dieťaťa a ďalšie medzinárodné organizácie na ochranu práv dieťaťa v posledných rokoch upozorňujú na potrebu špeciálnych postupov pri zverení dieťaťa do výchovy jednému z rodičov ak je podozrenie, že dochádzalo k domácej násilii, ktoré vo väčšine prípadov zažívala matka, alebo dieťa. Zároveň je potrebné zabezpečiť náležitý monitoring a kontrolu styku dieťaťa s rodičom, ktorý je podozrivý z násilia.

V týchto prípadoch je potrebné znovu sa vrátiť k správnej interpretácii jedného zo štyroch princípov Dohovoru o právach dieťaťa – t. j. čl. 3 - najlepší záujem dieťaťa a čl. 9 Dohovoru , ktorý hovorí o prípadoch styku dieťaťa s obidvomi rodičmi ak žijú oddelene.

Čl. 9 Dohovor o právach dieťaťa

ODLÚČENIE OD RODIČOV

1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, zabezpečia, aby dieťa nemohlo byť oddelené od svojich rodičov proti ich vôli, okrem prípadov, keď príslušné úrady na základe súdneho rozhodnutia a v súlade s platným právom a v príslušnom jednaní určia, že takéto oddelenie je potrebné v najlepšom záujme dieťaťa. Takéto určenie môže byť nevyhnutné v konkrétnom prípade, napr. ak ide o zneužívanie alebo zanedbávanie dieťaťa rodičmi alebo ak žijú rodičia oddelene a je potrebné rozhodnúť o mieste pobytu dieťaťa.

2. V každom procese podľa odstavca 1 sa poskytuje všetkým zainteresovaným stranám možnosť zúčastniť sa jednania a uviesť svoje stanoviská.

3. Uvedené štáty musia rešpektovať právo dieťaťa, ktoré je oddelené od jedného alebo oboch rodičov, udržiavať pravidelne osobný kontakt s oboma rodičmi, okrem prípadov, ak by to bolo v rozpore so záujmami dieťaťa. (podčiarkol autor).

Dôležitým interpretačným rámcom je v prípadoch domáceho násilia ods.3 čl.9 – ktorý hovorí o práve dieťaťa udržiavať pravidelné osobné kontakty s oboma rodičmi, s výnimkou ak by to bolo v rozpore so záujmami dieťaťa.

Princíp najlepšieho záujmu dieťaťa je podrobne vysvetlený (GC.n.14) vo Všeobecnom komentári k Dohovoru o právach dieťaťa č. 14 (GC.n.14)⁶⁷, ktorý sa však špecificky nedotýka prípadov násilia v rodine. Tým vzniká istý priestor na individuálnu interpretáciu riešenia jednotlivých prípadov, kedy je dieťa (aj rodič) ohrozené rôznymi typmi a spôsobmi domáceho násilia.

Viaceré diskutabilné riešenia týchto prípadov vidieť v desaťročnom intervale v rokoch 2 000 až 2 010, pred prijatím Istanbulského dohovoru a zverejnením Všeobecného komentára č. 14 k Dohovoru o právach dieťaťa (2013), kedy chýbal jasný kontext riešenia domáceho násilia. . Ako príklad môžeme uviesť prípad „Bevacqua and S. versus Bulgaria“ na Európskom súde pre ľudské práva v Štrasburgu, ale aj viaceré príklady legislatívy v krajinách Rady Európy, ako Chorvátsko⁶⁸, Gruzínsko, Kirgistan.

Najmä prípad „Bevacqua and S. versus Bulgaria“ vyvolal širokú diskusiu o potrebe zavedenia špeciálnych postupov úradov pri riešení násilia na ženách a deťoch v rodinnom prostredí. Rovnako sa ukázala potreba medzinárodného, ľudsko-právneho dokumentu v tejto oblasti, ktorý by určoval postupy riešenia takýchto prípadov, medzinárodné štandardy a ochranné prostriedky. Ukázalo sa, že je veľmi potrebný záväzný dohovor (a nielen viaceré odporúčania RE) , aby sa o takýto dokument mohli opierať aj sudy pri riešení prípadov domáceho násilia a následných súdnych rozhodnutiach, ktoré by zohľadňovali ťažkú a mimoriadne citlivú situáciu žien a ich detí v situáciách domáceho násilia.

V prípade „Bevacqua“ sa jednalo o príbeh bulharskej občianky, matky malého chlapca, ktorá opustila spoločnú domácnosť, aby unikla svojmu násilnému manželovi. Spolu s dieťaťom unikali násilnému manželovi, avšak na žiadnom so sociálnych úradov sa nestretli s pochopením ich situácie a stále boli nútení, aj súdmi, na komunikáciu s manželom.

Úprava styku ako aj rozvodové konanie sa stále ďalej a ďalej preťahovali. Zúfalá matka sa najprv pokúsila uniknúť manželovi menením pobytu v Bulharsku, neskôr odišla so synom do zahraničia a žila dva roky v Taliansku. Pod tlakom súdnych rozhodnutí a obvinení z únosu dieťaťa sa vrátila do Bulharska. Necitlivé administratívne a súdne procedúry naďalej

---

⁶⁷ Všeobecný komentár č. 14, <https://www.employment.gov.sk/sk/vybor-deti-mladez/>.

⁶⁸ Chorvátsky trestný zákon dokonca penalizoval týranú matku, ktorá „umožnila“ dieťaťu byť svedkom násilia.

pokračovali. Matka, spolu sa synom podali sťažnosť na Európsky súd pre ľudské práva v Štrasburgu. Ten v rozsudku z 12. júna 2008 konštatoval viaceré porušenia bulharskej legislatívy ako aj ignorovanie existujúcich odporúčaní RE. Súd konštatoval, že boli nedostatočne využité ochranné prostriedky, vyplývajúce z danej legislatívy, na ochranu matky a jej syna pred násilným manželom. Ďalej súd konštatoval neprimerané uprednostňovanie styku dieťaťa s obidvomi rodičmi (bez zavedenia špeciálnych opatrení). Súd zároveň upozornil Bulharsko na nevyužitie odporúčania Výboru ministrov RE – Rec.(2002)5. z apríla 2002. Zároveň sa v závere rozsudku konštatuje porušenie čl. 8 a čl. 6 odst.1 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Bulharskému štátu súd nariadil vyplatenie odškodného sťažovateľke a jej synovi, a to za dlhoročné traumy vyplývajúce z neadekvátnej pomoci a nedostatočného riešenia ich situácie úradmi a súdmi Bulharskej republiky.

V období pred prijatím Istanbulskeho dohovoru, prevládalo vo väčšine krajín z hľadiska ochrany práv detí riešenie, ktoré preferovalo vyňatie dieťaťa z rodiny v ktorej dochádzalo k násiliu. Ak boli sociálne pracovníčky a pracovníci upozornení na takýto prípad, dieťa bolo oddelené od rodiny (rodičov) a umiestnené do systému sociálno-právnej ochrany t. j. najčastejšie do inštitucionálnej starostlivosti, prípadne do niektorej z rodinných foriem náhradnej starostlivosti o dieťa. S touto praxou sa Výbor OSN pre práva dieťaťa stretával pomerne často, najmä pri prerokovaní správ krajín východnej Európy a balkánskych krajín (Ukrajina, stredoázijské krajiny, Rumunsko), ale aj viacerých krajín západnej Európy (napr. Veľká Británia).

Neskôr začali vznikať rôzne typy krízových centier, kde mohli byť deti ubytované spolu s obeťou násilia, ktorou bola v absolútnej väčšine matka. Vždy však dieťa opúšťalo pôvodnú domácnosť a prostredie. Pri riešení takýchto situácií sa primárne nezohľadňoval princíp obeť a násilníka, to bolo predmetom neskoršieho súdneho zisťovania, v ktorom sa až následne dieťa zverovalo do starostlivosti jedného z rodičov. Automatické umiestňovanie dieťaťa do krízových centier v prípadoch domáceho násilia bolo a doteraz je bežnou praxou v mnohých krajinách, čo bolo predmetom kritiky Výboru OSN pre práva dieťaťa počas diskusie s viacerými krajinami v rokoch 2009 – 2012 (pred prijatím Istanbulskeho dohovoru). Týkalo sa to najmä Nórska, Dánska a neskôr aj ďalších krajín mimo RE.

V niektorých krajinách bola ochrana obetí domáceho násilia minimálna, napr. podľa chorvátskeho trestného zákonníka, mohla byť trestne stíhaná aj žena – obeť násilia, ktorá pripustila situáciu, aby bolo dieťa svedkom násilia v rodine. Táto situácia sa postupne začala

meniť pod vplyvom odporúčaní Výboru pre práva dieťaťa, ktoré podporovalo ratifikáciu a dôslednú implementáciu Istanbulskeho dohovoru. K zmene prispela aj práca mimovládnych ľudskoprávných organizácií a navrhované opatrenia viacerých svetových, či európskych orgánov a inštitúcií, napr. AADA – Advocates Against Domestic Abuse.

V európskom priestore zohráva dôležitú úlohu v oblasti násilia na ženách a zverenia dieťaťa do starostlivosti v prípadoch násilia v rodine organizácia *The Advocates for Human Rights*, ktorá úzko spolupracuje aj s OSN. V januári 2017 sa na túto tému diskutovalo v Londýne, kde riaditeľka tejto organizácie – Rosalyn Park, predstavila zistenia ich organizácie a projekt špeciálnej správy o aktuálnej situácii v krajinách RE, ktorý bude súčasťou správy špeciálnej reportérky OSN k násiliu na ženách Dubravky Šimonovič. Viaceré odporúčania *The Advocates for Human Rights*⁶⁹ sa priamo týkajú predmetu tejto štúdie a ich podstatou je efektívnejšie a širšie využívanie viacerých inštitútov rodinného práva, vďaka ktorým by bolo možné viac chrániť tak obeť násilia ako aj dieťa. Ide najmä o využívanie:

- ochranných opatrení (protective orders),
- predbežných opatrení (interim orders)
- dočasnej starostlivosti (temporary custody)

Odporúčania európskych odborníkov a odbornícok z Advocates for Human Rights môžeme zhrnúť nasledovne:

- Zákony v oblasti domáceho násilia by mali jasne definovať využívanie ochranných opatrení (nariadení) umožňujúcich výkon dočasnej starostlivosti pre nenásilného rodiča. Zároveň v krajinách, kde to nie je zabezpečené, je potrebné zaviesť ochranné limity v komunikácii násilníka s dieťaťom a rodičom, ktorému je dieťa zverené.
- Vždy by sa malo rozhodnúť tak, aby sa čo najviac vyhlo ďalšej traumatizácii dieťaťa a posilnil sa v tejto situácii vzťah rodič (obeť násilia) – dieťa, ktorý je pre dieťa zárukou stability a bezpečia
- Ochranné opatrenia majú umožniť obetiam násilia pokračovať v starostlivosti o deti a zabezpečiť stabilný chod domácnosti. Malo by byť zabezpečené, aby dieťa a rodič

---

⁶⁹ www.theadvocatesforhumanrights.org/stopVAW.org.

(obete násillia) mohli žít v pôvodnej domácnosti, nezávisle od vlastníckych vzťahov a násilník bol povinný prispievať na výživu dieťaťa a chod domácnosti.

Prieskumy a informácie z väčšiny európskych krajín jednoznačne dokázali, že pred prijatím Istanbulskeho dohovoru dochádzalo v bežnej praxi k rodovo a ľudskoprávne nekorektnému stereotypnému riešeniu situácií, keď bolo dieťa obeťou alebo svedkom domáceho násillia. V prípade, že takúto situáciu začali riešiť sociálni pracovníci a pracovníčky zo štátnych či verejných úradov na ochranu detí (child protective services – CPS), boli to zväčša deti a matky, ktoré museli odísť z domáceho prostredia, namiesto toho, aby ho opustil páchatel domáceho násillia a niesol okamžitú zodpovednosť za svoje konanie. Častokrát dochádzalo k tomu (a platí to doteraz), že ak ženy zažívajúce domáce násillia nevykonali dostatočné kroky na okamžité vyst'ahovanie násilníka z domácnosti, býva takéto ich správanie neskôr využívané ako „dôkaz“ proti nim. Ženy bývali neprávom obviňované za to, že situáciu skresľujú, popisujú príliš emotívne, alebo, že ju dokonca vyprovokovali samy. Je mnoho príkladov, keď ženy, obe domáceho násillia boli obviňované ako útočníci. Rodinné súdy a rodinné senáty boli a sú taktiež v týchto prípadoch zdržanlivé, ak vidia, že obvinený páchatel naďalej zostáva v spoločnej domácnosti, najmä ak v tejto domácnosti žije dieťa či viacero detí.

Ďalším faktorom vplývajúcim na strach z riešenia situácie obetí domáceho násillia – väčšinou matiek - je obava o stratu starostlivosti o dieťa. Dieťa sa v mnohých prípadoch stáva „brzdou“ na rýchle riešenie. Príčinou strachu a obáv je zlá skúsenosť matiek v mnohých krajinách, kde súdy častokrát rozhodnú o umiestnení dieťaťa mimo rodiny. Dieťa je v takýchto prípadoch umiestnené do rôznych typov pestúnskych či náhradných rodín alebo do inštitúcií, pretože matka nevie a nemôže rýchlo vyriešiť situáciu. Avšak práve vtedy potrebuje matka špecifickú pomoc, aby mohla zostať spolu s dieťaťom, ktoré rovnako ako matka potrebuje udržanie blízkeho a emocionálneho vzťahu.

Z týchto dôvodov sa odporúčania odborníkov zameriavajú na úpravu legislatívy vo všetkých krajinách RE, aby sa v prípadoch domáceho násillia nemohli používať argumenty typu – chaotické, neracionálne alebo urýchlené konanie matiek – obetí domáceho násillia ako dôkazový materiál alebo podklad na odňatie dieťaťa z jej priamej starostlivosti. Rovnako by dieťa nemalo byť v takýchto prípadoch umiestnené v náhradnej starostlivosti a tým pozbavené blízkeho a priameho kontaktu s jedným z rodičov, ktorý bol obeťou domáceho násillia.

Výbor OSN pre práva dieťaťa preto jednoznačne podporuje a odporúča ratifikáciu Istanbulskeho dohovoru všetkým krajinám Rady Európy. Zároveň Istanburský dohovor slúži ako príklad dobrej legislatívnej praxe pre všetky ostatné regióny sveta.

Uplatňovanie princípu najlepšieho záujmu dieťaťa je v dikcii Istanburskeho dohovoru implementované na špecifické situácie – akými je riešenie prípadov násilia páchaného na ženách a domáceho násilia. Preferuje sa jednoznačne riešenie pri ktorom dieťa nemá byť vyňaté z rodiny a umiestnené mimo, ale majú byť vytvorené podmienky na jeho zotrvanie s rodičom, ktorý bol obeťou domáceho násilia. To je plne v súlade s čl. 9 a čl. 19 Dohovoru o právach dieťaťa. Princíp preferovania a udržania najbližšieho vzťahu dieťaťa je odporúčaný Výborom OSN pre práva dieťaťa pri riešení akýchkoľvek krízových situácií v rodine, vrátane násilia – poradie vzťahov je rodič – blízky príbuzný (člen rodiny) – náhradná rodina – inštitúcia.

Týmto princípom sa riadi aj rodinné právo na Slovensku, ktoré, prioritizuje úlohu rodičov, osobné vzťahy a rodinnú atmosféru. Poradie foriem náhradnej starostlivosti uvedené v Zákone o rodine nie je náhodné – prvou je náhradná osobná starostlivosť (väčšinou vykonávaná rodinnými príslušníkmi), druhou je pestúnska starostlivosť a až poslednou formou, po vyčerpaní predchádzajúcich možností je umiestnenie dieťaťa do niektorej z foriem ústavnej starostlivosti.

Ďalšiu citlivú oblasť riešenia domáceho násilia v dlhodobejšej perspektíve tvorí pre dieťa (a rovnako obeť násilia) úprava styku dieťaťa s násilníckym rodičom, najmä dĺžka, miesto a priebeh stretávania. Odporúčania európskych združení advokátov a advokátok na ochranu ľudských práv, s ktorými sa stotožňuje aj Výbor OSN pre práva dieťaťa, sú nasledovné⁷⁰:

- Úprava styku (parenting time) sa musí súdne riešiť pri všetkých prípadoch domáceho násilia, nielen pri rozvode, ale aj pri odlúčení rodičov, ak jeden z nich požiadal o nejaký typ ochranných opatrení. Súd musí zvažovať pri určovaní styku mnoho jednotlivých špecifických okolností, avšak vždy v kontexte domáceho násilia.
- Predovšetkým, musí zvažovať možnú traumatizáciu dieťaťa z nanovo pripomínaného minulého násilia (či už ako obeť alebo svedok) a rozhodnúť, či je styk s rodičom – pôvodcom násilia – vôbec vhodný (v danom čase).

---

⁷⁰ www.stopaw.org/uploads/barriers_to_justice_for_battered_mothers_and_their_children

- Ak je rozhodnuté o styku, súd musí v takom prípade zároveň rozhodnúť aj o podmienkach stretnutia, počnúc cestou dieťaťa na stretnutie, až po spôsob jeho vyzdvihnutia a mieste kontaktu. Odporúča sa sprostredkovanie stretávania cez tretiu stranu, kvôli minimalizácii alebo vyhnutiu sa priamemu kontaktu obeť s násilníkom prostredníkom dieťaťa a zároveň možnosti získania informácií, kde obeť žije.
- Súd tiež musí rozhodnúť o samotnom priebehu stretnutia, najmä či je potrebná prítomnosť tretej osoby a stretnutie má podliehať supervízii. Ak sa o nej rozhodne, musí ísť o špecializovanú supervíziu, t.j. kto ju môže vykonávať, kde bude stretnutie a v akých prípadoch či situáciách môže supervízor/supervízorka vstupovať do stretnutia, prípadne ho ukončiť. Známy odborník v tejto oblasti, Lundy Bancroft, upozorňuje na risk rôzneho typu zneužitia detí počas návštevy, či stretnutia. Identifikoval 20 faktorov, ktoré by mal súd dôsledne preskúmať predtým, ako dovoľí stretávanie dieťaťa s násilníckym rodičom bez supervízie. Zároveň zdôrazňuje dôležitosť programov pre násilníckych rodičov, na základe ich výsledkov môže aj súd zodpovednejšie rozhodnúť o formách stretávania.

Záverom je možné zhrnúť, že súd musí vždy dôsledne analyzovať, či je určenie styku v najlepšom záujme dieťaťa a ak tak rozhodne, musí zároveň ustanoviť náležitú supervíziu, dopravu dieťaťa a miesto stretávania.

Výbor OSN pre práva dieťaťa vzhľadom na jeho široký mandát nemôže venovať náležitú pozornosť špecifickým situáciám ochrany práv dieťaťa a zvyčajne odporúča jednotlivým krajinám rešpektovať tematicky zamerané odporúčania vyplývajúce zo špecifických dokumentov. Napr. na úrovni OSN ide o úplne najnovší dokument, UNICEF správu *A Familiar Face: Violence in the lives of children and adolescents* (2017).

Na regionálnej úrovni ide o dokumenty a dohovory regionálnych ľudsko-právnych orgánov v Európe, Afrike a Latinskej Amerike. Do tejto kategórie patrí aj Istanburský dohovor, ktorého ratifikácia je od jeho prijatia odporúčaná všetkým krajinám RE. Tento dohovor je plne v súlade s článkami 9, 19 a 20 Dohovoru o právach dieťaťa, a keďže okrem čl. 19 (násilie na deťoch) zatiaľ nebol vydaný všeobecný komentár k relevantným článkom, najmä k článku 9 Dohovoru, Istanburský dohovor je relevantným interpretačným rámcom k tomuto článku.

Odporúčanú hierarchiu foriem náhradnej starostlivosti, o ktorej sme už hovorili, môžeme aj v prípadoch domáceho násillia použiť v plnom rozsahu. V praxi to znamená:

Udržanie vzťahu dieťaťa s rodičom, ktorý zažíva násilie (najmä matkou, keďže ženy zažívajú násilie nepomerne viac) –v pôvodnom prostredí rodiny, a ich náležitou podporou, izoláciou násilníka a vyvodením zodpovednosti za jeho násilné konanie.

- V prípadoch, kedy je z dôvodu zaistenia čo najväčšej bezpečnosti ženy a dieťaťa, prípadne iných dôvodov, potrebné ich na istý čas premiestniť mimo bydliska je dôležité mať náležite pripraveného špecializované zariadenia (krízové centrá, s).
- V prípadoch krátkodobej, či dlhodobejšej nemožnosti rodiča (zväčša matke, obete násilia) postarať sa celodenne o dieťa hľadať možnosti umiestnenia dieťaťa v širšej rodine, u príbuzných, priateľov, s ktorými má dieťa blízky vzťah a poskytnúť matke rôznorodú podporu, ktorú potrebuje na znovunadobudnutie možnosti starať sa o dieťa.
- Len po vyčerpaní všetkých možností je možné umiestniť dieťa mimo rodinné a priateľské vzťahy, t.j. do špecializovanej pestúnskej rodiny alebo zariadenia.

Vďaka prijatiu tretieho Opčného protokolu k dohovoru o právach dieťaťa, ktorý umožňuje priame podávanie sťažností o porušení práv dieťaťa, je aj Výbor pre práva dieťaťa priamo konfrontovaný s viacerými situáciami aktuálneho, či dlhodobejšieho riešenia zabezpečenia, resp. výkonu práv dieťaťa, ak dochádza k domácejmu násiliu. Viac sa začína diskutovať o nejasnej interpretácii ods.3 čl.9 Dohovoru v praxi. Nezriedka dochádza k situácii (napr. prípad z Fínska)⁷¹ kedy je právo dieťaťa udržiavať pravidelne osobné kontakty s obidvomi rodičmi, ak žijú oddelene, zamieňané za právo rodiča stretávať sa so svojím dieťaťom (a to najmä v prípadoch, ak bol predtým násilnícky voči matke a nie k dieťaťu). V praktickej interpretácii sa často zamieňajú tieto práva a zabúda sa na ochranu dieťaťa, najmä na klauzulu, že výkon tohto práva nesmie byť v rozpore s najlepším záujmom dieťaťa.

---

⁷¹ Interný materiál pracovnej skupiny na výkon 3.P k Dohovoru o právach dieťaťa, CRC, Geneve, 2016.

Odporúčania Výboru OSN pre práva dieťaťa a GREVIA v oblasti domáceho násillia a práv detí

Jedným z prvých záverečných odporúčaní Výboru pre práva dieťaťa, týkajúcich sa riešenia domáceho násillia v rodinách boli odporúčania Dánsku (2011), v ktorých sa hovorí o nedostatočnej ochrane detí, ktoré sú obeť či svedkovia domáceho násillia.

Špeciálne sa hovorí o nedostatočných službách po návrate z krízových centier či nedostatočných opatreniach obcí a komunít pri identifikácii týchto rodín. Prvý krát sa v odporúčaníach zdôrazňuje nielen ochrana detí, ale aj dospelých obetí domáceho násillia (väčšinou matiek), keď sa v čl. 42/3 odporúča priamo štátu zabezpečiť psychologickú podporu aj dospelým obetiam domáceho násillia.

Dánsko patrí ku krajinám, kde silná decentralizácia s veľkými kompetenciami obcí do istej miery „sťažuje“ implementáciu medzinárodných záväzkov štátu. Aj v záverečných odporúčaníach GREVIA z 24.11. 2017 sa uvádza, že pri implementácii Istanbulského dohovoru stále chýba celoštátna komprehenzívna implementácia a holistický prístup. V Národnom akčnom pláne proti násilliu nie sú jasne odlišené príčiny násillia a vymedzené rodovo podmienené násillie (gender based violence) od násillia na základe cti (honour based violence). Zároveň je Dánsko upozorňované na prax riešenia situácie dieťaťa v situáciách domáceho násillia a následného rozhodnutia o styku dieťaťa s násilným otcom či rodičom. Dánsko sa zameriava na ochranu dieťaťa najmä prostredníctvom vyňatia dieťaťa z násilného prostredia a menej na udržanie vzťahu a blízkosti dieťaťa s matkou, ktorá je väčšinou obeťou násillia. Vybuodovala sa sieť 18-tich špecializovaných detských domovov pre deti – obeť domáceho násillia s náležitou pomocou a starostlivosťou o deti, ale stále chýba prístup založený na uprednostnení a neprerušení vzťahov dieťaťa s matkou a dlhodobejšia pomoc všetkým obetiam domáceho násillia. Na túto situáciu rovnako upozorňuje Výbor pre práva dieťaťa ako aj GREVIO. Výbor pre práva dieťaťa v tomto ohľade upozorňuje aj ďalšie štáty, napr. Nórsko a naposledy aj Veľkú Britániu na prax vyňatia (removal) dieťaťa z rodiny ako jednu z posledných možností a na riziká používať tento postup ako jednoduchší a rýchlejší, čo sa v praxi bohužiaľ potvrdzuje.

Ďalšou oblasťou, ktorá si vyžaduje špeciálnu pozornosť, je úprava styku násilného rodiča s dieťaťom, počet, organizácia a spôsob kontaktu. V prípadoch násilného otca, ak bolo dokázané násillie na matke, Dánsko zo zákona zabezpečuje stretávania dieťaťa s otcom aj so supervíziou a zároveň odovzdanie dieťaťa na neutrálnom mieste (napr. škôlka, škola) aby neprichádzalo k priamemu kontaktu matky s otcom. Napriek týmto viac-menej formálnym

podmienkam, často môže dochádzať k pokračovaniu rôznych foriem nátlaku, nedostatočnému zohľadneniu názoru dieťaťa. Z týchto dôvodov GREVIO upozorňuje Dánsko, že Zákon o rodičovskej zodpovednosti nie je plne v súlade s čl. 31 Istanbulskeho dohovoru a „sociálne úrady uprednostňujú zabezpečenie vzťahu dieťaťa s oboma rodičmi nad bezpečnosťou a dobrom dieťaťa.“ Dánsko sa nestotožňuje s týmto hodnotením a hovorí, že každé rozhodnutie o zverení do výchovy a určení styku dieťaťa s rodičom je posudzované individuálne „case by case“ a vzhľadom na najlepší záujem dieťaťa, jeho vek a vyspelosť.

Je však zaujímavé, že k podobným záverom, nezávisle od GREVIA, dospel aj Výbor pre práva dieťaťa. Výbor hodnotí Zákon o rodičovskej zodpovednosti ako pozitívny krok k ochrane práv detí, ale upozorňuje na nedostatočnú jasnosť v participácii detí na rozhodovaní o záležitostiach, ktoré sa ich týkajú – a to v jednotlivých administratívnych a súdnych procedúrach. Výbor upozorňuje najmä na jeho nedostatky vo výkone na lokálnej úrovni (municipal child policy) pri umiestňovaní detí do starostlivosti jedného z rodičov a úprave styku s rodičom. Problém úpravy styku dieťaťa s rodičom, ktorý bol násilný v bývalom rodinnom prostredí je oblasťou, v ktorej doteraz existuje veľa zjednodušených a diskutabilných riešení v mnohých krajinách RE.

Alternatívna správa pre GREVIO od rakúskych mimovládnych organizácií, ktoré pracujú v oblasti rodovo podmieneného násillia, rovnako ako v prípade Dánska upozorňuje na nedostatočne citlivý systém úpravy styku a návštev rodiča s dieťaťom v prípadoch domáceho násillia. Existujúca prax v Rakúsku podľa nich nezohľadňuje špecifiká týchto situácií a neochraňuje dôsledne bývalé obeť domáceho násillia, rovnako deti ako matky. Predmetom kritiky sú tzv. „visitation café“ – t. j. neutrálne priestory pre stretávanie. Tieto priestory sú zriaďované Ministerstvom sociálnych vecí, kde by sa mohli v bezpečnom a neutrálnom prostredí uskutočňovať stretnutia dieťaťa s rodičom. Podľa správy NGOs však práve v týchto priestoroch dochádza k mnohým incidentom, násilní otcovia môžu pokračovať v rôznych formách násillia, priestory nie sú dostatočne chránené a tak môže dôjsť aj k únosu dieťaťa. Matky sú zároveň zo strachu o dieťa nútené zúčastňovať sa týchto stretnutí.

Je možné konštatovať, že podmienka takýchto stretnutí – t. j. min. 6 mesiacov stretávania bývalého násilného rodiča s odborníkom, návšteva programov a stály styk so sociálnym úradom sa v praxi často nedodržiava. Ako zdôrazňujú viacerí odborníci, na rakúskych rodinných súdoch nie je častokrát právo dieťaťa stretávať sa s rodičom interpretované aj ako právo nestretávať sa.

Z pohľadu Dohovoru o právach dieťaťa môžeme na základe prvých odporúčaní GREVIA konštatovať, že v mnohých krajinách nie je čl. 9 Dohovoru interpretovaný správne pri administratívnych a súdnych procedúrach. Právo dieťaťa na osobné stretávanie sa s obidvomi rodičmi, ktoré je podmienené názorom dieťaťa a jeho najlepším záujmom je častokrát interpretované ako právo rodiča stretávať sa so svojím dieťaťom, čo prirodzene nie je v duchu Dohovoru o právach dieťaťa a môže posúvať aj verejnú mienku nesprávnym smerom.

V roku 2015 Výbor OSN pre práva dieťaťa Švédsku odporúčal v čl. 27/c zriaďovať špeciálne programy na úrovni obcí (community – based programmes) s cieľom prevencie a riešenia domáceho násilia, začleňovania bývalých obetí, dobrovoľníkov a členov komunit do riešenia takýchto situácií s náležitým tréningom a podporou. Na celoštátnej úrovni odporúčal vytvoriť národnú databázu takýchto prípadov, s náležitým monitoringom a vyhodnotením rozsahu, príčin a charakteru takéhoto násilia. Istanbulský dohovor sa v súčasnosti stáva neoddeliteľnou súčasťou medzinárodnej ochrany práv detí a dôležitým legislatívnym dokumentom, ktorý umožňuje správnu implementáciu Dohovoru o právach dieťaťa v špecifických situáciách domáceho násilia.

Príklady dobrej praxe z procesu ratifikácie Istanbulskeho dohovoru:

GRUZÍNSKO

Gruzínsky parlament odsúhlasil ratifikáciu Istanbulskeho dohovoru 4.mája 2017 a zároveň aj novelizáciu 24 zákonov, ktoré tvorili legislatívny rámec toho, aby bola v Gruzínsku zabezpečená plná implementácia tohto dohovoru. Následne za dva týždne uložil minister zahraničných vecí Mikheil Janelidze ratifikačné listiny v sídle RE v Štrasburgu do rúk zástupkyne generálneho tajomníka RE Gabrielly Battani – Dragoni⁷².

Za týmito faktami sa skrýva zložitá cesta prípravy, diskusie, informovanosti, ktorá je špecifická najmä v dvoch smeroch. Na jednej strane bolo vidieť politickú vôľu, otvorenosť a jasnú proeurópsku orientáciu vlády, na strane druhej vysokú frekvenciu a závažnosť násilia páchaného na ženách a domáceho násilia, spoločenské predsudky, slabú informovanosť verejnosti a negatívny postoj cirkevných kruhov.

---

⁷² eca.unwomen.org>stories>2017/05>Georgia

Zdá sa, že pri tejto konštelácii zohrala okrem aktivít mimovládnych organizácií jednoznačne pozitívnu, ak nie kľúčovú úlohu, návšteva špeciálnej reportérky pre násilie voči ženám (pri Rade OSN pre ľudské práva) v Gruzínsku a jej následná správa a odporúčania na zlepšenie situácie.

Návšteva sa uskutočnila 15. – 19. februára 2016 a správa špeciálnej reportérky Dubravky Šimonovič bola prerokovaná už na 32. zasadnutí Rady 9. júna. 2016 v Ženeve.

V správe sa konštatuje, že napriek úsiliu vlády a nastaveniu vhodnej legislatívy týkajúcej sa eliminácie násilia páchaného na ženách a domáceho násilia, podpory obetí, kriminalizácie násilia (roky 2006 – 2012) je toto závažné porušenie ľudských práv dosiaľ na verejnosti považované za súkromnú záležitosť. Taktiež je rozsah domáceho násilia nedostatočne monitorovaný, podhodnotený a prevláda nedôvera vo verejné inštitúcie a ochranné mechanizmy. Výskumy preukázali oveľa väčší rozsah domáceho násilia ako sa uvádza v oficiálnych štatistikách, napr. verejný ochranca práv registroval v r. 2015 takmer 1 500 prípadov, z ktorých boli muži páchatelmi domáceho násilia vo viac ako 90 – tich percentách.

V správe sa špeciálne uvádzajú príklady znásilnení, vynútených sobášov a stále sa vyskytujúcich vrážd zo cti. Obrovské rozdiely pretrvávajú medzi horskými oblasťami Gruzínska a mestám, pričom v horských oblastiach dochádza k mnohým, často alarmujúcim príkladom domáceho násilia páchaného na ženách. Rozdiely sa vo veľkej miere prejavujú aj v uplatňovaní rodovej rovnosti a eliminácii tradičných rodovo stereotypných noriem a rodinných hodnôt a mnoho ďalších,

Dôležité pre zmenu situácie boli najmä odporúčania tejto správy špeciálnej reportérky, ktorých bolo viac ako tridsať. V kontexte našej štúdie pripomenieme prvé tri:

- Zlepšiť politický a právny rámec v boji proti násiliu na ženách a vytvoriť podmienky pre holistický prístup pri jeho riešení
- Urýchliť ratifikáciu Istanbulského dohovoru
- Uskutočňovať povinný tréning špecialistov a špecialistiek v oblasti práva – sudkyne a sudcov, prokuratúru, políciu a ďalšie profesie, ktoré prichádzajú do kontaktu s prípadmi násilia.

Je dôležité pripomenúť, že gruzínska vláda prijala tieto odporúčania s plnou vážnosťou a ako vidieť v priebehu jedného roka sa jej podarilo zabezpečiť ratifikáciu Istanbulského dohovoru, spojenú s náležitou novelizáciou príslušných zákonov. Významnú úlohu pri procese ratifikácie zohrala aj regionálna kancelária UNIFEM v Tbilisi, ktorá svojou

činnosťou systematicky podporovala všetky aktivity vedúce k ratifikácii Istanbulského dohovoru. Je len možné ľutovať, že počas pôsobnosti tejto agentúry OSN v predchádzajúcich rokoch v Bratislave, nebol dosiahnutý výraznejší posun v tejto oblasti aj na Slovensku.

Erika Kvapilová, slovenská odborníčka v oblasti ľudských práv, ktorá v súčasnosti reprezentuje regionálnu kanceláriu UNIFEM v Gruzínsku, výrazne pomohla všetkým aktivitám v tejto oblasti a uvítala ratifikáciu Istanbulského dohovoru ako zásadný krok na zlepšenie otázky diskriminácie žien, zavedenie holistického celoštátneho rámca na prevenciu voči násiliu páchanému na ženách a domácejmu násiliu a v konečnom dôsledku jeho jasného posudzovania ako porušovania ľudských práv žien.

Záverom je možné konštatovať, že Gruzínsko ako ratifikáciou Istanbulského dohovoru, ako 23. krajina RE, zaradilo násilie páchané na ženách a domáce násilie do okruhu akútnych problémov krajiny a prejavilo politickú vôľu na jeho riešenie a jasne sa prihlásilo k základným ľudsko-právnym dokumentom v oblasti práv žien a detí. Dáta z posledných rokov v Gruzínsku boli silným argumentom podporujúcim ratifikáciu.

Príklady dobrej praxe z procesu ratifikácie Istanbulského dohovoru: TALIAANSKO

Talianska vláda už v decembri 2012 prerokovala a prijala návrh zákona, ktorý by umožnil ratifikáciu Istanbulského dohovoru⁷³. Návrh pripravili a predniesli spoločne minister zahraničných vecí (Giulio Terzi) a ministerka zamestnanosti a sociálnych vecí (Elsa Fornero) so silnou podporou ministerky spravodlivosti (Paola Severino).

Talianska vláda od začiatku deklarovala jednoznačnú podporu Istanbulskému dohovoru, ktorý vyjadroval záujem Talianska byť jedným z lídrov európskych krajín v boji proti všetkým formám násilia na ženách a deťoch. Taliansko podporovalo všetky rezolúcie týkajúce sa násilia v medzinárodných organizáciách a ratifikáciu Istanbulského dohovoru interpretovalo ako logické pokračovanie ratifikácie Lanzarotského dohovoru. Taliansky senát zavíšil túto cestu schválením ratifikácie Istanbulského dohovoru v máji 2013 a to ako piata krajina Rady Európy.

Treba zdôrazniť, že schválenie ratifikácie Istanbulského dohovoru bolo jednomyseľné s komentárom, že prevládol hlas za spoločnú zodpovednosť za problém násilia páchaného na

---

⁷³ http://www.esteri.it/sala_stampa/archivionotizie/comunicati/20121212_violenza_donne.htm

ženách a domáceho násilia. Tento jednoznačný postoj vlády aj parlamentu sprevádzala široká medializácia problematiky domáceho násilia, zverejňovanie prípadov a takmer celoštátny tlak a kampaň mimovládnych organizácií, občianskej spoločnosti a médií, ktoré si tvorili imidž nezávislosti po období Berlusconiho vplyvu. Široko boli diskutované prípady zlyhania polície a systému pomoci, intervencie a prevencie pred násilím. Išlo najmä o prípady z Milána a Padovy, kde bývalý manžel a bývalý partner zavraždili ženy, po ich dlhom úsilí o pomoc. Symbolickou, smutnou bodkou bol priamo deň ratifikácie Istanbulskeho dohovoru v parlamente – 23.5. 2013, kedy sa zároveň konal pohreb mladého dievčaťa (F. Luzzi) v Kalábrii, ktoré zavraždil jej priateľ.

Ústrednou myšlienkou implementácie Istanbulskeho dohovoru sa od samého začiatku stalo spájanie síl, skúseností a kompetencií všetkých organizácií, inštitúcií, štátnych a regionálnych orgánov, ktoré sú činné v tejto oblasti. Hovorilo sa o potrebe podeliť sa s bohatstvom skúseností v starostlivosti a každodennej práci so ženami zažívajúcimi násilie a ďalšími obeťami domáceho násilia.

Vo februári a marci 2014 sa uskutočnila tzv. cesta po 14-tich regiónoch Talianska, zameraná na praktickú implementáciu Istanbulskeho dohovoru pod názvom „Slová už viac nestačia“ – (Le parole non bastano più). Kampaň ponúkala široký scenár intervencie a modelov pomoci postavených na partnerstve a spolupráci čo najväčšieho počtu aktérov. Vytvárali sa siete na spoločný postup pri odstránení násilia, s dôrazom na prevenciu, senzibiláciu a vzdelávanie. Prirodzene nie vo všetkých regiónoch sa darí vytvárať tieto siete rovnako úspešne, existuje stále veľa predsudkov a neochoty. Celkovo je však Istanbulský dohovor prijímaný vysoko pozitívne, ako možnosť pre lepšiu prácu, ochranu obetí a aj politicky a celoštátne je prezentovaný ako míľnik (pietra miliare) v systéme ochrany ľudských práv. Vďaka Istanbulskemu dohovoru sa začali systematicky zbierať údaje, realizovať komparačné medzinárodné štúdie (2016). Istanbulský dohovor sa ukázal ako efektívny nástroj pri riešení problematiky domáceho násilia, ktorý dnes už žiadny zainteresovaný odborník nespochybňuje⁷⁴.

---

⁷⁴ www.parita-svizzera.ch (Dati sulla violenza domestica a livello internazionale, marzo, 2017)

Použitá literatúra a zdroje:

Dohovor o právach dieťaťa, N. Y. 1989, Výbor pre deti a mládež, MPSVaR SR

Všeobecný komentár č. 13 – Právo dieťaťa na ochranu pred všetkými formami násillia, CRC, 2011, Výbor pre deti a mládež, MPSVaR SR

Horná, D. Petőcz, K. (ed), Právo na vzdelanie a jeho kľúčové aspekty, Štátny pedagogický ústav, Bratislava 2015

Bancroft, L., Understanding the Batterer in Custody and Visitation Disputes, 1998, www.lundybancroft.com

A Familiar face: Violence in the lives of Children and adolescents, Unicef, N. Y. 2017

The Advocates for Human Rights, www.theadvocatesforhumanrights.org

Kutlík, F., Švehlákova, B., 2016, Rodinná mediácia alebo víťazí celá rodina, VŠZSP sv. Alžbety 2016, Bratislava, ISBN 978-80-8132-160-3.

Brzobohatý, Robin, 2016, Možnosti participácie detí v mediácii, In: Rodinná mediácia v kontexte aktuálnej právnej úpravy, str. 20-34, VŠZSP sv. Alžbety, 2016, Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie ISBN 978-08-8132-159-7.

Resolving Family Conflicts A Guide to International Family Mediation, 2014, ISS Geneve 2014, ISBN 978-2-9700976-1-7.